

Hild-Marte Bjørnsen og
Steinar Johansen

Samfunns- og næringsanalyse for Svalbard 2008

NIBR

Norsk institutt for by- og regionforskning

Samfunns- og
næringsanalyse
for Svalbard 2008

Andre publikasjoner fra NIBR:

NIBR-rapport 2008:8

**Lokalt demokrati i
Longyearbyen**
Engasjement og
deltakelse ved valget i
2007

NIBR-rapport 2008:5

**Steds- og
næringsutvikling på
Lovund**
- fra krise til suksess

NIBR-rapport 2007:23

**Samfunns- og
næringsanalyse for
Svalbard 2007**

NIBR-rapport 2006:2

Demokrati i motvind
Lokaldemokrati mellom
storpolitikk og
lokalpolitikk

Rapportene koster
kr 250,-, og kan bestilles
fra NIBR:

Postboks 44, Blindern,
0313 Oslo

Tlf. 22 95 88 00

Faks 22 60 77 74

E-post til

nibr@nibr.no

www.nibr.no

Porto kommer i tillegg til
de oppgitte prisene

Hild-Marte Bjørnsen og
Steinar Johansen

Samfunns- og næringsanalyse for Svalbard 2008

NIBR-rapport 2008:21

Tittel: Samfunns- og næringsanalyse
for Svalbard 2008

Forfatter: Hild-Marte Bjørnsen og
Steinar Johansen

NIBR-rapport: 2008:21
ISSN: 1502-9794
ISBN: 978-82-7071-745-3
Prosjektnummer: O-2503
Prosjektnavn: Svalbard
Oppdragsgiver: Longyearbyen Lokalstyre
Prosjektleder: Steinar Johansen

Referat: I denne rapporten ser vi nærmere på samfunns- og næringsutviklingen på Svalbard fra 2006 til 2007. Rapporten inneholder i tillegg en historisk oversikt tilbake til 1991. Analysen fokuserer mest på utviklingen i Longyearbyen og gruvedriften i Svea, men også aktiviteten i Ny-Ålesund er behandlet. Basert på vurderinger fra basisnæringene har vi framskrevet befolknings- sysselsettings- og næringsutviklingen fram til 2012.

Sammendrag: Norsk og engelsk

Dato: Oktober 2008
Antall sider: 145
Pris: Kr 250,-

Utgiver: Norsk institutt for by- og regionforskning
Gaustadalléen 21, Postboks 44
Blindern
0313 OSLO
Telefon: (+47) 22 95 88 00
Telefaks: (+47) 22 60 77 74
E-post: nibr@nibr.no
<http://www.nibr.no>

Vår hjemmeside: <http://www.nibr.no>

Trykk: Nordberg A.S.
Org. nr. NO 970205284 MVA
© NIBR 2008

Forord

Samfunns- og næringsanalysen for Svalbard er skrevet på oppdrag for Longyearbyen Lokalstyre (LL). Oppdraget er finansiert som et spleiselag, der Store Norske Spitsbergen Kulkompani as (SNSK), Sparebank1 Nord-Norge avdeling Svalbard, Nærings- og handelsdepartementet, Justis- og politidepartementet og Longyearbyen Lokalstyre har deltatt.

Det har vært gjennomført samfunns- og næringsanalyser på Svalbard siden begynnelsen av 1990-tallet. Acta Consult as ved Sverre Høifødt hadde ansvaret for analysene til og med 2006. I 2006 inngikk Transportøkonomisk institutt (TØI) og Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) en kontrakt med LL om analysene for årene 2007-2009. Fra 1. september 2007 gikk TØI ut av samarbeidet og de to siste årgangene av samfunns- og næringsanalysen er gjennomført av forskere ved NIBR.

Det ville ikke vært mulig å gjennomføre analysen uten den gode bistanden vi har fått fra flere støttespillere. I særdeleshet vil vi nevne Turid Telebond ved LL som har hatt ansvaret for å samle inn og legge til rette de fleste data som er benyttet. Hennes oversikt over Longyearbyen og det lokale næringslivet er uvurderlig for kvaliteten på analysen. Telebond er dessuten ansvarlig for gjennomføringen av Bedriftsundersøkelsen som ligger til grunn for samfunns- og næringsanalysen. Bedriftsundersøkelsen sendes ut til alle bedrifter på Svalbard og gir god og årlig oversikt over den økonomiske aktiviteten. Sverre Høifødt ved Acta Consult as har utviklet rammen for det modellapparatet vi har benyttet, og han har velvillig stilt sin lange erfaring og kompetanse til rådighet. Sigmund Engdahl, administrasjonssjef i LL, har vært en nyttig medspiller i utformingen av analysen og i tolkningen av resultatene. Også lokalstyreleder Kjell Mork har gitt verdifulle bidrag i prosessen i form av nyttige kommentarer og ved deltakelse

i bedriftsintervjuer. Alle disse har velvillig delt sin kunnskap om Longyearbyen og Svalbard med oss og har følgelig både lettet vårt arbeid og bidratt til å heve kvaliteten på analysen.

Vi vil også trekke fram næringslivet i Longyearbyen som velvillig har stilt nødvendig informasjon til vår rådighet. I særdeleshet har byens største bedrifter, representert ved SNSK, Spitsbergen Travel, LNS Spitsbergen, ISS Facility Services, Svalbard, Kongsberg Satellite Services, avd. SvalSat og Universitetscenteret i Svalbard (UNIS), samt Svalbard Næringsforening og Svalbard Reiseliv bistått med nyttig informasjon gjennom samtaler med representanter for LL (Engdahl, Mork og Telebond) og oss våren 2008. Disse samtalene har bidratt til å styrke vår forståelse av lokale forhold og har således vært helt nødvendige for gjennomføringen av analysen.

Vi har også mottatt fruktbare kommentarer fra Lokalt statistikkforum. Dette forumet, som består av representanter for næringslivet i Longyearbyen, Sysselmannen, SNSK, Svalbard Skattekontor, UNIS, LL og Statistisk sentralbyrå, har gitt oss gode innspill og tilbakemeldinger til det arbeidet vi utfører. Kommentarer fra Svalbard Næringsforening, ved Karin Mella, og Svalbard Reiseliv, ved Unni Myklevoll, har vært spesielt kjærkomne i slutføringen av rapporten.

NIBR ønsker å takke alle som har bidratt med informasjon og innspill til analysen. Ingen av dem kan lastes for eventuelle feil og mangler i rapporten, som står for NIBRs regning.

Oslo, oktober 2008

Olaf Foss

Forskningsjef

Innhold

Forord	1
Tabelloversikt.....	6
Figuroversikt	8
Sammendrag.....	10
Summary	21
1 Innledning.....	25
1.1 Behov for svalbardstatistikk og –analyser	26
1.2 Hvorfor gjennomføre en årlig analyse av samfunns- og næringsutviklingen på Svalbard?	28
1.3 Behovet for pålitelige framskrivinger.....	30
1.4 Analysemetode og datagrunnlag.....	32
1.4.1 Basisnæringenes sterke stilling og economic base.....	33
1.4.2 Befolkningsutviklingen.....	37
1.4.3 Databehov: Analyse og overvåkning.....	39
1.4.4 Begrensninger ved metode og data	43
1.4.5 Nytt av året: Metode og data	45
1.5 Rapportens innhold	48
1.5.1 Utviklingen i Longyearbyen.....	48
1.5.2 Oppsummering og konklusjon – neste års analyse (kapittel 6)	50
2 Longyearbyen.....	51
2.1 Kort historisk gjennomgang.....	52
2.2 Aktivitetsutviklingen 1993 til 2007	54
2.2.1 Utviklingen på lang sikt.....	54
2.2.2 Utviklingen fra 2006 til 2007	60
2.2.3 Aktivitetsutviklingen i Longyearbyen.....	62
2.3 Basisnæringenes betydning	64
2.3.1 Utviklingen i basisnæringer og avledet virksomhet....	65
2.3.2 Nærmere om offentlig forvaltning og service.....	74

2.3.3	Nærmere om romrelatert virksomhet, forskning og høyere utdanning	77
2.3.4	Nærmere om studentene.....	78
2.3.5	Kulldriften.....	79
2.3.6	Nærmere om reiselivet	80
2.4	Ny-Ålesund og Longyearbyen.....	83
2.4.1	Aktivitetsutviklingen i Ny-Ålesund	84
2.4.2	Ringvirkninger av aktiviteten i Ny-Ålesund	88
2.5	Oppsummering – utvikling i nøkkeltall	89
3	Aktivitetsutviklingen framover. Longyearbyen og Svea	91
3.1	Basisnæringenes utvikling framover.....	92
3.1.1	Offentlig forvaltning og service – moderat vekst.....	92
3.1.2	Romrelatert virksomhet, høyere undervisning og forskning (inkl studenter) – sterk økning	95
3.1.3	Kulldrift – fortsatt høy aktivitet.....	101
3.1.4	Reiseliv.....	104
3.1.5	Litt om bygg og anlegg.....	110
3.2	Totalaktivitet.....	111
3.2.1	Avledet virksomhet.....	112
3.2.2	Samlet sysselsettingsutvikling framover.....	113
3.3	Endrede forutsetninger og resultater	114
3.3.1	Generell usikkerhet.....	115
3.3.2	Valg av modell	115
3.3.3	Multiplikatorene	116
3.3.4	Pendling.....	117
4	Befolkningsutviklingen i Longyearbyen	122
4.1	Befolkningsutviklingen 1991-2007	122
4.2	Befolkningens sammensetning.....	124
4.2.1	Kjønns- og aldersfordeling	124
4.2.2	Nasjonalitet	126
4.3	Befolkningens stabilitet	127
4.4	Befolkningsutviklingen framover	129
4.4.1	Framskrivning av befolkningen.....	129
4.4.2	Endrede forutsetninger	132
5	Familiesamfunnet i Longyearbyen	136
5.1	Fars og mors tilknytning til arbeidslivet.....	137
5.2	Stabilitet i lokalsamfunnet.....	142
5.3	Basisnæringenes bidrag til stabilitet.....	144
5.4	Utviklingen i Svea og familiesamfunnet i Longyearbyen	147

5.4.1	Familier, boligtilbud og arbeidsmarked	148
5.4.2	Forbindelse til Longyearbyen	149
5.4.3	Pendling til fastlandet	150
5.5	Boligsituasjonen i Longyearbyen	152
5.6	Økonomiske levekår	154
5.6.1	Inntektssituasjonen	155
5.6.2	Boligpris	155
5.6.3	Kostnadsnivå	155
5.6.4	Gebyrer	156
5.6.5	Endringer i personbeskatningen	156
5.6.6	Arbeidsmarked og rekruttering	157
6	Oppsummering og konklusjoner. Vegene videre	159
	Litteratur	162
Vedlegg 1	Fordeling av virksomheter etter basiskategori	164
Vedlegg 2	Fordeling av virksomheter etter SSBs næringsgruppering	165
Vedlegg 3	Spørreskjema Bedriftsundersøkelsen	174

Tabelloversikt

Tabell 2.1	Årsverk i Longyearbyen og Svea etter næringsgrupper for år 1993, 1995, 1997, 1999, 2001-2007. ...	55
Tabell 2.2	Noen nøkkeltall for offentlig sektor i Longyearbyen 2007	75
Tabell 2.3	Noen nøkkeltall for basisnæringene i Longyearbyen og Svea. 2005 og 2006	89
Tabell 3.1	Forutsatt sysselsettingsutvikling i offentlig sektor (0,5 % pr år) 2007-2012 i hovedalternativet. Antall årsverk, Longyearbyen.....	94
Tabell 3.2	Antall årsverk i FoU-virksomheten og antall studentårsverk ved UNIS. Hovedalternativet. 2007-2012.....	100
Tabell 3.3	Forventet aktivitetsutvikling i SNSK as. Antall årsverk totalt og tilknyttet driften i Svea 2007-2012.....	103
Tabell 3.4	Planlagte underleveranser til SNSG i forbindelse med aktiviteten i Svea. Årsverk 2007-2012	103
Tabell 3.5	Utviklingen i reiselivsnæringa i hovedalternativet. Longyearbyen. 2008-2012.....	110
Tabell 3.6	Antall årsverk i basisnæringene i hovedalternativet 2008-2012. Longyearbyen og Svea. Vekst i perioden (2007 = 100).....	112
Tabell 3.7	Beregnet antall årsverk i avledet virksomhet i hovedalternativet 2008-2012. Longyearbyen og Svea.....	113
Tabell 3.8	Beregna antall årsverk i basisvirksomhet og avledet virksomhet i hovedalternativet 2008-2012. Longyearbyen og Svea.....	113
Tabell 3.9	Årsverksmultiplikator uten og med 50 prosent fastlandspendling fra Store Norske. Indeks: Multiplikator uten pendling = 100	120

Tabell 4.1	Befolkningen i Longyearbyen etter nasjonalitet. 31. desember. 2002-2007	127
Tabell 4.2	Turnover i de norske bosettingene på Svalbard og i bedriftene i Longyearbyen og Svea. 2002 til 2007. Inklusive studenter.....	128
Tabell 4.3	Framskrivning av befolkningen i de norske bosettingene på Svalbard (inkl. Ny-Ålesund). Antall innbyggere fordelt på aldersgrupper. Observert 2007. Framskrevet 2008-2012.	132
Tabell 5.1	Antall barn og unge i Longyearbyen fordelt på aldersgrupper 1998-2007.....	137
Tabell 5.2	Antall sysselsatte gjennom året, fordelt på kjønn og type stilling. Longyearbyen 2004-2007.	142
Tabell 5.3	Turnover i faste stillinger, Longyearbyen og Svea. 1999 til 2007.....	143
Tabell 5.4	Stabilitetsindikatorer etter basisnæring. Longyearbyen og Svea. 2003-2007	145

Figuroversikt

Figur 2.1	Årsverk utført i Longyearbyen og Svea 1991-2007, aggregert til virksomhetskategorier.....	57
Figur 2.2	Antall årsverk i aggregerte næringer 2006 og 2007. Longyearbyen og Svea.....	61
Figur 2.3	Årsverk utført kun i Longyearbyen 1993-2007, aggregert til virksomhetskategorier.....	63
Figur 2.4	Årsverk fordelt etter basisaktivitet og avledet virksomhet. Longyearbyen og Svea. 1991-2007	67
Figur 2.5	Årsverk fordelt etter basisaktivitet, bygge- og anleggsvirksomhet og annen avledet virksomhet. Longyearbyen og Svea. 1991-2007	70
Figur 2.6	Sysselsatte i avledet virksomhet, henholdsvis inklusive og eksklusive bygge- og anleggssektoren. I prosent av total sysselsetting. Longyearbyen og Svea 1991-2007	71
Figur 2.7	Antall årsverk i avledet virksomhet, fordelt på bygge- og anleggsvirksomhet og annen avledet virksomhet. 1991-2007. Longyearbyen og Svea.	73
Figur 2.8	Antall overnattingsdøgn i Ny-Ålesund direkte knyttet til forskning. 1990, 1995-2007	85
Figur 2.9	Antall fly- og helikopteranløp. Antall passasjerer. Ny-Ålesund 2000-2007.	88
Figur 3.1	Bemanningen i Store Norske fra 1916 til 2007.....	102
Figur 3.2	Antall gjestedøgn per år ved hotell og pensjonater ¹ i Longyearbyen 1991 til 2007.	104
Figur 3.3	Antall gjestedøgn per år ved hoteller og pensjonater i Longyearbyen, fordelt etter reiselivssegment 1998-2007	105
Figur 3.4	Månedlige gjestedøgn ved hoteller og pensjonater i Longyearbyen. 1995, 2001 og 2007	106

Figur 3.5	Årlige gjestedøgn ved hoteller og pensjonater i Longyearbyen etter tilreisendes nasjonalitet. 1995-2007	108
Figur 3.6	Reiselivstrafikk over Bykaia i Longyearbyen. Anløp, antall liggedøgn og passasjerer. 2000-2007.....	109
Figur 3.7	Framskrivning av sysselsettingen i Longyearbyen og Svea 2007-2012. Hovedalternativet.	114
Figur 3.8	Differansen mellom antall avledete årsverk knyttet til hver basisvirksomhet med fastlandspendling blant SNSK-ansatte i forhold til situasjonen uten fastlandspendling. 2007-tall.	121
Figur 4.1	Antall innbyggere ¹⁾ i de norske bosettingene på Svalbard og antall årsverk i Longyearbyen og Svea. 31. desember 1991-2007	123
Figur 4.2	Befolkningen fordelt på femårige aldersgrupper. Fastlandet og i de norske bosettingene på Svalbard. Per 31. desember 2007.	126
Figur 5.1	Bosatte i Longyearbyen 0-18 år, etter mors beskjeftigelse. Prosentvis fordeling. 31. desember 1997-2007.....	139
Figur 5.2	Bosatte i Longyearbyen 0-18 år, etter fars beskjeftigelse. Prosentvis fordeling. 31. desember 1997-2007.....	140
Figur 5.3	Ferdigstilte boliger per år i Longyearbyen. 1997 til juni 2008.....	153
Figur 5.4	Antall ferdige boenheter etter størrelse i Longyearbyen. 1997 til juni 2008.....	154

Sammendrag

Hild-Marte Bjørnsen og Steinar Johansen

Samfunns- og næringsanalyse for Svalbard 2008

NIBR-rapport: 2008:21

På oppdrag for Longyearbyen lokalstyre (LL) har NIBR gjennomført Samfunns- og næringsanalysen for Svalbard 2008. Tilsvarende analyser har vært gjennomført av Acta Consult as nesten hvert år siden 1991. NIBR utførte for første gang analysen i fjor (2007) og skal ha ansvaret også for neste års analyse.

Det metodiske grunnlaget for analysen har ligget mer eller mindre fast siden 1991. Utgangspunktet er at økonomien på Svalbard kan deles i basisvirksomhet og avledet virksomhet. Utviklingen i basisnæringene styres av forhold utenfor Svalbard (verdensmarkedet, og politiske forhold), ikke det lokale markedet. Basisnæringene mottar dermed inntekt utenfra, og denne inntekten er grunnlaget for etterspørsel rettet mot lokal (avledet) virksomhet. Slik sett er det utviklingen i basisnæringene (det vil egentlig si verdensmarkedet og politiske forhold) som styrer den økonomiske utviklingen på Svalbard i modellen.

Datagrunnlaget for analysen har vært utviklet parallelt med modellen, og det er skreddersydd til modellens behov. Hvert år har det således vært sendt ut et spørreskjema til alle bedrifter på Svalbard ("Bedriftsundersøkelsen"), der de har blitt bedt om å svare på en rekke spørsmål knyttet til sin økonomiske aktivitet. Bedriftsundersøkelsen har vært helt nødvendig for å kunne gjennomføre analysen. I tillegg har man supplert med annen statistikk, blant annet over befolkningen.

De årlige samfunns- og næringsanalysene har delvis vært beskrivende, i den forstand at man har diskutert hvordan samfunns- og næringsutviklingen det siste året har vært i et historisk perspektiv. Dette betyr at man har nyttet alle tidligere årganger av samfunns- og næringsanalysen som utgangspunkt og diskutert endringer i de sentrale indikatorene i det perspektivet. Et sentralt tema i hver analyse har vært å estimere multiplikatorer, som viser sammenhengen mellom utviklingen i basisnæringene og avledet virksomhet. I tillegg har man beskrevet befolkningsutviklingen, utviklingen i familiesamfunnet og utviklingen i næringslivets lønnsomhet.

Samfunnsutviklingen på Svalbard er sterkt politisk styrt, og rammebetingelsene for næringsliv og befolkning er annerledes enn på fastlandet. Siden 1991, da den første samfunns- og næringsanalysen ble gjennomført, har Svalbard gjennomgått en rivende utvikling. Fra å være et gruvesamfunn, som i stor grad var styrt av Store Norske, har lokalsamfunnet blitt mer normalisert og likere tilsvarende lokalsamfunn på fastlandet. Dette henger blant annet sammen med endret svalbardpolitikk. Rammebetingelsene for å bo og drive virksomhet på Svalbard har endret seg betydelig siden 1991. En viktig del av samfunns- og næringsanalysene har derfor vært å analysere og klargjøre konsekvenser av endret politikk nærmere.

De årlige analysene har også vært framtidsoverrettede, i den forstand at de har inneholdt prognoser over nærings- og befolkningsutviklingen for de nærmeste fem årene. Prognosene har vært utarbeidet for aktiviteten i næringslivet, målt ved sysselsetningsutviklingen i basisnæringene og avledet virksomhet, og for befolkningsutviklingen. Disse prognosene har vært utarbeidet med utgangspunkt i utviklingen i basisnæringene, slik de selv har sett den for seg. Utviklingen i avledet virksomhet har vært koplet til utviklingen i basisnæringene gjennom de estimerte multiplikatorene. Befolkningsutviklingen på Svalbard er også sterkt koplet til utviklingen på arbeidsmarkedet, noe som betyr at utviklingen i basisnæringene også er avgjørende for utviklingen i antall innbyggere.

Bjørnsen og Johansen (2007a) har foretatt en vurdering av metode- og datagrunnlaget for analysen. Vi konkluderte med at metoden er hensiktsmessig, i den forstand at den gir et godt grunnlag for

analyser av Svalbard, og at datagrunnlaget er godt tilpasset metoden. Derfor har vi heller ikke sett noen grunn til å avvike vesentlig fra opplegget i de tidligere analysene. Nedenfor går vi kort gjennom de viktigste resultatene fra årets analyse.

Svalbardpolitikken og samfunnsutviklingen i Longyearbyen

Norsk svalbardpolitikk er knyttet til å hevde norsk suverenitet over øygruppa, og i følge Svalbardtraktaten forutsetter norsk suverenitet at Norge har tilstedeværelse der. Det er ikke vår oppgave å diskutere målene i svalbardpolitikken. Norske myndigheter har imidlertid også målsettinger knyttet til utviklingen av lokalsamfunnet på Svalbard. Man ønsker å befeste Longyearbyen som et robust og kvalitativt godt familiesamfunn. Det skal altså være et bra sted for familier å bo. Samtidig legger man ikke opp til at Longyearbyen skal være et livsløpssamfunn. Det skal derimot være et sted der man jobber og bor i en avgrenset periode. Norske innbyggere som er registrert bosatt på Svalbard skal samtidig være registrert bosatt på fastlandet. En rekke rettigheter man har som norsk innbygger, tilbys ikke på Svalbard, men av hjemkommunen på fastlandet.

Svalbard er underlagt norsk suverenitet. Imidlertid skal alle traktatpartnerens innbyggere likebehandles under Svalbardtraktaten. Det betyr blant annet at en rekke norske lover og regler ikke er gjort gjeldende på øygruppa. I takt med at Longyearbyen blir ”normalisert”, i den forstand at den blir likere tilsvarende lokalsamfunn på fastlandet, innføres likevel stadig flere norske lover og regler på Svalbard. Spesielt relevant for samfunns- og næringsanalysen er det at det etter hvert innføres lover som gjør det lettere å registrere informasjon om, og regulere den økonomiske aktiviteten. Statistikkloven ble innført på Svalbard i 2007 og det vurderes nå om også konkurranseloven skal innføres. I tillegg reguleres ferdsel og aktivitet av miljøvern- og naturressursbevarende hensyn.

Befolkning og næringsliv på Svalbard har tradisjonelt stått overfor et helt annet skatte- og avgiftsregime enn vi har hatt på fastlandet. Det er verken særavgifter eller moms på Svalbard. Inntektsskatten har imidlertid økt, fra fire prosent i 1997 til åtte prosent i dag (flat bruttobeskatning) pluss trygdeavgift. I 2006 var skattesatsen midlertidig oppe i tolv prosent, men denne skjerpelsen møtte sterke protester og hadde muligens større realøkonomisk

betydning enn hva som var intendert. I statsbudsjettet for 2008 valgte man å gå tilbake til en personbeskatning lik åtte prosent, mens bedriftsbeskatningen er skjerpet i forhold til tidligere.

Staten er også en viktig næringsaktør på Svalbard. En del av aktiviteten er knyttet direkte til norsk suverenitet (blant annet Sysselmannen) og til at det er en norsk bosetting der (blant annet Posten og Avinor). I tillegg er staten en stor aktør innenfor høyere undervisning og forskning, blant annet gjennom UNIS. Svalbard vurderes som en viktig lokalitet for polar- og klimaforskning, og det forventes at dette feltet vil kunne ekspandere framover. Det samme gjelder også innenfor feltet miljøforvaltning, der blant annet Norsk Polarinstitutt er en viktig aktør.

Staten har tradisjonelt også vært en viktig aktør når det gjelder finansiering av investeringer i infrastruktur og av drift av lokale (kommunale) tjenester (LL har utføreransvar når det gjelder kommunale tjenester). En stadig økende del av finansieringen av dette skjer nå lokalt.

Staten har vært en viktig og aktiv pådriver i forhold til den omstilling Longyearbyen har gjennomgått siden 1991. Ett av målene med omstillingen var å omstille næringslivet slik at det ble mindre ensidig fokusert på kulldrift. Det har også skjedd. Rundt 60 prosent av basisvirksomheten og avledet virksomhet kan nå tilbakeføres til annet enn kulldrift. Det bor ca 2.000 mennesker i Longyearbyen. Næringsliv og befolkning har et godt og bredt offentlig og privat tjenestetilbud, som på noen områder er bedre utviklet enn i lokalsamfunn av tilsvarende størrelse på fastlandet. Spørsmålet, som også tas opp av Riksrevisjonen (2007), er om Longyearbyen nå er stor nok, og om politikken framover bør rettes inn mot å begrense, ikke fremme, veksten.

Inndeling i basisnæringer og avledet virksomhet

I teorien er basisnæringer virksomhet som kun skaffer sine inntekter utenfor regionen. Tilsvarende skaffer avledet virksomhet alle sine inntekter i regionen. I praksis er det vanskelig å tenke seg noen type virksomhet som faller helt inn i den ene eller den andre kategorien. Derfor er den inndelingen som brukes i analysen en praktisk tilnærming til den teoretiske. Vi har brukt følgende kategorier:

Bergverks- og petroleumsdrift består hovedsakelig av kulldrift, det vil si Store Norske. Kulldriften har tradisjonelt vært den dominerende basisnæringen på Svalbard og er det fortsatt i dag. Helt opp til 1990-tallet sto Store Norske for det meste når det gjelder driften av hele lokalsamfunnet i Longyearbyen. Inntektene til Store Norske hentes i all hovedsak fra verdensmarkedet, og prisene på kull er avgjørende for lønnsomheten i selskapet.

Romrelatert virksomhet, forskning og undervisning (FoU-virksomhet) består av all aktivitet innenfor forskning og undervisning på Svalbard. Betydningen av forskning og undervisning på Svalbard har økt de seinere årene. Etableringen av UNIS og seinere byggingen av forskningsparken i Longyearbyen er eksempler på den økte betydningen. Inntektene til FoU-virksomheten hentes i hovedsak utenfor Svalbard.

Offentlig forvaltning og service består av statlig aktivitet (utenom FoU-aktiviteten, som er kategorisert i en annen basisnæring) og lokal, offentlig service (LLs domene). Inntekten til statlig aktivitet hentes utenfor Svalbard. Når det gjelder LLs aktivitet, bestemmes nivået både av inntektsrammer som hentes utenfra og av lokal etterspørsel. Den er slik sett både basisvirksomhet og avledet virksomhet. I årets analyse har vi åpnet muligheten for å separere statlig og lokal offentlig sektor og presentert noen indikatorer for dette, uten at vi har benyttet denne muligheten fullt ut foreløpig, se kapittel 2.3.2.

Reiselivet (turismen) er et satsningsområde på Svalbard, og turistenes pengebruk kan oppfattes som etterspørsel utenfra (eksport). I Bedriftsundersøkelsen er alle bedrifter på Svalbard bedt om å anslå hvor stor andel av deres omsetning som retter seg mot turister, slik at vi kan få oversikt over reiselivsrelatert omsetning i alle bedrifter. Reiselivsnæringen som basisnæring utgjøres av summen av den reiselivsrelaterte aktiviteten i alle bedrifter, ikke bare i ordinære reiselivsbedrifter som hoteller og transportvirksomhet.

Studentene er egentlig ikke noen egen basisnæring. Siden studentene kommer utenfra, representerer imidlertid deres pengebruk inntekt som kommer utenfra til Svalbard. Derfor kalles studentene en egen basisvirksomhet.

Avledet virksomhet er all annen virksomhet, uten at vi har splittet den noe videre i analysen. Deler av aktiviteten i *bygge- og anleggssektoren*

må imidlertid knyttes direkte til investeringer i bygg og annen infrastruktur. Vi har derfor utviklet modellen slik at deler av aktiviteten i bygge- og anleggssektoren i framtida kan flyttes over som basisvirksomhet. I dag har vi imidlertid ikke gode nok data til å kunne gjøre dette. Derfor er dette behandlet som avledet virksomhet.

Nærings- og sysselsettingsutviklingen

Sysselsettingen på Svalbard har nesten uten unntak vokst hvert år siden samfunns- og næringsanalysene startet i 1991, kun avbrutt av korte stagnasjonsperioder, og er mer enn doblet i løpet av hele perioden. Etter 2003 har sysselsettingen vokst spesielt sterkt, noe som fortsatte fra 2006 til 2007.

Det siste året har utviklingen i *basisnæringene* vært preget av ny vekst i *kulldriften*, der det ble gjennomført 100 årsverk mer i 2007 enn i 2006. Denne veksten henger blant annet sammen med at etterspørselen etter og prisen på kull er historisk høy og at Store Norske produserer maksimalt, gitt utskipingskapasiteten. Årets rapporterte utførte årsverk (nesten 500) er det høyeste siden Bedriftsundersøkelsene startet i 1991 og også betydelig høyere enn selskapets rapporterte antall ansatte (om lag 400). Det sier litt om det aktivitetsnivået som har vært holdt i 2007. Store Norske har fortsatt gode framtidsutsikter, både når det gjelder tilgangen på kull i Svea og nye felt, og når det gjelder forventede kullpriser. Selskapet regner med at aktiviteten vil fortsette på et høyt nivå også i tida framover.

Sysselsettingen i *offentlig sektor* har generelt sett vist en stigende tendens siden Bedriftsundersøkelsene startet, bortsett fra at en del aktivitet ble outsourcet, noe som medførte et midlertidig sysselsettingsfall, midt på 1990-tallet. Sysselsettingen i offentlig sektor har vært stabil det siste året, men skiller vi mellom statlig og lokal offentlig virksomhet finner vi en liten tilbakegang i statlig aktivitet (fire årsverk) og tilsvarende økning i lokal aktivitet (fem årsverk). Når det gjelder den videre utviklingen i offentlig sektor, har vi i årets analyse lagt inn en forutsetning om at sysselsettingen i barnehager og skole (LL Oppvekstforetak) avhenger av antall barn. Dette for å gjøre modellen noe mer dynamisk i forhold til endringer i lokal etterspørsel. For øvrig forventes en vekst omtrent på nivå med resten av perioden, dvs. omtrent 0,5 prosent per år.

FoU-virksomhetens betydning i Longyearbyen har generelt sett økt gjennom hele 1990- og 2000-tallet. Veksten har vært svakere på 2000- enn på 1990-tallet, og fra 2006 til 2007 vokste aktiviteten med sju årsverk til 111, tilsvarende som året før. En rekke nasjonale og internasjonale forhold, blant annet knyttet til romforskning og klimaforskning, tilsier at aktiviteten i denne næringen vil fortsette å vokse. Bare i UNIS ble det utført 84 årsverk i 2007. Universitetscenteret ønsker å øke bemanningen til 120 årsverk innen 2012.

Antall studentårsverk har vist en parallell utvikling med aktiviteten i FoU-sektoren gjennom 1990- og 2000-tallet. Bare siste år har antall studentårsverk økt med 32, til totalt 145. Årsverkene er fordelt på 357 studenter fra i alt 26 land. UNIS forventer fortsatt vekst i studentmassen framover til om lag 200 årsverk i 2012. Det forventes også at studentene i stadig større grad blir værende over lengre perioder (hele semestre og mer).

Reiselivet har vært et viktig satsningsområde på Svalbard fra begynnelsen av 1990-tallet av, og aktivitetsnivået har stort sett vokst i hele perioden. Det har likevel vært noen svingninger i sysselsettingen i sektoren fra år til år, og sesongvariasjonene er store. Etter ett par år med stagnasjon i sysselsettingen har det kommet til hele 22 nye årsverk i 2007. Det er en økning på tolv prosent. Veksten i sysselsettingen følges av vekst i antall gjestedøgn på drøyt 3000. Antall gjestedøgn per år nærmer seg nå 90.000 og har aldri vært høyere. Det har på den annen side vært en nedgang i antall cruisepassasjerer siste år. Hvordan aktiviteten i reiselivet utvikler seg videre, avhenger, foruten av turistenes interesse, av næringas evne til å til å betjene den kommende etterspørselen. Slik situasjonen er i dag, er kapasiteten sprengt i de mest besøkte periodene, mens det er betydelig ledig kapasitet i lavsesongen. Reiselivsnæringa har et uttrykt ønske om å spre besøkene bedre utover kalenderåret, men utviklingen siste år viser heller en motsatt utvikling. Besøket har gått ned i perioden oktober-januar og har økt i sommermånedene. Vi har lagt til grunn en svak vekst i aktiviteten i reiselivet, på omtrent en prosent i året.

Aktiviteten i *avledet virksomhet* steg på 1990-tallet raskere enn aktiviteten i basisvirksomhetene, da sysselsettingsandelen i avledet virksomhet (inklusive bygge- og anleggsvirksomhet) steg fra knapt 20 til om lag 40 prosent av det totale antall årsverk som blir utført på

Svalbard. Dette skyldes blant annet at Longyearbyen har utviklet seg til å bli et moderne lokalsamfunn, med et bredt tjenestetilbud og dermed flere bein å stå på. Etter århundreskiftet har andelen årsverk som blir utført i avledet virksomhet svingt rundt 40 prosent. Dette er det samme som at sysselsettingsmultiplikatoren (forholdet mellom antall årsverk i basisnæringene og avledet virksomhet)¹ har stabilisert seg. Utviklingen de to siste årene tyder på at avleda virksomhet avtar i betydning i den forstand at årsverksandelen har falt under 35 prosent. Dette har imidlertid i første rekke sammenheng med den sterke årsverksutviklingen i bergverksnæringen. Økt sysselsetting i basisnæringene fører (såfremt multiplikatoren overstiger null) til økt sysselsetting i avledet virksomhet. Likevel økte avleda virksomhet kun med sju årsverk fra 2006 til 2007.

Sysselsettingsmultiplikatoren varierer mellom basisnæringene. Totalt ligger multiplikatoren på 0,45 (det blir utført 45 årsverk i avledet virksomhet per 100 årsverk i basisnæringene). Dette er noe lavere enn i foregående år. Det at basisaktiviteten kaster mindre av seg i avleda sysselsetting enn tidligere er egentlig et sunnhetstegn. Det viser at økonomien har blitt mer variert og selvdrivende. Lavest multiplikator finner vi blant studentene (0,09). Det skyldes at de har et lavt konsum per årsverk, samtidig som det ikke er noen underleveranser til dem (de leveres til UNIS). Multiplikatoren i FoU-virksomheten (0,39) og reiselivet (0,39) ligger noe under snittmultiplikatoren. Multiplikatoren for bergverksdrift ligger på gjennomsnittet (0,44). Totalt sett betyr imidlertid aktiviteten i Store Norske mye for totalaktiviteten i Longyearbyen siden selskapet alene utgjør nesten 1/3 av alle utførte årsverk. Det er i offentlig sektor at vi finner den høyeste multiplikatoren. Innen statlig virksomhet er multiplikatoren 0,84, mens den er 0,80 i lokal offentlig virksomhet. Dette henger nært sammen med at det er stor investeringsaktivitet i offentlig sektor, og at dette regnes inn i multiplikatoren. Fra 2006 til 2007 har multiplikatoren for statlig aktivitet gått ned, mens den har gått opp for lokal virksomhet.

Vi har framskrevet sysselsettingsutviklingen på Svalbard. Utgangspunktet har vært anslag fra hver basisnæring på

¹ Sysselsettingsmultiplikatoren måler både sysselsetting hos underleverandører til basisvirksomhetene og hos dem som leverer varer og tjenester til de sysselsatte i basisnæringene.

sysselsettingsveksten i sin næring fram til 2012, som beskrevet ovenfor. Sysselsettingen, målt i årsverk, i hver basisnæring er multiplisert med næringas multiplikator. Når vi legger sammen anslagene for alle næringer, forventes det at sysselsettingen i Longyearbyen og Svea vil fortsette å vokse i tiden framover. Alt i alt vil antall årsverk i basisnæringene vokse med elleve prosent (130 årsverk), fra snautt 1200 til i overkant av 1300. Sysselsettingen i avledet virksomhet vokser med åtte prosent, fra 550 til 600. Den relativt sett svakere utviklingen i avledet virksomhet henger sammen med at mye av sysselsettingsveksten skyldes vekst i antall studentårsverk (34 prosent økning) og antall årsverk utført i UNIS (31 prosent økning). Multiplikatoren for begge disse aktivitetene, og da spesielt for studentene, ligger under den gjennomsnittlige multiplikatorene. Det at vi har tatt hensyn til vekst i antall barn for sysselsettingen i LL Oppvekstforetak, bidrar til sysselsettingen i lokal offentlig virksomhet vokser sterkere enn for statlig aktivitet, og sterkere enn hva som har vært anslått i tidligere års analyser. Totalt anslår vi at sysselsettingen innen lokal offentlig virksomhet vokser med ti årsverk, eller seks prosent, fram mot 2012. For alle næringer samlet anslås en sysselsettingsvekst lik ti prosent.

Befolkningsutvikling og familiesamfunn

Ved utgangen av 2007 var det 2055 innbyggere i de norske bosettingene på Svalbard. Siden 1991 har antall innbyggere vokst fra omtrent 1150. Det har altså vært en økning på omtrent 80 prosent siden samfunns- og næringsanalysene startet opp. Nesten alle (2013 av 2055 i år 2007) er registrert bosatt i Longyearbyen. Den sterke befolkningsveksten kan tilbakeføres til utviklingen i antall årsverk (inkludert studenter).

Mange av dem som er bosatt i Longyearbyen er ikke norske statsborgere, og innslaget av utlendinger har vært økende de seinere årene. Fra 2006 til 2007 steg antall utlendinger med 38 med Sverige (åtte) og Tyskland (seks) som viktige bidragsytere. Også europeere utenom Norden, Tyskland og Russland økte med 13 innbyggere. Samtidig var veksten i antall nordmenn begrenset til ni. I 2007 bodde det ca 300 utlendinger i Longyearbyen. Mange av dem kommer fra våre nærmeste naboland, men den største gruppen utgjøres av thailendere.

Befolkningsstrukturen på Svalbard er svært forskjellig fra strukturen på fastlandet. Ikke minst ligger *kvinnandelen* betydelig

lavere. Bare 40 prosent av innbyggerne på Svalbard er kvinner. Andelen *barn og unge* er lav. Det var 372 barn og unge under 19 år i Longyearbyen ved utgangen av 2007. Det er 32 flere enn året før. Antall *eldre* er svært lavt, noe som henger sammen med at Longyearbyen ikke er ment å skulle være et livsløpssamfunn. Det er derfor ikke noe tilbud til de eldre. Samlet sett betyr dette også at andelen innbyggere, og da spesielt menn, i yrkesaktiv alder er høyere (og til dels vesentlig høyere) enn på fastlandet. Svalbard er altså et sted dit folk først og fremst kommer for å jobbe. I 2007 var forholdet mellom antall bosatte voksne og antall årsverk 1,05 dersom vi ser bort fra studentårsverkene. Tar vi med studentårsverkene finner vi at det var 97 voksne innbyggere per 100 utførte årsverk på Svalbard. Dette forholdstallet sier oss at folk jobber ekstremt mye mens de er på Svalbard.

Gjennom 1990-tallet er det lagt til rette for at de som jobber på Svalbard kan ta med seg familien. Dette har vært en viktig del av norske myndigheters svalbardpolitikk, og en rekke virkemidler er brukt for å sikre at Longyearbyen har kunnet utviklet seg til å bli et stabilt familiesamfunn. Det er utviklet et godt offentlig tjenestetilbud, samtidig som også private tjenester har blitt stadig mer tilpasset den moderne families behov. Boligbyggingen har fokusert mer mot større familieleiligheter enn mot mindre hybler. Selv om det fortsatt er mange enslige menn som drar til Svalbard for å jobbe og tjene penger, må det sies at myndighetene i hovedsak har lyktes med å utvikle et familiesamfunn i Longyearbyen.

Siden Longyearbyen ikke er noe livsløpssamfunn, og siden de som bor der først og fremst er der for å jobbe, er det stor utskifting både i arbeidsstokken og blant innbyggerne. Fram til år 2001 lå turnoveren i arbeidsstokken mellom 25 og 30 prosent. Det betyr at blant dem som hadde en fast stilling på Svalbard ved inngangen til året, sluttet mellom 25 og 30 prosent og ble erstattet med nye arbeidstakere i løpet av året. Fra 2002 av har turnoverandelen ligget under 20 prosent, og de to siste årene på akkurat 20 prosent.

Når det gjelder turnoverandelen blant innbyggerne i de norske bosettingene, har den vært både høyere og lavere enn i arbeidsstokken. Når den er høyere, betyr det at de som flytter ut i større grad har med seg familie enn de som flytter inn, og når den er lavere, flytter det flere med familie inn enn ut. De tre siste årene

har turnoveren i bosettingene vært vesentlig høyere enn i arbeidsstokken. Dette kan være et uttrykk for at Longyearbyen som familiesamfunn er i ferd med å svekkes, selv om det fortsatt er vekst i antall barn.

Vi har vært inne på at det er en klar sammenheng mellom veksten i antall årsverk og befolkningsutviklingen på Svalbard. Dette illustreres blant annet gjennom forholdet mellom antall voksne innbyggere og antall årsverk, som er svært lavt (0,97). Det er altså slik at hver eneste voksne innbygger utfører et drøyt årsverk. Koplingen mellom innbyggere og sysselsetting har alltid vært entydig på Svalbard, og det er lite som tilsier at den vil endre seg vesentlig framover. Vi har derfor framskrevet den voksne befolkningen med utgangspunkt i det vi kan kalle ”voksenfrekvensen” på 0,97.

Antall barn er en viktig gruppe når det gjelder dimensjonering av det offentlige tjenestetilbudet på Svalbard, spesielt når det gjelder barnehage- og skoletilbudet. Det viser seg at det treffer svært dårlig å bruke tradisjonelle befolkningsmodeller for å framskrive antall barn på Svalbard. Turnover, det vil si flytting, betyr vesentlig mer enn aldring for antall barn og aldersfordelingen dem i mellom. Derfor har vi framskrevet antall barn med utgangspunkt i fars yrkestilknytning, som viser seg å korrelere godt. Med utgangspunkt i en telling, der yrkestilknytningen til far (og mor) registreres for alle barn, har vi konstruert frekvenser som viser antall barn per sysselsatt i hver næring. Vi har skilt mellom barnehagebarn (0 til 5 år) og skolebarn (6 til 18 år).

Basert på barnefrekvenser og voksenfrekvenser estimert i basisåret (2007), har vi framskrevet antall innbyggere i de norske bosettingene (hovedsakelig Longyearbyen). Totalt sett vil antall innbyggere vokse med ni prosent (til 2240) i år 2012. Befolkningen vokser i alle aldersgrupper. Antall barn 0-5 år vokser fra 160 til 172, mens antall barn 6-18 år vokser fra 212 til 228. Framskrivningene er usikre, og vi har derfor også foretatt en beregning der vi legger inn en usikkerhetsmargin på +/- 10 prosent for alle aldersgrupper i 2012 (se avsnitt 4.4.2).

Summary

Hild-Marte Bjørnsen and Steinar Jobansen

Svalbard: Society and industrial affairs 2008

NIBR Report: 2008:21

Svalbard is a part of the Kingdom of Norway, but foreigners and foreign economic interests have freer access to Svalbard than they have to Mainland Norway. Norwegian sovereignty at Svalbard is regulated in the Svalbard Treaty. Several conditions have to be met in order to secure that Norwegian sovereignty is prolonged. One important one is that there have to be Norwegian economic activities at Svalbard. When the treaty was signed, mining was the dominating economic activity.

Mining continued to be the dominant activity at Svalbard up until the 1990s. The main Norwegian settlement of Longyearbyen was built as a company town, close to the existing coal mines. Longyearbyen was run by the mining company (Store Norske, or SN), which provided the inhabitants with all the goods and services they needed. The company was the employer of the miners and other workers, the economic base of Longyearbyen and Svalbard, and responsible for most societal functions in Longyearbyen. It also paid for (most of) these. In other words: SN was behind (almost) all activities in Longyearbyen.

At the start of the 1990s, however, the future of coal mining at Svalbard didn't look too prosperous. The mines in Longyearbyen were emptying, and the price of coal was relatively moderate. These prospects forced the Norwegian Government, which also owned (and still owns) SN, into discussing the future of the Norwegian settlement at Svalbard and Longyearbyen. What would happen if mining was no longer viable, and could other economic

activities replace mining in the future? Norwegian presence at Svalbard is important for the claim of Norwegian sovereignty and, hence, the choice of economic activities based there is of national importance. One of the tools applied for answering these questions was the analysis of the local community², which commenced in 1991 and since has been repeated (almost) annually. This report is the 2008 version of the analysis, which is based on similar methods and data to the ones applied at the earlier ones.

A brief history since 1990

Since 1990, there have been many changes to the local community at Longyearbyen. The most important ones are probably that the economic base and the industrial structure have changed considerably, that the number of jobs and inhabitants, and thus the city's size, has grown substantially, that the former company town has evolved to a modern settlement and the local community itself has replaced SN as the main provider of public services.

Mining is still an important part of the economic base at Svalbard. Prospects for the mining company changed during the 1990s, when prices rose and the company started mining at the new site at Svea. From 2006 to 2007, employment in SN rose by 100 man years to 484. The management expects to prolong a high activity level in the coming years.

Travel and tourism became an important base sector at Svalbard during the 1990s. Svalbard is a popular place to travel for many reasons, which we will not discuss here. Today, there are several hotels and other accommodation possibilities at Longyearbyen, there are many restaurants and bars, there are many shops, and there are many activities an active tourist can participate in. The number of overnight stays has increased throughout the period and is in 2007 close to 90.000. This last year, there has also been an increase in the number of man years performed by 12 per cent.

Research and higher education became a new important activity at Svalbard early in the 1990s. UNIS (the University Centre) was established, parallel to several other research activities. Today, this sector represents around 111 man years of employment, in addition to around 145 student man years.

² Samfunns- og næringsanalysen in Norwegian.

The public sector, which includes both the national state and the local public sector, is also an important part of the economic base. It employs around 240 man years of labour, at administering Svalbard and activities there, and at producing local public services. Employment within the public sector will grow moderately the next five years.

Derived activities are the activities that are not a part of the economic base (the four sectors above). The base industries export their products (or services) to the world market or to Norway, or their activity level at Svalbard is decided by the Norwegian Government. Either way, the base industries provide income to the local community. The income is used by the employed persons or by the base industries to demand derived goods or services locally. Around 550 man years are provided by derived activities. The derived activities' share of employment increased substantially since 1991 (from 20 per cent), but seemingly has stabilised around 40 per cent since 2000. Since employment within the base industries has grown almost every year since 1991, therefore, so has employment within derived activities. The goods and services provided by the derived businesses are very important in the process of modernising Longyearbyen.

Longyearbyen is a community with very high employment rates. The ratio of grown people to man years worked is close to one. In 2007 the ratio was 97 which imply that only 97 adult people live in Longyearbyen per 100 man years worked. This is also reflected in the demographic structure. The share of children and the share of women are much lower than in mainland Norway. Almost no elderly people live at Svalbard. The share of young and middle aged people, especially men, in Svalbard is very high, and all of them participate in the work force. In 2007, 2055 persons lived in Svalbard, of which 2013 lived in Longyearbyen. Of these, 372 were children and 40 per cent were women.

Future employment and population in Longyearbyen

Based on data from 2007, we have estimated employment multipliers for each of the base sectors. These multipliers show how many man years the demand generated by each of the base activities require within derived sectors. For all base industries together, the employment multiplier is 0.45 (a man year in an average base sector requires 0.45 derived man years). The

multiplier ranges from the high of 0.81 (the public sector), via exactly average of 0.44 (the mining sector) to low of 0.39 (the research and education sector and the travel and tourism sector) and only 0.07 (the students).

Based on prospects for each base industry, discussed above, we have constructed a prognosis of employment in Longyearbyen from 2008 to 2012. Employment in most of the base industries will grow only moderately. The strongest growth is expected at the university centre, UNIS, which bring the research sector up by approximately 30 per cent growth in 2012. The other sectors are expected to grow more moderately at 0,5 - 1 per cent. This leads to an increase of employment in the base sectors by eleven per cent by 2012. Via the sectoral employment multipliers, this will lead to a moderate increase of eight per cent in derived employment. All in all, employment at Svalbard will increase by ten per cent from 2007 to 2012.

There is (almost) a one-to-one relationship between employment and grown population in Svalbard, and it has always been like that. It is, therefore, relatively easy to estimate the effects the increased employment will have on the number of grown people. It will grow by the same rate. However, there is a relatively high turnover also among existing jobs and the existing population. The turnover rate is 20-25 per cent. This is not very important when it comes to calculating the number of grown persons, but is very important when we try to calculate the number of children. The significance of migration is greater than the significance of ageing. We have tried to overcome this problem by adopting "child frequencies". The number of children per father employed in the different sectors has been used as the indicator.

When we add these assumptions together, we find that the number of inhabitants grows for all age groups. In 2012, an increase of nine per cent in the population is consistent with the growth in employment, given the present ratio of adults to man years.

1 Innledning

Samfunns- og næringsanalysen for Svalbard ble utarbeidet for første gang i 1992. Den gang var både næringsliv og samfunn på Svalbard og i Longyearbyen vesentlig mer ensidig preget av gruvedriften enn i dag. Longyearbyen var en ”company town”, med Store Norske som viktigste sysselsetter og næringsaktør. Denne ensidigheten innebar blant annet at det var en sterk kopling mellom Store Norske og øvrig næringsliv. Ett av spørsmålene som ble stilt i 1992 var derfor hva som ville kunne komme til å skje på Svalbard når og hvis kulldriften ble faset ut. Samfunns- og næringsanalysen ble dermed utarbeidet for å analysere koplingen mellom kulldriften og øvrig næringsliv. Analysen er siden den gang gjentatt en rekke ganger, og den er etter hvert blitt en årlig foreteelse.

Betydningen av kulldriften er fortsatt stor på Svalbard, og kulldriften har ikke blitt faset ut. Samtidig har Longyearbyen utviklet seg til å bli et moderne lokalsamfunn, med stadig flere og mer omfattende basisvirksomheter og med et godt tjenestetilbud til innbyggerne. Det har vært en framtrødende målsetting å holde samfunns- og næringsanalysene aktuelle, i den forstand at man har forsøkt å fokusere på de spørsmål som til en hver tid har vært mest sentrale for myndigheter og andre brukere. Utformingen av analysen har derfor blitt endret noe over tid, mens den samtidig har blitt utvidet tematisk, i takt med og delvis i forkant av, utviklingen på Svalbard. Analysen, slik den framstår i den siste utgaven, er basert på en rekke datakilder og metoder, og den gir et godt bilde av utviklingen.

Acta Consult as³ ved Sverre Høifødt har hatt hovedansvaret for å gjennomføre samfunns- og næringsanalysene siden 1992, på oppdrag for lokalt næringsliv og myndigheter. I 2007 overtok Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) ansvaret for analysen og dette er det andre året analysen gjennomføres ved NIBR. De siste årene har analysene vært gjennomgått, faglig vurdert og kvalitetssikret, både når det gjelder datagrunnlag og analysemetoder. En rekke uavhengige instanser, inkludert Statistisk sentralbyrå (SSB), Transportøkonomisk institutt (TØI) og NIBR, har vurdert analysene sammen med Lokalt og Sentralt statistikkforum og Longyearbyen lokalstyre (LL). De faglige vurderingene er oppsummert i Bjørnsen og Johansen (2007a), Fløttum (2005) og Johansen (2005). LLs behov for kontinuitet og aktualitet i analysene har veid tungt når det gjelder å definere rammene for analysen. Samtidig ønsket LL at NIBR skulle stå relativt fritt når det gjelder hvordan analysen skulle gjennomføres. I analysen nedenfor har vi derfor forsøkt å forene kontinuitets- og aktualitetsbehovet på den ene sida og de faglige vurderingene på den andre sida.

I dette kapitlet forklares oppbyggingen av rapporten ut fra de behov den er ment å dekke og de analyser som ligger bak.

1.1 Behov for svalbardstatistikk og –analyser

Forholdene på Svalbard er spesielle på mange måter. Klima og beliggenhet stiller strenge krav til planlegging og til hvordan samfunnet utformes. Permafrost, islagte fjorder, strenge miljøkrav og avstanden til fastlandet krever spesielle løsninger for transport, energi, veg, vann og avløp, boligbygging, selvforsyning og beredskap. Sårbarheten er stor, og dette stiller store krav til lokale myndigheters kunnskap om behovsutvikling, stabilitet og usikkerhetsfaktorer. Staten har dessuten etablert spesielle rammebetingelser både for personer og virksomheter som har sin base i de norske virksomhetene. Det er satt inn virkemidler i form blant annet av statlig finansiert infrastruktur, lav skatt, fritak for moms og fritak for en rekke andre avgifter. Innretning og dosering

³ Referanse til Acta Consult as' analyser nedenfor gjøres ved referanse til Samfunns- og næringsanalysen(e). Årstall for disse referansene tas kun med om det refereres til analysen for ett spesielt år.

av virkemidlene vurderes løpende på bakgrunn av den faktiske utviklingen. Derfor har også sentrale myndigheter et behov for å overvåke utviklingen i de norske bosettingene på Svalbard.

Norsk suverenitet over Svalbard er sikret gjennom Svalbardtraktaten, som blant annet legger viktige føringer for myndighetsutøvelsen på øygruppa. Traktaten slår fast at *virksomheter og borgere fra alle traktatsland skal likebehandles* på Svalbard. Dette er noe av grunnen til at en rekke offentlighetsrettslige lover og regler som gjelder på fastlandet, og som de fleste nordmenn er vant til å forholde seg til, ikke gjelder på Svalbard. Blant de hjemler som inntil nylig ikke var gjeldende på øygruppa, finner vi også lover og regler som er av stor betydning for statistikkproduksjon. Enhetsregisterloven, foretaksregisterloven og statistikkloven er eksempler på slike hjemler. Både lokale og sentrale myndigheter har gjennom flere år jobbet for å gjøre disse lovene gjeldende også for Svalbard. Fra og med 2007 har noen også blitt gjort gjeldende, slik at man nå kan samle inn data, lage registre og produsere statistikk over de norske bosettingene på Svalbard, med hjemmel i norsk lov.

Selv om dette fører til at statistikksituasjonen for Svalbard framover vil bli vesentlig bedre enn den har vært hittil, har produksjonen av offisiell, samfunnsrelatert statistikk vært mangelfull. Samtidig har behovet for å kjenne samfunnsutviklingen vært til stede. Samfunns- og næringsanalysen har dekket et behov som ikke har vært dekket på andre måter. Det vil fortsatt ta tid før data er samlet inn og systematisert i registre som kan brukes til å produsere offisiell statistikk. I den forstand vil samfunns- og næringsanalysen, i tillegg til å dekke et analysebehov lokalt og sentralt, representere kontinuitet i dataproduksjonen på en del områder. Etter hvert som de nye registrene kommer på lufta, vil det produseres nye dataserier. Gitt at registrene inneholder den informasjonen det er behov for, vil data fra registrene i framtiden også kunne erstatte data som i dag samles inn i tilknytning til samfunns- og næringsanalysen. Nye registre innebærer definisjonsmessige brudd i forhold til eksisterende data, og dermed i forhold til et eventuelt kontinuitetsbehov lokalt. På den annen side vil definisjoner, innsamlingsmåter, organisering etc. av de nye registrene innebære større grad av kompatibilitet med data på fastlandet.

Dette innebærer at vi *på kort sikt* fortsatt vil ha et eget behov for data samlet inn i tilknytning til samfunns- og næringsanalysen. Økt tilgang på registerbasert informasjon av høy kvalitet om ulike sider ved svalbardsamfunnet betyr at behovet for egeninnsamlede data *på lenger sikt* vil kunne bli mindre. På årlig basis vil det derfor bli foretatt en vurdering av behovet for å samle inn egne data, der hensynet til kontinuitet i de egne dataseriene veies opp mot fordelene med å nytte registerbasert informasjon.

1.2 Hvorfor gjennomføre en årlig analyse av samfunns- og næringsutviklingen på Svalbard?

De norske bosettingene på Svalbard har gjennomgått store forandringer i løpet av de siste årene. Longyearbyen har kanskje forandret seg mest. Tidligere var Longyearbyen et tradisjonelt samfunn sterkt preget av gruvevirksomheten. Gruvevirksomheten og Store Norske er fortsatt dominerende, men Longyearbyen har i dag flere bein å stå på. Vi finner flere basisnæringer, innenfor forskning, utdanning og turisme, og det er et godt tilbud av tjenester til lokalbefolkning, tilreisende og bedrifter. Longyearbyen har også blitt et mer åpent lokalsamfunn enn tidligere, med en samfunnsstruktur og styringsform som minner om kommunene på fastlandet. Svea har våknet til nytt liv og er i dag senteret for den norske gruveaktiviteten på Svalbard. Ny-Ålesund har utviklet seg til en moderne senter for internasjonal, naturvitenskapelig forskning.

Slik vi var inne på innledningsvis, var de første utgavene av samfunns- og næringsanalysen først og fremst innrettet mot å overvåke den omstillingen som ble satt i gang i svalbardsamfunnet mot slutten av 1980-tallet. Der samfunnet tidligere var sterkt dominert av Store Norske, og der store deler av næringsstrukturen var preget av kulldriften, forventet man nå framvekst av ny virksomhet og dermed store, strukturelle endringer i svalbardsamfunnet. Disse forventningene var delvis basert på de ”dårlige” tidene innenfor kulldrift.

Staten var en viktig pådriver i omstillingsprosessen på Svalbard. Man ville fremme ny basisvirksomhet på øygruppa, spesielt

innenfor turisme, forskning og høyere utdanning/undervisning. I tillegg forsøkte man å legge til rette for etablering av ny, privat virksomhet innenfor handel og tjenesteproduksjon rettet mot lokalmarkedet, samt for offentlige tjenester rettet inn mot lokalbefolkningen⁴. Ett av de viktigste formålene med samfunns- og næringsanalysene har vært å overvåke denne omstillingen. Siden det manglet data som kunne gi et bilde av utviklingen, ble det utformet en egen spørreundersøkelse rettet mot næringslivet på Svalbard. Svarene på denne spørreundersøkelsen har hele tiden vært, og er fortsatt i 2008, en sentral del av samfunns- og næringsanalysen. Spørreundersøkelsen representerer også en kontinuitet i datainnsamlingen og dermed i analysen.

Langt på veg kan man si at den planlagte og samfunnsstyrte omstillingen på Svalbard per i dag synes fullført. Kulldriften er fortsatt sterkt til stede og kanskje den viktigste basisvirksomheten på Svalbard, samtidig som det har vokst fram nye og tunge basisnæringer ved siden av kulldriften. I tillegg har det blitt utviklet et bredt tilbud innenfor handel, privat tjenesteyting og offentlig tjenesteyting. Longyearbyen som lokalsamfunn har blitt ”normalisert”, i den forstand at den har fått flere fellestrekk med tilsvarende lokalsamfunn på fastlandet.

Selv om omstillingen på mange måter kan synes fullført, slik at Longyearbyen i dag framstår som et moderne lokalsamfunn med flere bein å stå på, kan man på en del områder forvente endringer også framover. Det forventes vekst innenfor forskning og utdanning. Kulldriften forventes opprettholdt på samme nivå som før, men arbeidstidsordningene kan endres. Svalbard er et svært populært turistmål. De nasjonale (og internasjonale) rammebetingelsene for bosetting og næringsvirksomhet er under diskusjon sentralt og kan endres, samtidig som myndighetene ikke har reduserte ambisjoner i forhold til norsk suverenitet over øygruppa. Slik sett vil det også framover være svært viktig å overvåke næringsutviklingen på Svalbard som en del av samfunns- og næringsanalysen.

⁴ Ett sentralt mål for svalbardpolitikken har vært (er) å utvikle et *familiesamfunn i Longyearbyen*, ved å legge til rette for at familier med barn skal kunne bosette seg der.

1.3 Behovet for pålitelige framskrivinger

Det er en ting å kunne beskrive samfunnsutviklingen på Svalbard, slik den kan observeres gjennom ulike typer data. Et annet spørsmål, som er avgjørende for planleggingen til en hver tid, er hvordan utviklingen framover vil komme til å bli. Dette har også vært et viktig spørsmål i alle samfunns- og næringsanalysene som har vært gjennomført på Svalbard.

Utgangspunktet (den første analysen) var knyttet opp mot hvordan utviklingen i Longyearbyen ville kunne bli *dersom* kulldriften gradvis forsvant over tid. Dette ville naturligvis hatt betydelige virkninger for lokalsamfunnet, direkte og indirekte. Når en dominerende bedrift forsvinner, forsvinner også et dominerende antall ("de fleste") arbeidsplassene. En bedrift har koplinger til det øvrige næringslivet lokalt, gjennom underleveranser og gjennom den inntektsopptjening den representerer lokalt – spesielt i forhold til de ansattes kjøp av varer og tjenester. I Longyearbyen ville ringvirkningene av en gradvis nedleggelse av kulldriften sannsynligvis vært helt ødeleggende for aktiviteten i alle næringer og dermed for lokalsamfunnet, dersom annen basisvirksomhet ikke hadde kommet i stedet. Samfunns- og næringsanalysene var slik sett svært viktige i forbindelse med analyser av det potensielle omstillingsbehovet på Svalbard som en følge av en mulig nedleggelse av kulldriften. Sannsynligvis har analysene også bidratt til å trekke flere basisnæringer til Longyearbyen, i den forstand at analysene har gitt et godt bilde av konsekvensene av en omstilling *uten* slike tiltak.

I dag viser det seg at det aldri gikk så dårlig med kulldriften som mange kanskje ventet tidlig på 1990-tallet. Store Norske er "friskmeldt", og det er lite som tyder på at aktiviteten innenfor gruvedrift vil reduseres vesentlig i løpet av de nærmeste årene. Krisen i kulldriften tidlig på 1990-tallet medførte samtidig at behovet for alternativ basisvirksomhet ble aktualisert. Som nevnt ovenfor var det spesielt innenfor turisme, forskning og høgere utdanning/undervisning en fikk ny basisvirksomhet. Lokalsamfunnet har slik sett fått flere bein å stå på, og usikkerheten i forhold til den framtidige utviklingen har blitt mindre.

Betyr dette at behovet for gode framskrivninger også har blitt mindre? Man kan, i tråd med det som påstås i Samfunns- og næringsanalysen for 2006, hevde at behovet for gode framskrivninger fortsatt er meget stort og til og med større enn noen gang. Planleggingen av lokalsamfunnet, i forhold til blant annet utbygging av samfunnsmessig infrastruktur, klargjøring av nye boligområder og dimensjonering av tjenesteproduksjonen, må baseres på gode framskrivninger av behovet. Longyearbyen ligger isolert, langt fra andre bosettinger, markeder og tilbud. Dette betyr at lokalsamfunnets fleksibilitet, og dermed lokalbefolkningens valgmuligheter, er vesentlig mindre enn på fastlandet, enten det gjelder arbeidsplasser eller kjøp av varer og tjenester. Verken pendling eller handling i nabokommunene er enkelt med slike avstander. Tilsvarende gjelder også for næringslivet. Etterspørselen etter deres varer og tjenester vil enten være lokalt basert eller eksportorientert (eller en kombinasjon av dette). De eksportorienterte virksomhetene vil selvsagt ha sine markeder andre steder. Bedrifter som i hovedsak baserer seg på lokal etterspørsel vil i vesentlig mindre grad enn bedrifter på fastlandet kunne utvide sine markeder geografisk (til nabokommuner). Både befolkning og næringsliv er derfor knyttet svært sterkt, og i mye sterkere grad enn på fastlandet, til lokalsamfunnet og –markedet. Den lave fleksibiliteten betyr også at lokalsamfunnets, eller snarere lokalsamfunnets aktørers, sårbarhet overfor framtidige endringer er stor, selv om lokalsamfunnet de seinere årene har blitt modernisert og mer variert. Derfor er det også et stort behov for å redusere usikkerheten og øke forutsigbarheten overfor framtidige endringer. Gode framskrivninger av samfunns- og næringsutviklingen, basert på grundig analyse, bidrar til at det blir lettere å møte framtidige endringer. Behovet for gode framskrivninger er derfor fortsatt stort, og trolig større enn på fastlandet, der lokalsamfunnenes fleksibilitet er vesentlig større.

Lokalsamfunnets behov for forutsigbarhet er altså et viktig argument for gode framskrivninger av samfunns- og næringsutviklingen på Svalbard, og da spesielt i Longyearbyen. Ovenfor har vi pekt på at Longyearbyen de seinere årene har utviklet seg til et moderne lokalsamfunn (se tidligere samfunns- og næringsanalyser for detaljer), og at man kan hevde at omstillingen nå er fullført. Hvorvidt dette stemmer eller ei, er blant annet et politisk spørsmål som vi ikke skal ta stilling til her. Norske

myndigheter har som uttalt mål blant annet at Longyearbyen skal være et familiesamfunn, men ikke et livsløpssamfunn. Dette innebærer også at myndighetene har synspunkter på hvilke tjenester som skal eller ikke skal tilbys lokalt (for eksempel tilbys skole og barnehage, men ikke eldreomsorg). Myndighetene har, basert delvis på internasjonale rettigheter og plikter, delvis på norske suverenitetskrav med hjemmel i Svalbardtraktaten, målsettinger knyttet til hvor stor Longyearbyen skal være og dermed hvor mye den skal tillates å vokse framover. De virkemidlene sentrale myndigheter har nyttet for å sikre en ønsket omstilling på Svalbard de siste 15 årene er selvsagt tilpasset omstillingsbehovet. Når omstillingen nå er mer eller mindre fullført, er det naturlig at myndighetene ikke lenger har de samme ønsker og krav til omstilling, og den gamle virkemiddelporteføljen vil måtte endres. Det betyr samtidig at rammebetingelsene for (gamle og nye) aktører i Longyearbyen endrer seg. Spørsmålene blir da hvilke konsekvenser endret virkemiddelbruk har for disse rammebetingelsene, hvordan aktørene vil forholde seg til endrede rammebetingelser, og hvilke konsekvenser dette har for utviklingen i Longyearbyen. Dette kan analyseres ved hjelp av gode framskrivinger, på tilsvarende måte som man i de første samfunns- og næringsanalysene så på konsekvenser av en gradvis nedtrapping av kulldriften. Framskrivningene vil blant annet kunne brukes til å sammenlikne virkningene av ulike virkemiddelporteføljer. I tillegg vil framskrivingene også kunne være en del av grunnlaget for å foreslå avbøtende tiltak, dersom framskrivingene viser at utviklingen framover blir ”ugunstig” i storsamfunnets perspektiv.

Samtidig er det slik at de *lokale* virkningene av endret nasjonal politikk (overfor Svalbard) selvsagt vil være av stor interesse for hele lokalsamfunnet i Longyearbyen. Ved hjelp av framskrivingene vil lokale aktører kunne forberede seg på (virkningene av) endret virkemiddelbruk fra sentrale myndigheters side, og eventuelt forberede seg på å endre sin tilpasning som en følge av politikkendringene.

1.4 Analysemetode og datagrunnlag

Da man skulle gjennomføre den første samfunns- og næringsanalysen på Svalbard i 1992, måtte man også bestemme seg for hvilken metode man skulle legge til grunn. Det finnes en rekke

ulike analysemetoder å velge mellom, som vi ikke skal bruke tid på å diskutere her (se blant annet Bjørnsen og Johansen (2007a) for en nærmere diskusjon av noen av dem). I stedet vil vi fokusere på to forhold som er viktig for metodevalget, og som har vært viktig i samfunns- og næringsanalysen:

- Metoden må bidra til å gi svar på de spørsmål som stilles
- Metodevalg har konsekvenser for databehovet

Valg av analysemetode behøver selvsagt ikke gjøres en gang for alle. Poenget må være at den egner seg til de problemstillinger den skal brukes til å analysere. Når den samme metoden (med mindre modifikasjoner) har vært brukt i samfunns- og næringsanalysen siden 1992, er det dels et uttrykk for at metoden har vært grei nok og gitt de analytiske svar en har ønsket. Man har altså vært fornøyd. Hadde man ment at metoden var uegnet, ville man naturligvis endret metode. Samtidig sikrer bruk av likeartet metode en viss kontinuitet over tid. På Svalbard har nok betydningen av kontinuitet og sammenliknbarhet i datainnsamlingen over tid også vært svært stor (avsnitt 1.4.3).

1.4.1 Basisnæringenes sterke stilling og economic base

Fram til den første samfunns- og næringsanalysen i 1992 var Svalbard sterkt dominert av kulldriften. Utvinning av kull utgjorde i den forstand Svalbards *økonomiske base*. I analysen i 1992 var da også den sentrale problemstillingen hvordan Longyearbyen ville utvikle seg dersom kulldriften gradvis forsvant, eller dersom den økonomiske basen ble borte. Dette gir teorien om økonomisk basisvirksomhets betydning (*economic base-teori*) et svar på.

Den grunnleggende ideen bak økonomisk base-teori er at man kan dele næringslivet i en region i basisvirksomhet og avledet virksomhet. Basisvirksomhet⁵ er den delen av næringslivet som genererer inntekter utenfor regionen. De inntektene som hentes utenfor regionen, brukes (delvis) lokalt. Slik sett utgjør inntektene som opp tjenes i basisnæringene etterspørselsgrunnlaget for den

⁵ Basisvirksomhet kalles noen ganger også *eksportvirksomhet*. Det viktige er ikke om man eksporterer varer og/eller tjenester, men at innteksstrømmene genereres utenfor regionen. Det betyr for eksempel at statlig aktivitet i en region også kan kalles basisvirksomhet (eller eksportvirksomhet i regionen).

delen av næringslivet som produserer varer og tjenester rettet mot lokalbefolkningen og det lokale næringslivet (det vil si lokalmarkedet), eller for såkalt *avledet virksomhet*.

Kullvirksomheten på Svalbard tilfredsstilte således de krav som kunne stilles for å bli kalt basisvirksomhet da samfunns- og næringsanalysen startet opp i 1992. Teorien om at den økonomiske basen på Svalbard (det vil si kulldriften) la grunnlaget for aktiviteten i resten av næringslivet kunne da, sammen med et godt datagrunnlag (se avsnitt 1.4.3), brukes til å kvantifisere betydningen av basisvirksomheten for annen virksomhet. Denne betydningen måles i form av såkalte *ringvirkninger*, eller ved hjelp av en multiplikator.

Vi antyder i fotnote 5 at basisvirksomhet (eksportvirksomhet) er virksomhet som har sin inntektsopptjening utenfor Svalbard. Det betyr, hevdet vi, at blant annet statlig virksomhet må regnes som basisvirksomhet på Svalbard. Inntektene for statlig virksomhet hentes fra storsamfunnet, og de brukes til drift (inkludert lønn og lokale innkjøp) på Svalbard.

En noe utvidet definisjon av basisnæringer kan være å inkludere virksomhet med et i all hovedsak politisk styrt aktivitetsnivå som en del av disse. Her tenker vi for eksempel på at standarder for skole- og barnehagetilbudet settes av sentrale myndigheter. Det innebærer også at kostnadene for å drive dette tilbudet i stor grad defineres sentralt, gitt etterspørselen. Etterspørselen etter lokalt produserte offentlige tjenester er derimot avhengig av befolkningsgrunnlaget (antall unge innbyggere), og det er Longyearbyen lokalstyre (LL) som står for driften. Slik sett betjener lokale offentlige tjenester lokalmarkedet og burde regnes inn blant avledet virksomhet, men det er også argumenter for at aktiviteten er delvis sentralstyrt (og finansiert sentralt), slik at LLs virksomhet bør regnes til basisnæringene. Dette gjelder også de lokale planleggingsoppgavene LL har.

Det går i teorien et skarpt skille mellom basisvirksomhet og avledet virksomhet (Mønnesland og Karlstad 1998). I teorien er det derfor også lett å skille mellom dem. I praksis er det flere grunner til at det kan være vanskelig å kategorisere, blant annet fordi mange bedrifter både eksporterer og selger til lokalmarkedet. Spesielt når det gjelder bedrifter innenfor reiseliv, hotell og restaurant gjelder

dette problemet. En del av aktiviteten i disse bedriftene er rettet inn mot eksport, mens en del er rettet inn mot lokalmarkedet.

Den endelige inndelingen i basisvirksomhet og avledet virksomhet i samfunns- og næringsanalysene har tatt utgangspunkt i definisjonene, samt i de data en har samlet inn til analysene.

Inndelingen har utviklet seg fra 1992 til 2006, og i 2006 valgte en følgende fem basisnæringer:

- *Bergverks- og petroleumsvirksomhet*
Denne basisnæringen består i hovedsak av kulldrift, og det vil si Store Norske. Kulldriften er fortsatt en dominerende basisnæring på Svalbard i 2006/2007, med et potensial for å opprettholde aktiviteten på nåværende nivå også i årene framover.
- *Romrelatert virksomhet, forskning og undervisning*
Denne basisnæringen består av aktiviteten innenfor forskning og undervisning på Svalbard, inkludert aktiviteten på Universitetet (UNIS). Betydningen av forskning og undervisning på Svalbard har økt de seinere årene, blant annet med bygging av forskningsparken. Potensielt ser det ut til at aktiviteten i denne sektoren vil kunne øke i perioden framover.
- *Offentlig forvaltning og service*
Denne næringen representerer all statlig aktivitet (utenom undervisning og forskning) på Svalbard, inkludert blant annet sysselmannen, Avinor og Posten. I tillegg er lokal, offentlig tjenesteproduksjon inkludert (se diskusjon ovenfor).
- *Reiselivet*
Turisme er et satsningsområde på Svalbard. Turister er per definisjon gjester utenfra, enten de er fritids- eller forretningsreisende, og enten de er norske eller utlendinger (se definisjon av turister blant annet hos Dybedal m fl 1999). Slik sett hentes inntekter til reiselivsnæringen utenfra. Samtidig er ikke reiselivsnæringen en egen næring. Mange ”ordinære” bedrifter, spesielt innenfor tjenesteproduksjon, selger både til turister og lokalt. Derfor er det noe mer komplisert å anslå aktiviteten i reiselivsnæringen enn i de andre basisnæringene. Den er anslått ved å summere den delen av produksjonen i hver enkelt bedrift som er orientert mot turister, basert på informasjon fra bedriftene selv (se avsnitt 1.4.3).

– *Studenter*

Studentene ved UNIS representerer inntekt, som kommer utenfra til Longyearbyen. Det er likevel vanskelig å kalle studenter for basisnæring. De representerer på den annen side en aktivitet, som for så vidt og naturlig nok henger tett sammen med aktiviteten på UNIS. Studentene etterspør også boliger, så de beslaglegger sin del av infrastrukturen. På den annen side har de et spesielt forbruksmønster, både når det gjelder nivå og varetyper. I analysen har man tradisjonelt valgt å telle studenter som sysselsatte, i form av såkalte *studentårsverk*, som representeres med et (lavt) inntektsnivå og et (spesielt) forbruksmønster. Studentenes forbruksmønster og inntektsnivå ble kartlagt i 2007 (se avsnitt 1.4.5).

I analysen har man definert disse fem basisaktivitetene og telt opp alt som skjer innenfor hver av dem i form av produksjon, verdiskaping og sysselsetting. Vi veit også i hvilken grad bedriftene kjøper fra (og for så vidt selger til) annen virksomhet på Svalbard, og vi kjenner lønnsnivå i hver av basisaktivitetene. Med utgangspunkt i det som i prinsippet er en totaltelling over alt som skjer av næringsaktivitet på Svalbard, gir aktiviteten i basisnæringene grunnlag for å beregne aktiviteten i avledet virksomhet. Aktiviteten i avledet virksomhet er *ikke* fordelt på næringer i analysen. Det har ikke vært ønskelig å fordele den avledede virksomheten på næringer i analysen.

Den relativt detaljerte informasjonen om aktiviteten i hver av basisnæringene gjør oss i stand til å beregne hvilken betydning den enkelte basisnæringen har for aktiviteten i avledet virksomhet. Hver av basisnæringene har slik sett *ringvirkninger* til resten av Svalbards økonomi. Disse ringvirkningene beregnes ved hjelp av næringsvise *multiplikatorer*, som fokuserer kun på sysselsetting. Multiplikatorene beregnes som et forholdstall, slik at hvert årsverk i (hver av) basisnæringene genererer sysselsetting i avledet virksomhet. Denne beregningen foretas ved hjelp av innsamlede data og som en del av analysegrunnlaget, og har tradisjonelt vært nyttet til å diskutere utviklingen over tid.

I tillegg nyttes ringvirkningsanalysen og multiplikatorene også som grunnlag for framskrivning av aktiviteten på Svalbard. Den viktigste antakelsen en gjør i så måte, er at utviklingen på Svalbard vil være

styrt av utviklingen i basisnæringene også i tiden framover. Basert på informasjon blant annet fra basisnæringene selv, lages en framskriving av aktiviteten i hver av basisnæringene. De beregnede multiplikatorene fra ringvirkningsanalysen⁶ brukes dernest som grunnlag for å beregne sysselsettingen også i avledet virksomhet. Summen av sysselsettingen i basisnæringene og avledet virksomhet framover vil da være framskrivingen av sysselsettingen på Svalbard. Slik sett blir sysselsettingsutviklingen helt styrt av utviklingen i basisnæringene.

Årets ringvirkningsanalyse og aktivitetsframskriving følger i hovedsak malen fra tidligere år. I avsnitt 1.4.5 har vi pekt på noen modifikasjoner vi har gjort i forhold til den inndelingen i basisvirksomhet og avledet virksomhet som har vært brukt tidligere. Med utgangspunkt i Bjørnsen og Johansen (2007a) har vi i avsnitt 1.4.5 laget beregningsmodeller tilsvarende den tradisjonelle, men der vi har kunnet se spesielt på utviklingen i reiseliv, investeringer og offentlig virksomhet.

1.4.2 Befolkningsutviklingen

Befolkningsutviklingen i mange lokalsamfunn i Norge, som ellers i Europa og verden, er i stor grad arbeidsmarkedsstyrt. Folk etablerer og bosetter seg der det er jobb, og de har med seg familien sin. På fastlandet trenger man derimot ikke være bosatt nøyaktig der man jobber. Muligheten for pendling er til stede, og pendling er en viktig del av arbeidsmarkedet – spesielt i sentrale strøk. Befolkningsutviklingen fra år til år styres av demografiske hendelser, som aldring, fødsler og dødsfall, og av befolkningens bevegelse i rommet (flyttinger). Arbeidsmarkedet er en viktig determinant når det gjelder flyttinger, men innbyggerne i et gitt lokalsamfunn har alternative tilpasningsmuligheter til flytting, som for eksempel pendling eller trygd, når rammebetingelsene i arbeidsmarkedet endres. Dette gjør at befolkningsutviklingen fra år til år er relativt stabil og dermed forutsigbar, også når det gjelder aldersstruktur.

⁶ Man kan velge å holde multiplikatorene *fast* over tid, lik nivået i basisåret. Dersom multiplikatorene *øker* over tid, betyr det at basisnæringenes relative betydning for totalaktiviteten på Svalbard avtar, og omvendt om de går ned.

Situasjonen på Svalbard er helt annerledes. Her er det stor turnover i befolkningen fra år til år, og denne preger befolkningsutviklingen i vesentlig grad. Den høye turnoveren henger sammen med den enkeltes situasjon på arbeidsmarkedet, og med at den enkelte gjerne blir på Svalbard kun i en avgrenset tidsperiode. Når den enkelte velger å flytte, tar hun også med seg sin familie. Dette betyr på den ene side at det er stor grad av uforutsigbarhet når det gjelder befolkningsutviklingen fra år til år, spesielt når det gjelder barna⁷. Man kan på den annen side si at storsamfunnets svalbardpolitikk slik sett er vellykket. Svalbard skal være et familiesamfunn, men ikke et livsløpssamfunn.

Uforutsigbarheten innebærer blant annet at framskrivinger basert på standard befolkningsmodeller, der aldring, fødsler og dødsfall (og flyttinger) er drivkreftene, egner seg dårlig på Svalbard. Vi vet på den annen side at befolkningsutviklingen på Svalbard henger nøye sammen med aktivitetsutviklingen. Derfor er det utviklet en egen befolkningsmodell for Svalbard som forsøker å utnytte denne sammenhengen. I denne modellen tas aktivitetsutviklingen (framskrivingen av sysselsettingen) som utgangspunkt.

Først beregnes antall barn fordelt på to alderstrinn (førscolebarn i alderen 0 til 5 år og skolebarn i alderen 6 til 18 år): Tidligere samfunns- og næringsanalyser viser at både antall førscolebarn og antall skolebarn korrelerer med hvilken sektor far er ansatt i, slik at en kan beregne antall barn i hver av aldersgruppene med utgangspunkt i forholdet mellom antall barn og antall årsverk i hver næringssektor, multiplisert med antall årsverk i følge aktivitetsframskrivingen. Den sentrale *indikatoren* er altså antall barn (i hver aldersgruppe) i forhold til antall årsverk i hver næringssektor. Med stor turnover i sysselsettingen fra år til år, spesielt når det gjelder barnefamilier, representerer denne indikatoren selvsagt ikke et stabilt grunnlag for å framskrive aldersfordelingen blant barn og unge. Når denne indikatoren likevel er valgt, skyldes det for det første at en har brukt en relativt grov aldersinndeling. Modellen vektlegger med andre ord ikke aldringen fra år til år i samme grad som standard befolkningsmodeller. For det andre

⁷ Antall voksne innbyggere i Longyearbyen er tett korrelert med antall arbeidsplasser, mye tettere enn i en "vanlig" kommune. Antall barn (og barnas aldersfordeling) preges av den høye turnoveren. Er det slik at familier som flytter ut har flere/færre barn enn familier som flytter inn gjennom året?

betyr stor årlig turnover i befolkningen samtidig at standard befolkningsmodeller ikke kan brukes. Den type modell som er utviklet, gir minst like god treffsikkerhet når det gjelder antall barn i de to aldersgruppene som standard befolkningsmodeller ville gjort. Et svært viktig anvendelsesområde for framskrivingene av antall barn er planlegging av kapasitet i barnehage og skole. Det er viktig å treffe omtrentlig når det gjelder antall barn. Bommer framskrivingene, kan det fort bli kostbart for lokalsamfunnet representert ved LL.

Den voksne befolkningen er framskrevet med utgangspunkt i aktivitetsutviklingen (fordelt på næringssektor), det vil si anslag på antall faste stillinger i de ulike næringssektorene. Heller ikke når det gjelder de voksne, er aldersstrukturen vektlagt. Framskrivningen av antall voksne er sannsynligvis relativt god og stabil, gitt hvordan sysselsettingen utvikler seg i følge framskrivingene og gitt at man ikke vektlegger aldersstruktur.

Metoden er svært grovmasket. Befolkningsutviklingen på Svalbard forklares i framskrivingene kun med utgangspunkt i utviklingen i basisnæringene. Selve befolkningsframskrivingen er en faktor multiplisert med basisnæringenes utvikling, der faktoren avhenger av forholdet mellom befolkning og sysselsetting. Selv om denne faktoren ligger fast, viser det seg at befolkningsframskrivingene har hatt relativt god treffsikkerhet historisk (se diskusjonen av dette i Samfunns- og næringsanalysen 2006). Dette skyldes naturligvis at befolkningsutviklingen på Svalbard er svært aktivitetsavhengig, og at sysselsettingsutviklingen er den viktigste forklaringsfaktoren bak befolkningsutviklingen.

Etter hvert som befolkningsstatistikken bedres, kan det være hensiktsmessig å vurdere alternative framskrivingsmodeller. På det nåværende tidspunkt, med dagens tilgang på data og med de kravene til presisjon myndighetene synes å ha, virker det som om modellen er tilfredsstillende.

1.4.3 Databehov: Analyse og overvåkning

Ovenfor pekte vi på at tilgangen på offisielle data og statistikker generelt sett har vært dårligere på Svalbard enn i resten av landet, selv om aktivitet og bosetting i stor grad er konsentrert til Longyearbyen og dermed i utgangspunktet oversiktlig. Det

skyldes først og fremst at en rekke offentlighetsrettslige lover og regler ikke har vært gjort gjeldende på Svalbard, slik at det heller ikke har vært noen hjemmel for å samle inn og systematisere registerbasert informasjon. Fra 2007 av endrer dette seg vesentlig, og det ser ut til at tilgangen og kvaliteten på offentlige data og statistikk om Svalbard vil kunne ta seg kraftig opp framover.

Databehovet knyttet til samfunns- og næringsanalysene har derfor, helt siden starten i 1992 vært større enn tilgangen på offentlige data. Derfor har en helt sentral del av analysen vært å samle inn egne data om samfunns- og næringsliv på Svalbard. Det er både fordeler og ulemper knyttet til egne datainnsamlinger.

Ulempene med egne datainnsamlinger er for det første at de er relativt kostbare. Man må utarbeide sine egne spørreskjema, man må henvende seg til informanter, man må gjerne purre informantene (ofte flere ganger) og man må systematisere informasjonen selv. Dette er ressurskrevende og dermed kostbart, men overkommelig i et lite samfunn som Longyearbyen. For det andre vil egne datainnsamlinger generere egne data, som i utgangspunktet ikke er kompatible med offisielle data (om andre deler av landet). Det kan skyldes forskjeller i definisjoner, innsamlingsmetoder, systematisering og kvalitetssikring. Egne data er altså i utgangspunktet kostbare å samle inn, og de er ikke nødvendigvis kompatible med offisielle data selv om de skal beskrive samme fenomenet.

Noe av det samme som er ulempene med egne datainnsamlinger, kan også være fordeler. Den viktigste fordelen er selvsagt at man kan skreddersy data til det analysebehovet man selv har. Dette gjelder både omfang av og innhold i innsamlet informasjon. Man slipper slik sett å tilpasse analysemetoden til eksisterende, offentlig statistikk. I stedet kan valg av metode og innsamling av data følge hverandre, slik at det utgjør to sider av samme sak.

Bedriftsundersøkelse siden 1991

På Svalbard har man siden 1991⁸ gjennomført en spørreundersøkelse til alle bedrifter på Svalbard. Undersøkelsen er relativt enkel, og den dekker informasjon om bedriftenes

⁸ Undersøkelsen for 1991 ble avrapportert i Samfunns- og næringsanalysen for 1992. Deretter gjennomførte man tilsvarende undersøkelse omtrent annet hvert år, inntil man fra 1998 av har gjennomført undersøkelsen hvert år.

aktivitetsnivå (en del regnskapstall, oversikt over bemanning etc.), om hvem de selger til og om hvem⁹ de kjøper fra (også når det gjelder investeringer), og i hvilken grad bedriften selger reiselivsprodukter. Selv om spørreskjemaet er enkelt, gir det informasjon om bedriftenes avhengighet seg i mellom, om sysselsetting, verdiskapning og produksjon i hver bedrift, om betydningen for turister, om forholdet til fastlandet og utlandet etc.

Undersøkelsen utgjør en totaltelling av hele populasjonen av bedrifter på Svalbard. Den gir altså informasjon om *all* næringsaktivitet. Siden undersøkelsen har vært gjennomført så lenge, og omtrent i samme format hele veien, gir den svært god informasjon om næringsstruktur, sysselsetting og forholdet mellom næringer på mange tidspunkter. Dermed har vi også en lang tidsserie som kan brukes til analyser av næringsutviklingen. Dette bidrar til å sikre kontinuitet i dataene.

Undersøkelsen er skreddersydd det behovet som er i samfunns- og næringsanalysene. Spørreskjemaet er utviklet parallelt med analysene. Det betyr også at undersøkelsen kan brukes til å skille mellom basisvirksomhet og avledet virksomhet, og at den kan brukes til å estimere multiplikatorer som viser forholdet mellom basisvirksomhet og avledet virksomhet.

Årets undersøkelse er den fjortende i rekken. De siste ni årene er det Longyearbyen lokalstyre (LL) og lokalstyrets forløpere¹⁰ som har stått for datainnsamlingen, mens Acta Consult as samlet inn informasjon før det. Svarprosenten har tradisjonelt vært svært høy. De siste årene har det imidlertid blitt stadig vanskeligere å innhente data fra bedriftene. I noen tilfeller har det derfor vært nødvendig å stipulere data for enkeltbedrifter, mens det i andre tilfeller ikke har vært mulig å legge inn data der svar har manglet. Manglende data kan bidra til underestimering av enkelte størrelser, noe som er svært uheldig for analysens kvalitet.

Befolkningsdata

Befolkningsdata er hentet fra befolkningsregisteret for Svalbard og LL.

⁹ Bedrifter og lokalbefolkning på Svalbard, fastlandet og utlandet er kategoriene for kjøp og salg

¹⁰ Svalbard Næringsutvikling as (SNU), Svalbard Samfunnsdrift as (SSD) og LL, henholdsvis.

LL gjennomfører for øvrig årlige tellinger av bosatte under 19 år etter foreldrenes beskjeftigelse. Dette er data som brukes i framskrivingene av antall innbyggere i barnehage- og skolealder.

Lokale informanter

Det er hentet inn diverse tilleggsstatistikker og –opplysninger fra enkeltvirksomheter. Vi nevner spesielt Store Norske Spitsbergen Grubekompani as (SNSG), LNS Spitsbergen as, ISS as, Universitetssenteret på Svalbard as (UNIS), Kongsberg Satellite Services as (KSAT), Kings Bay as, Svalbard likningskontor, LL og Svalbard reiseliv.

Informasjonen fra lokale informanter er innhentet skriftlig eller muntlig.

Studenter

Data for antall studenter er innhentet fra UNIS og må regnes å være pålitelig.

Ovenfor har vi vist at studentene, reint analytisk, framstår som basisvirksomhet. Dette skyldes at de representerer inntekt og etterspørsel utenfra, som retter seg mot virksomheter i Longyearbyen. Det har lenge vært usikkert hvor mye etterspørsel studentene representerer, det vil si hvor mye penger de bruker (og på hva). Derfor ble det i fjor (2007) gjennomført en enkel, internettbasert spørreundersøkelse i samarbeid mellom LL, UNIS og Studentsamskipnaden: Formålet med undersøkelsen var først og fremst å finne ut omtrent hvor mye en heltidsstudent bruker mens hun er på Svalbard. Vi ønsket også bedre oversikt over hvor pengene kom fra og hvilke varer og tjenester de blir brukt på.

Det var relativt få studenter som svarte på undersøkelsen. Den lave svarprosenten behøver i seg selv ikke være noe større problem enn at det blir mer usikkert om svarene er korrekte. Vi har ikke noe grunnlag for å tro at de som svarte, svarte systematisk annerledes enn gjennomsnittet.

Gjennomsnittet av de svarene som kom inn, var at hver student bruker ca 100.000 kroner i året mens han er på Svalbard. Dette er det samme konsumet som har ligget til grunn også tidligere. Vi finner altså ingen grunn i de innsamlede data til å anta at forutsetningene når det gjelder studentenes forbruk er vesentlig forskjellig fra det som har vært brukt i tidligere analyser.

Bruk av data

Beskrivelsene i denne rapporten er, som i tidligere samfunns- og næringsanalyser, basert på relativt enkle sammenstillinger av data og tall fra de kilder som er nevnt i dette avsnittet. Til sammen gir dataene grunnlag for å beskrive et relativt allsidig bilde av utviklingen.

Dataene ligger også til grunn for de beregninger og analyser som er gjort i rapporten.

1.4.4 Begrensninger ved metode og data

Generelt sett legger både datatilgang og metodevalg visse begrensninger, i forhold til hva vi får sett på i analysen. I forkant av årets analyse ble det gjennomført et forprosjekt, der en blant annet skulle se nærmere på styrker og svakheter ved metode- og databruk i samfunns- og næringsanalysene. De gjennomgangene som har vært gjort av Statistisk sentralbyrå (Fløttum 2005), Transportøkonomisk institutt (Johansen 2005) og Norsk institutt for by- og regionforskning og Transportøkonomisk institutt (Bjørnsen og Johansen, 2007a), og for så vidt av Norsk institutt for by- og regionforskning (Mønnesland og Karlstad, 1998), er vel relativt samstemte når det gjelder konklusjonen. Samfunns- og næringsanalysene fungerer etter hensikten, og de er av god faglig kvalitet.

Det betyr ikke at forprosjektets gjennomganger var ukritiske. Både når det gjelder data og metode ble det trukket fram momenter som, etter gjennomgangenes mening, ville kunne bidra til økt kvalitet på kommende samfunns- og næringsanalyser. Disse er oppsummert hos Bjørnsen og Johansen (2007a).

Datagrunnlag

De hjemler for datainnsamling som nå er gitt også i forhold til bedrifter og befolkning på Svalbard, vil kunne resultere i at datagrunnlaget framover vil kunne bli bedre og mer kompatibelt med data for resten av Norge.

Bedriftsundersøkelsen utgjør et viktig datagrunnlag for samfunns- og næringsanalysen. Skjemaet er enkelt, bedriftene kjenner det, manglende svar vil kunne suppleres lokalt og undersøkelsen er tilpasset analysebehovet. Informasjon basert på skjemaet vil også

kunne leveres til analysen relativt raskt. Med en historie tilbake til 1991, er det vår vurdering at det kan bli vanskelig å erstatte bedriftsundersøkelsen i overskuelig framtid. På den annen side kan økte krav til regnskapsinnlevering og hurtigere produksjon av offisiell statistikk som kan erstatte bedriftsundersøkelsen muligens føre til at behovet for en egen innsamling av bedriftsdata vil bli mindre. Endringer i analysemetode påvirker databehovet (som endringer i data kan gi opphav til andre analytiske tilnærminger), så det er vanskelig å vite hvordan databehovet vil utvikle seg framover.

Metode

I Bjørnsen og Johansen (2007a) konkluderte vi med at vi ikke ville anbefale et skifte av metode nå. Vi understreket at økonomisk baseteori egner seg svært godt på Svalbard, hvor utviklingen i basisnæringene er av avgjørende betydning for utviklingen i hele samfunnet i Longyearbyen. Vi gjentar ikke resonnementene på nytt her. I stedet vil vi peke på et par forhold som vil kunne bidra til å foredle måten metoden blir brukt på noe.

– *Hva driver utviklingen i basisnæringene?*

I samfunns- og næringsanalysene hittil er det egentlig ikke lagt stor vekt på hva som driver utviklingen i basisnæringene. Kullprisen, offentlige rammebetingelser og miljø er eksempler på tre forhold som er av avgjørende betydning. Det er utenfor samfunns- og næringsanalysens mandat å anslå hvordan dette vil utvikle seg, men modellen kan relativt enkelt brukes til å analysere virkningene av ulike utviklingsbaner eller av eksogene sjokk.

– *Etterspørsels- eller næringsbasert næringsinndeling?*

I modellen tas det utgangspunkt i næringsstruktur når man avgrenser basisnæringene fra avledet virksomhet. Dette gjelder ikke reiselivet, som er definert ut fra hver nærings reiselivsandel (etterspørsel fra turister). Tilsvarende måte å beregne på kunne også gjøres for eksempel når det gjelder forholdet mellom investeringer og utviklingen i bygge- og anleggssektoren.

– *Ringvirkninger*

I modellen beregnes ringvirkningene *momentant* på flere måter. Generelt er modellen ikke dynamisk, slik at vi ikke ser på

hvordan næringslivet tilpasser seg, men antar at det tilpasser seg momentant (etter på forhånd definerte kriterier – eller multiplikatorer). Det er i tillegg en svakhet ved metoden/data at den ikke tar hensyn til at når aktiviteten i avledet virksomhet endres (som en følge av endra basisaktivitet), så endres aktiviteten i avledet virksomhet ytterligere (altså ”internmultiplikatoren” for avledet virksomhet er ikke beregnet).

- *Mer om avledet virksomhet, multiplikatorer og telling*
Avledet virksomhet er for øvrig en sekkekategori, der ”all annen virksomhet” er lagt inn. Dette har to implikasjoner, som kan være viktige i analysen. For det første gir det ingen anledning til å skille mellom ringvirkninger i ulike avledede næringer (se forrige strekpunkt). For det andre, og kanskje viktigere, har vi telt hele næringslivet i Longyearbyen og fordelt aktiviteten på basis og avleda. Avgrensningen av basisvirksomheten (hvilke virksomheter som skal inn) har derfor vesentlig innvirkning på multiplikatorene. Å legge inn mer basisvirksomhet (les: investeringer) reduserer derfor multiplikatorene. Dette er en rein definisjonsmessig sak, men den er svært viktig når resultatene skal tolkes.
- Generelt sett representerer for øvrig modeller forenklinger av virkeligheten. De gir oss skissepregede svar på kompliserte problemer. Dette er den viktigste begrensningen i all modellbasert analyse, og den gjelder også for analyser av Svalbard. Fordelen med Svalbards økonomi er, i modellmessig forstand, at den på mange måter er enklere enn økonomien andre steder. Det kan derfor også hevdes at det bør være lettere å bruke modeller på Svalbard.

1.4.5 Nytt av året: Metode og data

Årets samfunns- og næringsanalyse er i all hovedsak bygget opp etter malen fra de tidligere analysene, og den kan sees på som en videreutvikling av disse. Vi har ikke lagt opp til vesentlige endringer, men har heller søkt å sikre kontinuiteten gjennom en forsiktig videreutvikling. Dette er også i tråd med de forslagene som har vært stilt i forprosjektet (se avsnitt 1.4.4).

Når det gjelder data, er det fortsatt for tidlig å utnytte de mulighetene som åpnes ved at det blir større anledning til å lage og

kople registre på Svalbard fra i år enn det har vært tidligere. Disse mulighetene må vi derfor komme tilbake til.

Årets analyse inneholder noen små endringer i forhold til tidligere:

– *Offentlig sektor*

Offentlig sektor har tidligere vært behandlet som én basissektor i modellen. I forprosjektet er det argumentert for at statlig virksomhet er eksogen i forhold til Svalbards økonomi, mens LLs domene (lokal tjenesteproduksjon og planlegging) er avhengig av sysselsettings- og befolkningsutviklingen. Vi har nå laget en modell der vi skiller mellom statlig og lokal offentlig virksomhet, og der det er mulig å velge å se dem sammen eller hver for seg i analysen. Spesielt for årets analyse er at vi i noen grad har tatt hensyn til befolkningsutviklingen i prognosene for lokal offentlig virksomhet (se avsnitt 3.1.1).

– *Fastlandspendling*

Det har vært interesse for å undersøke hvilken innvirkning fastlandspendling har for utviklingen og stabiliteten av svalbardsamfunnet. Det har vært en forventning om at innføringen av 14/14 turnus i Svea ville øke pendlingen, men vi har i tidligere år ikke hatt kjennskap til det faktiske nivået siden de ansatte i turnusordninger alle har registrert adresse i Longyearbyen. I årsmeldingen for 2007 har imidlertid Store Norske oppgitt at omlag halvparten av de ansatte i realiteten pendler til fastlandet. Virkningene for lokalsamfunnet begrenser seg i utgangspunktet til at pendlerne arbeider der og således bidrar til produksjonen. Pendlernes etterspørsel etter varer og tjenester lokalt i Longyearbyen er trolig beskjedne og i den forstand er pendlerne av liten betydning. Vi kan imidlertid se for oss at alternativet til pendling er at de bor fast i Longyearbyen. Siden pendlerne er oppgitt til å utgjøre om lag ti prosent av den samlede befolkningen vil dette ha stor betydning for den lokale etterspørselen etter varer og tjenester. Dersom pendlerne også har omtrent samme familiestruktur som de fastboende betyr det at lokalsamfunnet er vesentlig mindre enn det potensielt kunne vært. Vi har i årets analyse sett på hvordan pendling virker inn på avledet virksomhet og beregnet årsverksmultiplikatorer for basisnæringene med 50 prosent pendling innen bergverksnæringa (se avsnitt 3.3.4).

– *Prisutvikling, konkurranse og lønnsombet*

I tidligere utgaver av samfunns- og næringsanalysen har det vært gjennomført særskilte lønnsomhetsanalyser for næringslivet i Longyearbyen basert på data fra Brønnøysund-registeret. Lønnsomhetsberegningene, med sammenlikning av bedriftenes lønnsomhet på fastlandet, er utelatt fra årets samfunns- og næringsanalyse. Det er flere årsaker til at vi har valgt å gå bort ifra denne sammenlikningen og disse er listet i samfunns- og næringsanalysen for 2007. Kort oppsummert bidrar særtrekkene ved næringslivet i Longyearbyen, slik som få bedrifter totalt sett, enkelte svært dominerende bedrifter (innen sin næring og totalt sett), manglende meldeplikt til Brønnøysund-registeret (for blant annet personlige selskaper) og selskaper med hovedkontor utenfor Svalbard (og uten Svalbard-spesifikke regnskapsopplysninger), til at lønnsomhetstallene fra Brønnøysund-registeret ikke er representative/brukbare verken for å si noe om lønnsomheten generelt i Longyearbyen, eller til en sammenlikning med fastlandet. Dessuten ligger det mye politikk i opprettholdelse og utvikling av svalbardsamfunnet slik at rene lønnsomhetsbetraktninger ikke nødvendigvis gjenspeiler formålet med deler av aktiviteten. Alt i alt har vi kommet fram til at lønnsomhetsberegningene, slik de har vært gjennomført, er lite hensiktsmessige og at de, i verste fall, kan lede til helt feil konklusjoner. Det vil løpende vurderes om en eller annen form for lønnsomhetsbetraktninger igjen skal innlemmes etter hvert som lovverket og offisiell datainnhenting normaliseres i forhold til situasjonen på fastlandet. Statistikkloven er allerede gjort gjeldende på Svalbard, og det vurderes om også konkurranselovgivningen skal gjøres gjeldende. Vi viser til Statistisk sentralbyrås Prisnivåundersøkelse (Linnerud og Rauan, 2008) og Forbruksundersøkelsen (Mørk, 2008) for en gjennomgang av prisutvikling og konkurranse i Longyearbyen. Det har foreløpig ikke vært utgitt noen konsumprisindeks (KPI) for Svalbard for 2008 og vi kan derfor ikke gjøre en vurdering av prisutviklingen siste år, på samme måte som i fjorårets samfunns- og næringsanalyse. Statistisk sentralbyrå vil utgi KPI for årene 2007 og 2008 i løpet av høsten.

– *Investeringer og bygg- og anleggsvirksomhet*

I fjorårets samfunns- og næringsanalyse diskuterte vi mulig-

heten for å skille investeringer fra kjøp av varer og tjenester, slik at vi kan behandle investeringene utenom den ordinære etterspørselen. Vi har åpnet for muligheten for å analysere (endringer i) investeringene ved at vi har laget en egen modellversjon der vi har eksogenisert denne aktiviteten. Foreløpig har vi imidlertid ingen indikatorer som relativt godt sier noe om koplingen fra investeringer til bygg- og anleggsvirksomhet. Så lenge vi ikke kan skille investeringer i materiell fra investeringer i bygg og anlegg kan vi dessverre ikke gå videre med disse beregningene.

1.5 Rapportens innhold

Hoveddelen av rapporten er i stor grad fokusert på samfunns- og næringsforhold knyttet til Longyearbyen, og til dels også Svea, der Store Norske har det vesentligste av sin gruvevirksomhet. Omtalen av Svea og Ny Ålesund er begrenset til de steder der det har vært naturlig å trekke dem fram.

1.5.1 Utviklingen i Longyearbyen

Det er et uttalt politisk mål å utvikle et lokal- og familiesamfunn i Longyearbyen. Aktiviteten i Svea skal bidra til dette. Det er derfor en sterk kopling mellom Longyearbyen og Svea, men hovedvekten av analysen er knyttet opp mot Longyearbyen.

Gjennomgang av utviklingstrekk (kapittel 2)

Innledningsvis har vi en kort, generell omtale av Longyearbyen, samt en diskusjon av aktivitetsutviklingen i Longyearbyen (og Svea) sett i et historisk tidsperspektiv (fra forrige analyse).

Med utgangspunkt i diskusjonen i avsnitt 1.4 ser vi nærmere på den enkelte basisnæringens økonomiske betydning. Vi ser også på forholdet mellom basisnæringene og avledet virksomhet. Gjennomgangen sees i sammenheng med fjorårets analyse.

Framskrivning av aktivitetsutviklingen i Longyearbyen og Svea (kapittel 3)

I tråd med tidligere analyser har vi gjennomført framskrivinger av aktivitetsutviklingen i basisnæringene (lokalisert i Longyearbyen og Svea) og avledet virksomhet (lokalisert i hovedsak til

Longyearbyen). Grunnlaget for framskrivning av hver enkelt basisvirksomhet diskuteres, og styrkene (svakhetene) til forutsetningene diskuteres nærmere. Vi presenterer beregnede tall for utviklingen i hver av basisnæringene, i avledet virksomhet og i totalaktiviteten. Til slutt i kapittelet har vi laget noen såkalte følsomhetsberegninger av hypotetiske spørsmål: Hva skjer om turistkonsumet øker? Hva skjer om aktiviteten i Store Norske reduseres? Dette er noen av de hypotetiske spørsmål som kan stilles, og som modellen kan gi svar på.

Befolkningsutviklingen i Longyearbyen (kapittel 4)

Befolkningsutviklingen i Longyearbyen er, som vi har vært inne på ovenfor, koplest sterkere til aktivitetsutviklingen enn andre steder. Vi presenterer derfor en rekke indikatorer for befolkningsutviklingen (og hva som påvirker den), inkludert stabilitetsindikatorer og oversikter over befolkningens sammensetning. Kapittelet inneholder også en framskrivning av befolkningen, basert på forutsetningene i avsnitt 1.4.2.

Familiesamfunnet i Longyearbyen (kapittel 5)

Bosettingen i Longyearbyen er basert på statens vilje til å utforme rammer som gjør stedet interessant for mennesker og bedrifter. Denne viljen er klart uttrykt fra statens side. Norge ønsker å opprettholde bosettingen på Svalbard, og ett av midlene til å oppnå dette er at Longyearbyen skal være et stabilt og godt familiesamfunn. Både lokale og sentrale myndigheter har behov for kunnskap om hvordan samfunnet i Longyearbyen utvikler seg, reint kvalitativt.

I kapittel 4 har vi derfor en, i hovedsak kvalitativ, gjennomgang av utviklingen i familiesamfunnet, og en diskusjon av noen av de faktorene som i sterkeste grad bidrar til å legge premissene for hvordan familiesamfunnet utvikler seg. Diskusjonen omfatter ulike næringer, de Svea-ansattes tilknytning til Longyearbyen, boligsituasjonen, økonomiske rammevilkår med mer.

En bredere dokumentasjon av levekårene skjer hvert tiende år, når det gjennomføres levekårsundersøkelser på Svalbard i regi av Statistisk sentralbyrå. Den neste undersøkelsen skal gjennomføres i 2010.

1.5.2 Oppsummering og konklusjon – neste års analyse (kapittel 6)

I det siste kapittelet oppsummeres årets samfunns- og næringsanalyse. Vi forsøker å se den i sammenheng med de tidligere analysene, men også i sammenheng med de metode- og datagjennomganger som har vært gjennomført i forkant av årets analyse.

Vi forsøker også å oppsummere årets analyse i lys av framtidige muligheter og utfordringer. På data- og metodesida forventer vi at tilgangen på offentlig informasjon vil bli stadig bedre. Dette er blant slike forbedringer som vil kunne bidra til å øke kvaliteten på analysen.

Rammebetingelsene for utvikling av et levedyktig lokalsamfunn i Longyearbyen er under stadig endring. Dette har da også ført til at lokalsamfunnet har endret seg vesentlig de siste årene, og at det på mange måter har blitt likere tilsvarende lokalsamfunn på fastlandet. Spørsmålet er om man nå, slik vi antydte innledningsvis, har kommet i nærheten av det aktivitetsomfanget som er politisk ønskelig og som er tilstrekkelig for fortsatt å kunne hevde norsk suverenitet på Svalbard. Dersom man politisk mener det, kan virkemiddelbruken i tiden framover komme til å bli endret. Da blir det et politisk spørsmål å finne en virkemiddelbalanse, der en verken bruker ”for mye” eller ”for lite” av ulike virkemidler, samtidig som en holder seg innenfor de rammene Svalbardtraktaten setter. Hva sentrale myndigheter vil gjøre i den forbindelse, er usikkert. Skattesaken er ett eksempel. Man kan tenke seg at man innfører ulike typer skatter og/eller subsidier, at man øker (reduserer) bygge- og anleggsaktiviteten, at man satser sterkt (eller mindre) på UNIS og så videre. I kapittel 6 drøfter vi noen av disse mulighetene videre, sett i lys av hva som er aktuelle spørsmål høsten 2008.

2 Longyearbyen

I dette kapittelet vil vi kort gå gjennom utviklingen på Svalbard. Mye av fokus vil være knyttet til Longyearbyen, som er den største bosettingen. Utviklingen av svalbardsamfunnet dreier seg derfor også mye om utviklingen av Longyearbyen. Det er da også Longyearbyen som likner mest på et tettsted og lokalsamfunn (og en kommune) på fastlandet. De øvrige bosettingene er knyttet mer direkte til utvinning av kull (Svea) og forskning (Ny-Ålesund), og de representerer i den forstand arbeidsplasser i større grad enn lokalsamfunn. Utviklingen i Svea og Ny-Ålesund er likevel av stor betydning for utviklingen i Longyearbyen, noe vi diskuterer spesielt nedenfor. Det er likevel vanskelig å være helt konsistent når det gjelder bruken av navn. Noen ganger sier vi Svalbard, andre ganger Longyearbyen og andre ganger igjen Longyearbyen og Svea. Det henger blant annet sammen med at utviklingen i Longyearbyen er tett linket sammen med utviklingen i Svea.

Nedenfor begynner vi med en kort gjennomgang av Longyearbyens historie (avsnitt 2.1). Vi fokuserer mest på næringsutviklingen i dette kapittelet. I avsnitt 2.2 ser vi derfor nærmere på hvordan utviklingen har vært siden 1991. Vi fokuserer her på sysselsettingstall etter standard for næringsinndeling, og vi kopler gjennomgangen opp mot diskusjoner i tidligere samfunns- og næringsanalyser. Ovenfor viste vi at samfunnsutviklingen i Longyearbyen er svært betinget av utviklingen på arbeidsmarkedet, og at økonomisk baseteori kan nyttes til å si noe om forholdet mellom basisnæringer og avledet virksomhet. I avsnitt 2.3 ser vi derfor nærmere på basisnæringenes betydning, og på hvilken rolle utviklingen i basisnæringene har spilt for utviklingen i avledet virksomhet. Avsnittet starter med en generell drøfting av forholdet mellom basisnæringer og avledet virksomhet på Svalbard, der vi tar utgangspunkt i en femdeling av basisnæringene. Deretter diskuteres sysselsettingsutviklingen i hver enkelt basisvirksomhet

for seg. Til slutt oppsummerer vi kapittelet i form av å presentere økonomiske nøkkeltall for hver av basisnæringene. Diskusjonen i dette kapittelet er basert på innsamlet informasjon. Vi viser til kapittel 1.4 ovenfor for en nærmere drøfting av metode- og datagrunnlaget for analysen.

2.1 Kort historisk gjennomgang¹¹

Longyearbyen markerte sitt 100-årsjubileum i 2006. Det var i 1906 John Munroe Longyear, gjennom selskapet The Arctic Coal Company, startet helårlig gruvedrift på sørsiden av Isfjorden. Dette var også grunnlaget for den bosettingen som seinere ble Longyearbyen, og som i dag har blitt et moderne lokalsamfunn.

I 1916 ble The Arctic Coal Company og alle eiendommer og rettigheter overtatt av det norskeide Store Norske Spitsbergen Kulkompani as (SNSK). Longyearbyen ble gradvis bygget opp som en anleggsby rundt gruveaktiviteten. Fram til krigsutbruddet i 1940 steg folketallet i Longyearbyen jevnt til ca 800 innbyggere, og bortsett fra enkelte markerte svingninger, fortsatte folketallet å stige etter krigen.

På 1970-tallet kom utviklingen i Longyearbyen inn i en ny fase. Svalbardrådet ble etablert, det ble bygd ny flyplass, den stedlige administrasjonen rundt sysselmannsambetet økte, og staten overtok så å si alle aksjene i Store Norske. Midt i tiåret ble det lagt frem en ny stortingsmelding (St.meld. nr. 39, ”Svalbard”, 1974-75) som slo fast at målet var en ”normalisering” av forholdene i lokalsamfunnet. Longyearbyen skulle ikke lenger være en ”company town”, der gruveselskapet ivaretok viktige samfunnsoppgaver.

Utover på 1980-tallet brukte staten store ressurser på å videreutvikle Longyearbyen til et moderne lokalsamfunn, som også skulle være attraktivt for barnefamilier. Byen endret utseende og befestet seg gradvis som et familiesamfunn. Den mest grunnleggende omstillingen kom likevel på 90-tallet, etter at Svalbard Næringsutvikling as (SNU), Spitsbergen Travel as og Svalbard Samfunnsdrift as (SSD) i 1988 ble etablert for å ivareta

¹¹ Avsnittet er en omskriving av tilsvarende avsnitt i Samfunns- og næringsanalysen (2006).

det som hadde vært SNSKs oppgaver knyttet til næringsutvikling, reiseliv, infrastruktur og samfunnstjenester.

I løpet av 1990-tallet utviklet Longyearbyen et mer allsidig næringsliv. Reiseliv, høyere undervisning og forskning vokste frem som viktige basisnæringer ved siden av kulldriften og statens egen aktivitet. I tillegg ble det etablert et stort antall mindre virksomheter som lever av lokalmarkedet og tilreisende. I alt finnes det nå om lag 160 store og små virksomheter i Longyearbyen, hvorav de fleste er private. Longyearbyen fremstår i dag som et pulserende og moderne lokalsamfunn, og er den klart største bosettingen på Svalbard - med rundt 2000 innbyggere. Samtidig er Longyearbyen administrativt senter og kommunikasjonsmessig knutepunkt på øygruppa.

I 2002 ble det innført en ny styringsmodell for Longyearbyen. Da trådte det folkevalgte organet Longyearbyen lokalstyre (LL) i funksjon. Fra samme tid ble Svalbardrådet avviklet. Samtidig ble aksjene i Svalbard Samfunnsdrift as overført fra Næringsdepartementet til LL. Dermed har Longyearbyen fått et lokaldemokrati som i forhold til ansvar og myndighet ligger tett opp til kommunene på fastlandet. Fra 2006 er det også gjennomført endringer i organisasjonen. Etter den nye modellen ivaretas overordnede strategier, policyspørsmål, overordnet bestillerfunksjon og myndighetsutøvelse av LLs egen organisasjon. Samfunnsmessige driftsoppgaver, derimot, utføres av to kommunale foretak (Longyearbyen lokalstyre Oppvekstforetak og Longyearbyen lokalstyre Kultur- og fritidsforetak) og et heleid aksjeselskap med ansvar for den tekniske infrastrukturen (Bydrift Longyearbyen as). Fra 2007 er ansvaret for Longyearbyen skole overtatt av LL, og driften ivaretas av Longyearbyen lokalstyre Oppvekstforetak.

I følge St.meld. nr. 9 (1999-2000) "Svalbard" ligger de overordnede målsettingene i svalbardpolitikken fast; "konsekvent og fast håndhevelse av suvereniteten, korrekt overholdelse av svalbardtraktaten og kontroll med at traktaten blir etterlevd, bevaring av ro og stabilitet i området, bevaring av områdets særegne villmarksnatur og opprettholdelse av norske samfunn på øygruppen". Siden næringsaktiviteten på Svalbard sees som et viktig virkemiddel for å oppfylle disse målsettingene, legges blant annet følgende kriterier til grunn for næringspolitikken:

- Legge til rette for et variert og lønnsomt næringsliv, som gjør det attraktivt for familier å bo i Longyearbyen. Dette betinger blant annet bredde i handels- og servicetilbudene, og at det finnes stabile og helårige arbeidsplasser både for kvinner og menn.
- Utvikle infrastruktur, servicetilbud og samfunnsforhold som gjør Svalbard til en attraktiv plattform for nasjonal og internasjonal forskning.
- Tilpasse virkemidlene slik at folketallet holder seg på et akseptabelt nivå. Myndighetene ønsker imidlertid ikke å stimulere til en økning i innbyggertallet ut over dagens nivå, og vil heller ikke legge til rette for at Longyearbyen skal utvikle seg til et livsløpssamfunn.
- All næringsvirksomhet, ressursutnyttning og forskning må skje innenfor de rammer som hensynet til Svalbards naturmiljø og kulturminner setter.

2.2 Aktivitetsutviklingen 1993 til 2007

Tabell 2.1 viser hvordan antall årsverk fordelt på næringer i Longyearbyen og Svea har utviklet seg fra 1993 fram til i dag (2007). Tilsvarende tabell, tilbakegående til 1991, er også presentert i tidligere samfunns- og næringsanalyser og behørig kommentert der. Kommentarene nedenfor er derfor knyttet opp mot kommentarer i tidligere analyser, og utviklingen fra 2006 til 2007 er forsøkt sett i lys av utviklingen på lenger sikt.

2.2.1 Utviklingen på lang sikt

I løpet av de siste 15 årene har totalaktiviteten, målt i antall årsverk, mer enn doblet seg. Teller vi også med antall studenter, der ett årsverk tilsvarer 60 studiepoeng (20 vekttall), er antall årsverk kommet opp i totalt 1742 (som utgjør en vekst på 125 prosent for hele perioden). Sysselsettingen har vokst gjennom hele perioden med unntak av en liten nedgang i 2003. Veksten var særlig sterk mellom 1999 og 2001 (24 prosent), men det var også betydelig vekst i sysselsettingen mellom 1993 og 1997, og siden 2005. For de øvrige årene er veksten mer moderat, men uten noen

store tilbakeslag. Det har altså ikke vært nedgangstider på Svalbard gjennom hele denne perioden.

Tabell 2.1 *Årsverk i Longyearbyen og Svea etter næringsgrupper for år 1993, 1995, 1997, 1999, 2001-2007.*

Kategori	1993	1995	1997	1999	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
A Jordbruk og skogbruk	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B Fiske	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
C Bergv.drift og utvinning	286	265	233	225	267	234	247	286	338	384	484
D Industri	9	7	7	9	16	14	9	10	10	13	12
E Kraft- og vannforsyn.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
F Bygge- og anleggsvirks.	43	68	135	86	141	187	212	226	242	205	222
G Varehandel. Rep. av kjøretøyer og hush.app.	43	48	79	83	83	96	94	94	105	94	116
H Hotell- og restaur.virks.	43	79	103	109	148	114	103	109	112	109	114
I Transport og kommunik.	104	116	145	159	213	211	205	190	198	217	227
J+K Eiend.drift, forretn.mess./fin. tjenesteyt., utleievirks.og forsikr	29	45	55	84	109	108	87	85	103	140	110
L Off. forvaltning	141	139	101	109	119	123	125	137	135	145	113
M+N Undervisn., helse- og sosialtjenester	48	73	89	103	106	116	118	116	123	132	176
O Andre sosiale og personlige tjenester	15	15	13	14	14	15	15	11	10	20	25
P Lønnet husarbeid	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Q Intern. organer og org.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sum ekskl. studenter	761	855	960	981	1216	1218	1215	1264	1376	1459	1597
Studenter	12	53	91	97	118	121	119	126	126	113	145
Sum inkl. studenter	773	908	1051	1078	1334	1339	1334	1390	1502	1572	1742

Kilder: Bedriftsundersøkelsen med mer.

Årsverkene i Tabell 2.1 er fordelt på næringer på et relativt dis-aggregert nivå. I et lite samfunn innebærer det forholdsvis få bedrifter innen flere av næringskategoriene. I årets analyse har vi slått sammen næringskategoriene *J* og *K*: *Eiendomsdrift, forretningsmessig og finansiell tjenesteyting, utleievirksomhet og forsikring* og *M* og *N*: *Undervisning, helse- og sosialtjenester*. Sysselsettingen har vokst innenfor så godt som alle næringene i løpet av perioden, men veksten varierer mye. Størst relativ vekst finner vi for bygge- og anleggsvirksomhet hvor sysselsettingen de siste årene har ligget omlag fem ganger høyere enn i 1993, men alle private, tjenesteytende næringer har mer enn fordoblet sysselsettingen. Noe av variasjonen kan nok forklares med outsourcing¹² av oppgaver

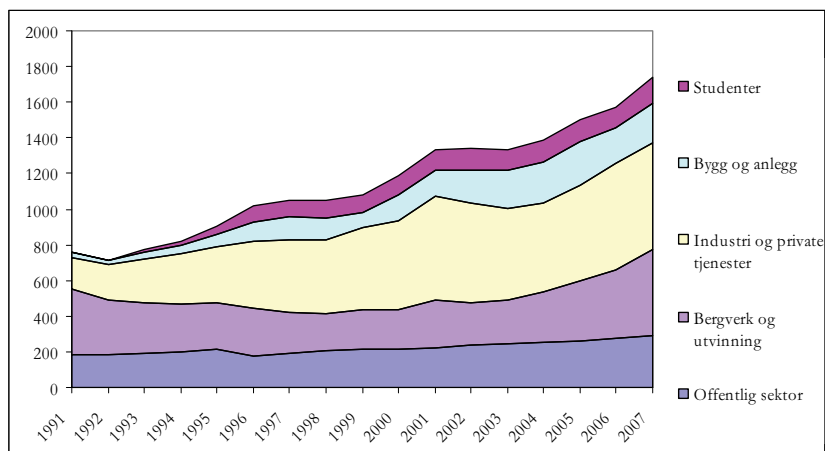
¹² Visse deler av produksjonsprosessen flyttes ut til andre bedrifter og kjøpes inn igjen fra disse.

innenfor noen virksomheter. De viktigste tilfellene er nok for det første at SNSG har blitt mer fokusert mot gruvevirksomheten. En god del tilknyttede tjenester blir etter hvert kjøpt inn fra andre, som underleveranser. Selskapets ansvar for å produsere lokale samfunnstjenester er etter hvert overtatt av lokale myndigheter (Longyearbyen lokalstyre). For det andre har ansvaret for produksjon av offentlige tjenester blitt flyttet fra lokale myndigheter til ulike driftsselskaper (og tilbake igjen), og produksjonen av en del offentlige tjenester har blitt konkurranseutsatt.

Siden kategoriseringen av ulike typer produksjon derfor kan variere over tid i tabellen, uten at det er uttrykk for reelle strukturendringer, kan det være mer hensiktsmessig å diskutere tabellen i sammenheng med den mer aggregerte næringsinndelingen i Figur 2.1. Det framgår av figuren at det meste av veksten i perioden kan tilbakeføres til privat sektor. En viss vekst har det også vært innenfor offentlig virksomhet, og da spesielt innenfor undervisning. Konkurransetsetting av en del renholds- og vedlikeholdstjenester forklarer fallet i offentlig sysselsetting fra 1995 til 1996.

En sentral begrunnelse for at samfunns- og næringsanalysene ble startet opp i 1991 var behovet for å se nærmere på hva som kunne skje med Svalbardsamfunnet dersom kulldriften forsvant. Ved inngangen til 1990-tallet var aktiviteten i gruvene på veg nedover og lønnsomheten av driften var dårlig. Gruvedriften overlevde, men ett utviklingstrekk, som har preget samfunnsutviklingen sterkt, var en omfattende slanking av gruveselskapet gjennom 1990-tallet. Nedbemanningen viste seg imidlertid å bli mer enn kompensert av veksten innen andre sektorer. Offentlig virksomhet ble utover 1990-tallet mer definert og tilnærmet strukturen på fastlandet, og det ble satset på å bygge opp to nye grunnpilarer i økonomien: reiselivsnæringen samt høyere undervisning, forsknings- og romrelatert virksomhet. Totalt sett har perioden vært preget av vesentlige strukturendringer som har vist seg suksessfulle i form av sterk sysselsettingsvekst. Mot slutten av 1990-tallet, og i samband med utbyggingen i Svea, tok gruveaktiviteten seg dessuten opp igjen og har på 2000-tallet konsolidert sin posisjon i samfunnet.

Figur 2.1 *Årsverk utført i Longyearbyen og Svea 1991-2007, aggregert til virksomhetskategorier*

Kilde: Bedriftsundersøkelsene med mer.

Sysselsettingsveksten de siste femten årene har altså kommet i tre bølger. *Den første bølgen*, fra 1992 til 1996, skyldtes blant annet en sterk vekst i reiselivsbransjen og i privat sektor for øvrig. Samtidig var det en nedgang i aktiviteten i gruveselskapet. Da veksten ble noe mer moderat i reiselivsbransjen og privat sektor for øvrig, fortsatte nedgangen i gruveselskapet i 1997-1998, men dette var ikke nok til at sysselsettingen ble vesentlig mindre for Svalbard som helhet i 1998 enn i 1997. I *den andre bølgen* fikk økonomien på Svalbard fortsatte vekstimpulser fra reiselivet. Samtidig snudde den negative trenden i kullselskapet, som fra 1998 til 1999 fikk et midlertidig oppsving (som for øvrig fortsatte igjen etter århundreskiftet). Oppsvingen i kullselskapet skyldes blant annet at man begynte utvinning i Svea. På samme tid (1999/2000) ble transportavdelingen utskilt fra kjerneaktiviteten og overtatt av LNS Spitsbergen, noe som også bidro til vekst innen bygg- og anleggssektoren.

Samlet vokste sysselsettingen med nesten 25 prosent mellom 1999 og 2001. I tillegg til positiv utvikling i kullselskapet og dets underleverandører ser vi at veksten har sammenheng med utviklingen i privat, tjenesteytende virksomhet. Fra 2001 til 2003 lå aktiviteten omtrent på samme nivå, men dersom en holder bygge- og anleggsvirksomhet utenfor, var det et markert fall i totalaktiviteten på Svalbard.

Gjennom den *tredje vekstbølgen* preges utviklingen igjen av kulldriften. Etter en periode med utbygging og prøvedrift, ble Svea Nord, etter vedtak i Stortinget, satt i ordinær drift i 2001. Samtidig ble det stilt krav om bedriftsøkonomisk lønnsomhet i produksjonen og produksjonstaket ble opphevet (St.prp. nr. 2 (2001-2002)).

Årsproduksjonen steg fra om lag 400 000 tonn i 1991 til nesten tre millioner tonn kull i 2003. Dette førte på ny til bemanningsøkning og større investeringer i Svea. Da det sommeren 2005 brøt ut brann i Svea Nord, økte behovet for arbeidskraft ytterligere, noe som ble ordnet gjennom økt bemanning og gjennom intens utnyttelse av tilgjengelig personell. Råvareprisen på kull fortsatte å stige gjennom hele 2007 og produksjonen økte til mer enn fire millioner tonn. Aktivitetsnivået i næringen er i dag rekordhøyt og antall utførte årsverk nærmer seg 500. Bekymringen for gruvedriftens framtid har dermed foreløpig vist seg å være ubegrunnet. Store Norske lever i beste velgående og selskapet forventer at det høye aktivitetsnivået vil fortsette i mange år framover. Samtidig er Svalbard-økonomien vesentlig modernisert ved at man har fått mange flere bein å stå på. Dette gjelder både innenfor næringer definert som basisvirksomhet og innen den avledet virksomheten.

Reiselivsnæringen ble allerede 1991/1992 vurdert som et aktuelt tillegg til kulldriften som basisnæring på Svalbard. Aktiviteten i hotell-, restaurant- og transportvirksomhet (brukes også ofte som en tilnærming til reiselivsnæringen og utgjøres av sektor H og I i Tabell 2.1) har også vokst betydelig i perioden, fra drøyt 100 til 340 sysselsatte. Det var en viss nedgang i aktiviteten i næringen fra 2001 til 2004, men sysselsettingen har økt igjen siden det. I 2007 er man nesten tilbake til sysselsettingsnivået i toppåret 2001.

Sysselsettingen innenfor *offentlig forvaltning* har vært preget av svak vekst gjennom hele perioden, bortsett fra perioden 1995 til 1996 (konkurransetutting av deler av virksomheten, se ovenfor). Fra 2006 til 2007 synes aktivitetsnivået å ha blitt vesentlig redusert (32 årsverk). Denne nedgangen på hele 22 prosent kan imidlertid forklares med at barnehagedriften i LL Oppvektsforetak ble overført til næringsgruppe for undervisning (kategori M i Tabell 2.1) i 2007. Av Tabell 2.1 ser vi at nedgangen mer enn kompenseres av sysselsettingsveksten for samlekategorien undervisning og helse- og sosialtjenester (M+N).

I tidligere år er det først og fremst *UNIS* som bidratt til å øke sysselsettingen innenfor undervisningssektoren. Etableringen av *UNIS* i 1993 og universitetssenterets positive utvikling har også ført til at antall studenter har økt kraftig. Bare fra 2006 til 2007 økte antall studentårsverk med 28 prosent. Sysselsettingen ved *UNIS* har også økt i 2007, men den kraftige veksten innen undervisningssektoren i 2007 skyldes, som nevnt, at barnehagene nå listes innenfor denne kategorien. Sysselsettingen innen undervisningssektoren er nå nesten fire ganger nivået i 1993 (og nesten sju ganger nivået i 1991) og representerer i dag en viktig basisnæring i Longyearbyen.

Aktiviteten innenfor en rekke typisk *lokalmarkedsbaserte næringer* (sektor G, J og K) har økt jevnt og trutt de siste årene med unntak av mindre tilbakeslag i 2003-2004 og 2007. Innen forretningsmessig tjenesteyting har det vært en nedgang i sysselsettingen på rundt 20 prosent (30 årsverk) fra 2006 til 2007, men denne nedgangen oppveies nesten av økt sysselsetting innen varehandelen (22 årsverk). Den samlede sysselsettingen i disse næringene er mer enn tredoblet de siste femten årene.

Bygg- og anleggssektoren er spesiell på Svalbard. Det henger blant annet sammen med at kulldriften etterspør vesentlige underleveranser fra denne sektoren også i perioder hvor investeringsaktiviteten der er lav. Gruvevirksomhet er slik sett samtidig anleggsvirksomhet. Likevel ser vi at aktivitetsveksten i bygg- og anleggsvirksomhet henger sterkt sammen med de tre vekstfasene de seinere femten årene. Det skyldes at investeringsnivået har vært høyere enn normalt i vekstperiodene, men ikke uten unntak. I stagnasjonsperioden fra 2001 til 2003 økte aktiviteten i bygge- og anleggssektoren vesentlig, noe som bidro til å opprettholde totalaktiviteten. Mye av arbeidet i denne sektoren utføres imidlertid av arbeidere som er bosatt på fastlandet. Dette reduserer effekten på bosettingen, men bidrar samtidig til å dempe svingningene i lokaløkonomien som en følge av svingninger i investeringene.

Til slutt vil vi bare understreke at de strukturelle endringene som er drøftet i tilknytning til Figur 2.1 og Tabell 2.1 kan være noe fortegnert. Det henger sammen med at en rekke virksomheter utfører ulike typer aktivitet som det ikke skiller mellom i regnskapet, samtidig som de plasseres i kun én kategori i

statistikken. Når virksomhet slås sammen eller splittes opp vil det dermed kunne se ut som om vi har hatt forskyvninger mellom kategorier som ikke gir uttrykk for endret struktur i produksjonen.

2.2.2 Utviklingen fra 2006 til 2007

Figur 2.2 viser sysselsettingen for 2006 og 2007, fordelt på de samme aggregerte næringene som i Figur 2.1. Det har samlet sett vært en betydelig vekst i antall utførte årsverk siste år. Sysselsettingen i Longyearbyen og Svea har økt med ni prosent fra 2006 til 2007, og med hele elleve prosent når en regner med studentene. Veksten fra 2004 til 2005 var omtrent like sterk. Det synes med andre ord som om Longyearbyen og Svea er inne i en kraftig vekstperiode.

En viktig forklaringsfaktor bak denne utviklingen finner vi i bergverkssektoren. Her har årsverksutviklingen vært positiv og tiltakende siden 2003. Bare de to siste årene har sysselsettingen økt med henholdsvis 13 og 26 prosent til et nivå på 484 utførte årsverk i 2007. Denne veksten har sammenheng med aktivitetsøkningen som fulgte i etterkant av brannen i 2005 (se avsnitt 2.2.1 for en svært kort omtale av noen av brannens konsekvenser), men andre rammebetingelser, som kullpriser, teknologi og Svea-gruvas relativt gode og lett tilgjengelige kullforekomster, bidrar også til Store Norskes ønske om å ha relativt høy produksjon for tida. I følge Store Norske vil aktiviteten i årene framover fortsatt være på omtrent samme nivå som i dag.

Det er imidlertid ikke bare bergverkssektoren som har vokst. Fra 2006 til 2007 har sysselsettingen økt for alle næringsgrupper slik de er aggregert i Figur 2.2. Den nest sterkeste veksten målt i utførte årsverk finner vi for studentene med en vekst på 32 årsverk. Dette er det høyeste antallet studenter noensinne og utgjør en økning på 50 prosent siden årtusenskiftet.

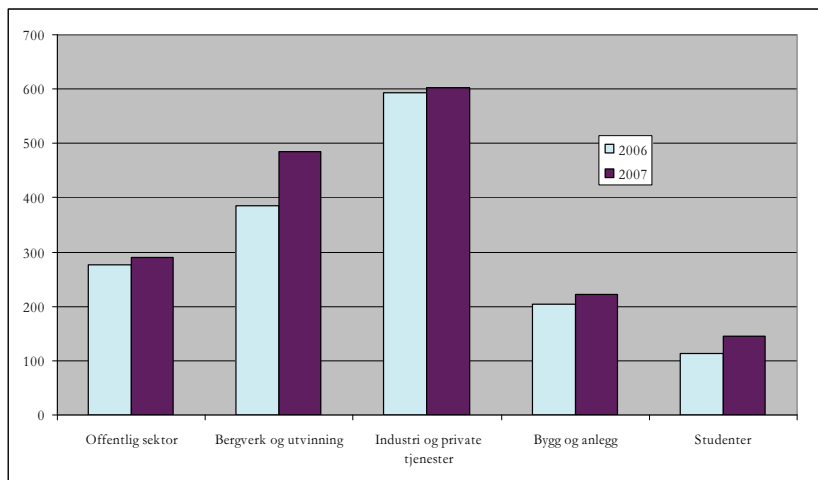
Industrien (utenom bergverk) har stabil sysselsetting, men sett sammen med private tjenester er sysselsettingen fire prosent høyere i 2007 enn i 2006. Denne sektoren representerer stort sett avledet virksomhet. Vi finner vekst (Tabell 2.1) både i transport og kommunikasjoner (sektor I), varehandel (sektor G) og i hotell- og restaurantvirksomheten (sektor H), dvs innen næringer som i stor grad er rettet mot reiselivsetterspørsel. Forretningsmessig

tjenesteyting og eiendomsdrift (sektor K) har derimot hatt en negativ sysselsetningsutvikling på 30 årsverk.

Bygge- og anleggsvirksomheten har, som allerede nevnt, vist positiv utvikling siste år med en vekst på åtte prosent. Det har vært gjennomført flere større utbyggingsprosjekter som har bidratt til høyt aktivitetsnivå på 2000-tallet. Slik det ser ut i dag, vil sysselsettingen kunne opprettholdes på et høyt nivå også i kommende år dersom alle planer om kulturhus, forskerhotell og nybygg av boliger og næringslokaler opprettholdes.

I tråd med den generelle utviklingen de seinere årene har sysselsettingen innenfor offentlig virksomhet vokst moderat også fra 2006 til 2007. Det er i hovedsak innen lokalt administrert undervisningsvirksomhet at sysselsettingen har økt og veksten kan knyttes direkte til åpningen av en ny barnehage høsten 2007. Statlig sysselsetting er noe redusert fra 2006 selv om utviklingen fortsatt er positiv for UNIS.

Figur 2.2 *Antall årsverk i aggregerte næringer 2006 og 2007. Longyearbyen og Svea.*

Kilde: Bedriftsundersøkelsen 2006 og 2007 (basert på samme tall som Figur 2.1)

Alt i alt ser vi altså at aktiviteten i Longyearbyen og Svea, målt ved sysselsettingen, økte med 170 årsverk fra 2006 til 2007. Denne veksten er i tråd med en langsiktig trend, som har kunnet observeres gjennom hele 1990- og 2000-tallet, og det er mye som

tyder på at denne utviklingen kan fortsette også framover (se kapittel 3).

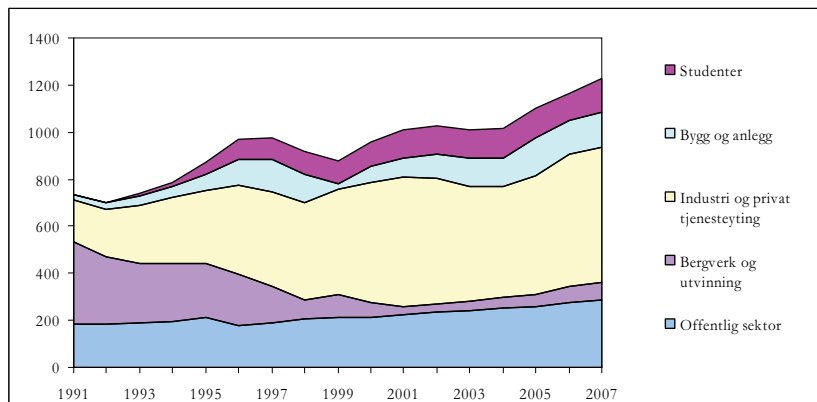
Sysselsettingsveksten totalt sett skjuler også strukturelle endringer. Det interessante er, etter vår vurdering, at gruvevirksomheten synes å ”komme tilbake”, og at denne utviklingen er styrket i 2007. Samtidig fortsetter sysselsettingen for øvrig, både i privat og offentlig sektor, å vokse i tråd med den langsiktige trenden. Den totale sysselsettingen har nådd et nivå på 1742 årsverk og næringslivet blir stadig mer variert og selvoppholdende. Den positive utviklingen innen lokal tjenesteproduksjon og varehandel gjør næringslivet bedre i stand til å betjene så vel turister som fastboende. Utviklingen de siste årene illustrerer på mange måter både bredden og vekstkraften i næringslivet på Svalbard.

2.2.3 Aktivitetsutviklingen i Longyearbyen

Det er Longyearbyen som er senter for den norske bosettingen på Svalbard. Så nær som alle fastboende har adresse i Longyearbyen og det er også her de fleste har sitt virke. Enkelte av virksomhetene på Svalbard utfører imidlertid hele eller deler av sin aktivitet utenfor byen, i henholdsvis Svea eller i Ny-Ålesund. Noe av sysselsettingsveksten de senere årene kan tilskrives denne aktiviteten og da særlig til gruvedriften i Svea. I Figur 2.3 har vi sett bort ifra årsverkene utført i Svea og Ny-Ålesund for å illustrere den utviklingen som har funnet sted i selve Longyearbyen.

Sysselsettingen eksklusive studenter i Longyearbyen representerte omtrent 1082 årsverk i 2007 (eller drøyt 2/3 av samlet sysselsetting i Longyearbyen og Svea). Dette var en økning på tre prosent fra året før, og følgelig svakere enn utviklingen i Longyearbyen og Svea samlet. Hovedtyngden av den samlede sysselsettingsveksten i 2007 kom derfor i Svea. Inkluderer vi studentårsverkene, ble det utført 1227 årsverk i Longyearbyen i 2007, en økning på 5,4 prosent fra året før.

Figur 2.3 *Årsverk utført kun i Longyearbyen 1993-2007, aggregert til virksomhetskategorier*

Kilde: Bedriftsundersøkelsene med mer

Når vi ser bort fra driften i Svea og følger utviklingen i Longyearbyen for seg, finner vi langt større årlige variasjoner i sysselsettingen enn om vi ser stedene samlet. Sysselsettingen vokste kraftig i Longyearbyen fra 1992 til 1996, fra 700 til nesten 1000 årsverk. Fra 1996 og noen år framover ble en god del av gruveaktiviteten flyttet fra Longyearbyen til Svea. Dette førte isolert sett til redusert sysselsetting i Longyearbyen. Parallelt fortsatte omstruktureringen i Longyearbyen, som ikke bare medførte redusert sysselsetting i Store Norske. Annen virksomhet vokste kraftig, og da flytteprosessen til Svea var avsluttet, ble igjen longyearbyensamfunnet preget av sysselsettingsvekst. Flyttingen til Svea innebar samtidig en opptrapping av gruvevirksomheten på Svalbard. Dette ga, sammen med den positive utviklingen i reiselivet, sterke vekstimpulser inn i Longyearbyens næringsliv.

Fra 2001 til 2004 lå totalaktiviteten i Longyearbyen relativt stabil. Siden 2004 av er det på nytt registrert sterk, årlig sysselsettingsøkning. Denne veksten fortsetter usvekket inn i 2007, men det er store endringer i hvordan veksten fordeler seg på næringer fra foregående år. I 2006 vokste aktiviteten særlig innen bergverk, annen industri og privat tjenesteyting. I 2007 er det studentårsverkene som skiller seg ut med den sterkeste veksten (28 prosent), men også offentlig sektor og bergverk økte med 5-6 prosent. Sysselsettingen økte for øvrig innen alle sektorer representert i Figur 2.1.

Vi har her vist hvordan sysselsettingssvingningene i Longyearbyen kan forklares, blant annet med utflytting av gruvevirksomheten til Svea. I Svea er utviklingen relativt ensidig preget av gruvedriften, der aktiviteten i gruva er helt avgjørende for annen aktivitet. Svingninger i rammebetingelsene for Store Norske (kullpris, dollarkurs eller lignende) vil dermed påvirke sveasamfunnet veldig sterkt, samtidig som det har ringvirkninger for aktiviteten i Longyearbyen. Med *stabile* rammebetingelser for, og aktivitetsnivå i, kulldriften, vil også samfunnet i Svea være relativt stabilt.

Næringsstrukturen og -utviklingen i Longyearbyen bestemmes av flere, og andre forhold enn bare kulldriften. For det første vil *aktivitetsutviklingen i andre basisnæringer* (enn kulldriften) påvirke aktivitetsnivået i Longyearbyen direkte. Redusert turisme har for eksempel direkte konsekvenser i form av redusert aktivitet i reiselivet. Dette har ytterligere (negative) ringvirkninger til avledet virksomhet. For det andre vil generelle inntekts- eller etterspørselsendringer, for eksempel som en følge av konjunktursvingninger, ha betydning for næringslivet i Longyearbyen (men ikke i Svea). Det henger blant annet sammen med at den inntekts-, og dermed konjunkturavhengige, virksomheten (avledet virksomhet) i hovedsak er lokalisert til Longyearbyen. Konjunkturrelle svingninger slår dermed sterkere ut der.

2.3 Basisnæringenes betydning

I kapittel 1.4 har vi diskutert den metoden som er brukt i tidligere samfunns- og næringsanalyser, og vi har argumentert for å bruke en tilsvarende tilnærming i årets analyse. En nærmere drøfting av metoden og dens styrker og svakheter finner en i tillegg hos Bjørnsen og Johansen (2007a).

Man kan argumentere for at det over tid skal være balanse mellom pengestrømmene ut og inn av Longyearbyen,¹³ i det minste på lang sikt. En slik balanse kan oppnås på mange vis og vi vil ikke diskutere dem her. Virksomhet som genererer sin inntekt utenfor Longyearbyen (pengestrømmer utenfra) kalles for basisaktivitet.

¹³ Vi henviser mest til Longyearbyen i denne rapporten. Det vil likevel være slik at vi normalt ser Longyearbyen og Svea under ett og inkluderer den økonomiske aktiviteten begge steder i tabeller, figurer og omtale.

Slik aktivitet kalles også eksportorientert. Annen næringsaktivitet, som betjener basisvirksomhetens og befolkningens *lokale* behov og genererer sin inntekt i lokalmarkedet, utgjør avledet virksomhet. Det kan slik sett hevdes at basisaktivitet er mer ”fundamental” enn avledet virksomhet. På den annen side kan det hevdes at basisvirksomhet og avledet virksomhet avhenger av hverandre, og at begge er helt avgjørende for at et lokalsamfunn skal kunne eksistere. En nærmere diskusjon av dette skal vi la ligge.

I resten av dette avsnittet ser vi nærmere på utviklingen i basisnæringene og på forholdet mellom basisnæring og avledet virksomhet. Vi starter generelt, før vi går nærmere inn på den enkelte basisnæring, og til slutt avrunder avsnittet med en gjennomgang av hvordan noen nøkkeltall for basisnæringene har utviklet seg de seinere årene. Utgangspunktet er Samfunns- og næringsanalysen (2007) og tidligere analyser, der utviklingstrekkene også er kommentert. Formålet med avsnittet er dermed å se utviklingen det siste året i et lenger perspektiv.

2.3.1 Utviklingen i basisnæring og avledet virksomhet

I årets analyse har vi i utgangspunktet definert fem kategorier basisnæring:

- Offentlig forvaltning og service
- Bergverk og petroleumsvirksomhet
- Undervisning, forskning og romrelatert virksomhet
- Studenter
- Reiseliv
- Avledet virksomhet (resten av næringslivet)

Dette er en grov inndeling. Ideelt sett skulle basiskategoriene, i følge definisjonen, kun omfatte aktivitet som får sin inntekt utenfra. I praksis er ikke det mulig. Store Norske selger kull til det lokale kraftverket. Bydrift Longyearbyen as (tidligere Svalbard Samfunnsdrift as) har større inntekter av sitt salg til lokalbefolkningen og andre virksomheter lokalt enn de mottar i offentlige overføringer, og postkontor og luftfartsverk lever i

hovedsak av lokalt salg. Dette er ikke i tråd med modellens forutsetninger. På den annen side har staten ført en politikk der disse virksomhetene er tilført offentlige midler i et omfang som har sikret aktivitet og tjenestetilbud i ønsket omfang og til akseptable priser. Disse virksomhetene er også underlagt sterke offentlige reguleringer i form av krav til hvordan tjenestene som produseres skal se ut (kvalitetskrav blant annet). Aktiviteten er derfor, i stor grad, styrt utenfra også når det gjelder lokalbasert, offentlig tjenesteproduksjon. Svingninger i lokal etterspørsel har derfor ikke nødvendigvis resultert i tilsvarende aktivitetsendringer i offentlig forvaltning og service.

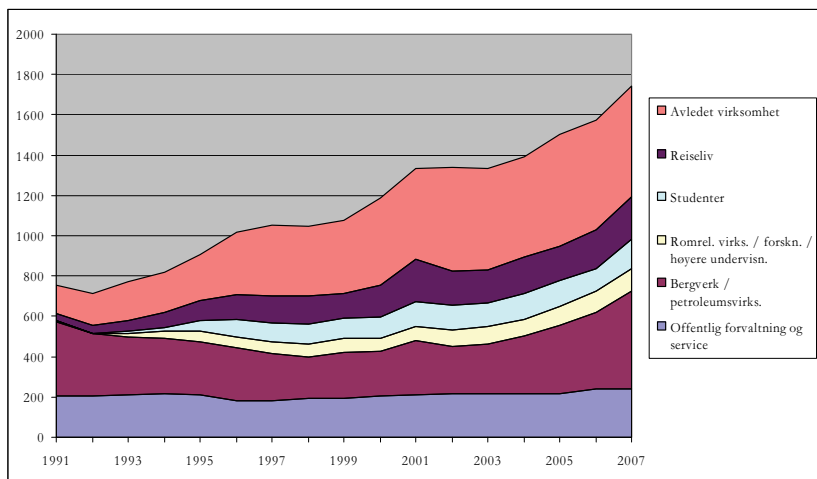
Aktiviteten innenfor de forhåndsdefinerte basisnæringene har stort sett steget gjennom hele 1990- og 2000-tallet. I 2007 er det i alt 1191 sysselsatte i disse virksomhetene i Longyearbyen og Svea, en økning på 18 prosent fra året før. Basisnæringenes omfang er snart fordoblet siden begynnelsen av 1990-tallet.

Aktiviteten innenfor *kulldriften* gikk markert tilbake i begynnelsen av perioden. Dette skyldes ikke bare redusert produksjon. På samme tid valgte Store Norske å outsource en del av virksomheten, blant annet til Leonard Nilsen Spitsbergen (LNS). De siste fem årene har aktiviteten innenfor kulldriften igjen steget, og i 2007 er det flere sysselsatte i denne sektoren enn noen gang gjennom observasjonsperioden.

Aktiviteten innenfor *offentlig sektor* har endret seg lite i perioden. Ser en bort fra en viss nedgang i forbindelse med konkurranseutsetting av en del av den lokale virksomheten midt på 1990-tallet, har sysselsettingen vokst noe hvert år. Skiller vi mellom statlig og lokal forvaltning, finner vi at det er den lokale offentlige sysselsettingen som har økt i 2007.

Samtidig har det vært en sterk vekst innenfor de ”nye” basisnæringene. Sektoren *romrelatert virksomhet, forskning og høyere undervisning* (inkludert *studenter*) er preget av en stabil vekst gjennom hele perioden, mens utviklingen i *reiselivet* synes noe mer preget av svingninger. Fra 2006 til 2007 var alle disse næringene preget av til dels sterk vekst. Det gjaldt særlig for studentårsverk, men også sysselsettingen i reiselivet økte med 12 prosent.

Figur 2.4 *Årsverk fordelt etter basisaktivitet og avledet virksomhet. Longyearbyen og Svea. 1991-2007*

Kilde: Bedriftsundersøkelsene. Egne beregninger

Reiselivssektorens svingninger har tidvis falt sammen i tid med svingninger i kulldriften, noe som bidro til å forsterke svingningene i økonomien lokalt. Den sterke veksten i begge næringer¹⁴ fra 1999 til 2001 bidro til en kraftig vekst i totalaktiviteten i Longyearbyen og Svea. Deretter falt aktiviteten i disse næringene noe fram til 2003, før begge næringer igjen vokste til 2004. Etter 2004 har kulldriften fortsatt å vokse kraftig, mens sysselsettingen i reiselivssektoren syntes å ha stabilisert seg. Siste år har det imidlertid igjen vært kraftig vekst i reiselivsrelatert sysselsetting tilbake til nivået fra toppåret 2001 på 211 årsverk. Historisk har de parallelle svingningene i kulldriften og reiselivet hatt markerte effekter også for totalaktiviteten, både ved at de to basisnæringene utgjør vesentlige deler av Svalbards økonomi *direkte* og ved at svingningene også har virkninger for avledet virksomhet.

Den viktigste observasjonen om utviklingen i *avledet virksomhet* er likevel at den har vist sterk ekspansjon siden begynnelsen av 1990-tallet. Avledet virksomhet har faktisk vokst sterkere enn basisvirksomheten. Dette skyldes delvis, som vi har vært inne på

¹⁴ Aktivitetsutviklingen i reiselivet og kulldriften er ikke nødvendigvis uavhengige av hverandre. Samfunns- og næringsanalysen (2006) peker for eksempel på at økt kulldrift også medfører økt tilreisning, og dermed økt aktivitet i reiselivet.

tidligere, at flere av funksjonene som tidligere ble ivaretatt av Store Norske, SSD og statsetatene, nå ivaretas av nye, kommersielle (og dermed private) virksomheter. Dette er på mange måter i tråd med gjeldende outsourcings- og dereguleringsfilosofi, og disse prosessene har derfor klare paralleller til hvordan store, private bedrifter og offentlige virksomheter tilpasser seg i andre deler av landet og ellers i verden. Kjernevirksomhet, ansvarliggjøring og effektivisering er noen av stikkordene for disse prosessene. Dette betyr samtidig at aktivitet som tidligere var registrert innenfor basisvirksomhetene kulldrift og offentlig virksomhet, nå registreres hos (mindre) private bedrifter innenfor avledet virksomhet. Funksjonaliteten har *ikke* endret seg.

En annen, og kanskje viktigere, grunn til at avledet virksomhet har vokst så sterkt, er at *en rekke nye funksjoner* har vokst fram i Longyearbyen over tid. Disse funksjonene retter seg mot å betjene innbyggere så vel som næringsliv (og offentlig virksomhet), og de representerer på mange måter det som skiller et gammeldags og ensidig gruvesamfunn fra et moderne lokalsamfunn. Sannsynligvis er eksistensen av en rekke av disse tjenestene i Longyearbyen også betinget av at basisnæringen *reiseliv* er så viktig på Svalbard. Det er etablert lokale tilbud innenfor blant annet varehandel, eiendomsdrift, personlig og forretningsmessig tjenesteyting. Det finnes spesialiserte tilbud i en rekke bransjer, og der man tidligere måtte til fastlandet, kan man nå handle mange av de varer og tjenester man måtte ønske lokalt. Når omfanget av aktiviteten i basisnæringene øker, blir også markedet for flere og flere lokale tjenester etter hvert som størrelsen på lokalsamfunnet passerer flere og flere terskelverdier. Denne utviklingen har vært lett observerbar på Svalbard, som nå på mange måter har blitt et moderne lokalsamfunn.

Fra 2002 til 2004 kunne man registrere et brudd på denne utviklingen innenfor avledet virksomhet, ved at antall årsverk falt. Dette kunne vært et faresignal for lokalsamfunnet i Longyearbyens videre utvikling. En ny trend, der stagnasjon i aktiviteten i avledet virksomhet overtok for den foregående veksten, kunne bety redusert vekst i bredden av tjenestetilbudet til innbyggere og næringsliv, og dermed også at Longyearbyens attraktivitet avtok. Veksten i påfølgende år avkrefte den negative trenden, og i 2007 har det igjen vært en beskjeden vekst i utførte årsverk. Dermed skulle en også tro at bredden og stabiliteten i det lokale tjeneste-

tilbudet styrkes. Det gir imidlertid ikke datagrunnlaget oss informasjon nok til å si noe om.

Avledet virksomhet er en sekkekategori, som omfatter all aktivitet som ikke er forhåndsdefinert som basisvirksomhet. I et stort lokalsamfunn kan bygge- og anleggsvirksomheten regnes som en del av avledet virksomhet, i den forstand at investeringene i bygg og anlegg kan forklares i stor grad med lokal etterspørsel. Slik behøver det ikke være på Svalbard. Her er det flere forhold som taler for at investeringsbeslutninger¹⁵ foretas relativt uavhengig av den lokale etterspørsel. Dette skyldes for det første at basisnæringenes investeringsbeslutninger, per definisjon, er tilpasset basisnæringenes behov. Disse behovene er tilpasset et marked utenfor Longyearbyen. Når basisnæringene dominerer i næringsstrukturen, vil deres investeringsbeslutninger også dominere lokale beslutninger. Samtidig er det relativt tilfeldig hvilket år det foretas investeringer i bygg og anlegg som brukes av avledet virksomhet eller lokalbefolkningen. I et lite samfunn som Longyearbyen kan derfor tidsfasingen av lokale investeringer ha stor betydning for aktiviteten i bygge- og anleggsvirksomheten. Ideelt sett kan man derfor argumentere for å la aktiviteten i bygge- og anleggssektoren være investeringsstyrt¹⁶ i stedet for at den baseres på lokal etterspørsel (og dermed styres av aktiviteten i basisvirksomhet i vår modell).

Figur 2.5 er presentert for å vise hvor stor andel av aktiviteten i avledet virksomhet som er registrert i bygge- og anleggssektoren. Bygge- og anleggsvirksomheten viser store svingninger¹⁷ fra år til år. Den viktigste forklaringen er nok svingninger i eksogen investeringsetterspørsel, det vil si i investeringer som styres av forhold utenfor lokalsamfunnet. Dersom investeringsnivået er høyt, samtidig som sysselsettingen i bygge- og anleggssektoren går ned, kan det være et uttrykk for at flere pendler til Svalbard for å jobbe på anlegg (og bo på brakke, ikke melde flytting). Dette skjer

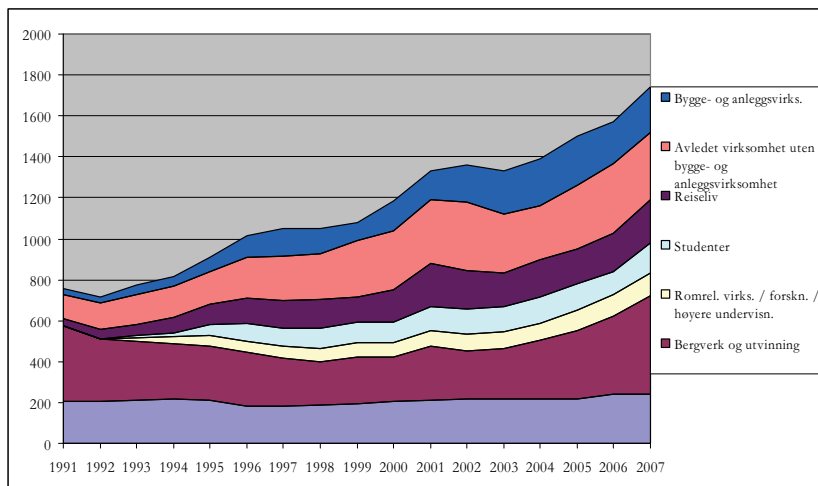
¹⁵ Når vi snakker om investeringer, mener vi her investeringer i bygg og anlegg. Investeringer i (varig eller halv-varig) materiell omtales ikke her.

¹⁶ I forbindelse med årets samfunns- og næringsanalyse er det for øvrig utviklet en modellvariant der vi kan simulere effekter av eksogene endringer i investeringsetterspørselen.

¹⁷ En del av aktiviteten i bygge- og anleggssektoren, blant annet knyttet til oppussing og vedlikehold, vil alltid være basert på lokal etterspørsel.

blant annet dersom investeringene skjer ved hjelp av entreprenører fra fastlandet.

Figur 2.5 *Årsverk fordelt etter basisaktivitet, bygge- og anleggsvirksomhet og annen avleddet virksomhet. Longyearbyen og Svea. 1991-2007*

Kilde: Bedriftsundersøkelsene

Syssetningen i bygge- og anleggssektoren på Svalbard har stort sett økt hvert¹⁸ år fra 1991 til 2005. Fra 2005 til 2006 gikk sysselsettingen ned med omtrent 15 prosent, men i 2007 har aktiviteten igjen økt. Bygge- og anleggsnæringen er en svært konjunkturutsatt næring og det er normalt å finne svingninger i aktiviteten. I så måte må utviklingen på Svalbard kunne sies å være overraskende stabil. De siste fem årene har sysselsettingen variert mellom 210 og 240 årsverk. For perioden sett over ett år aktiviteten firedoblet.

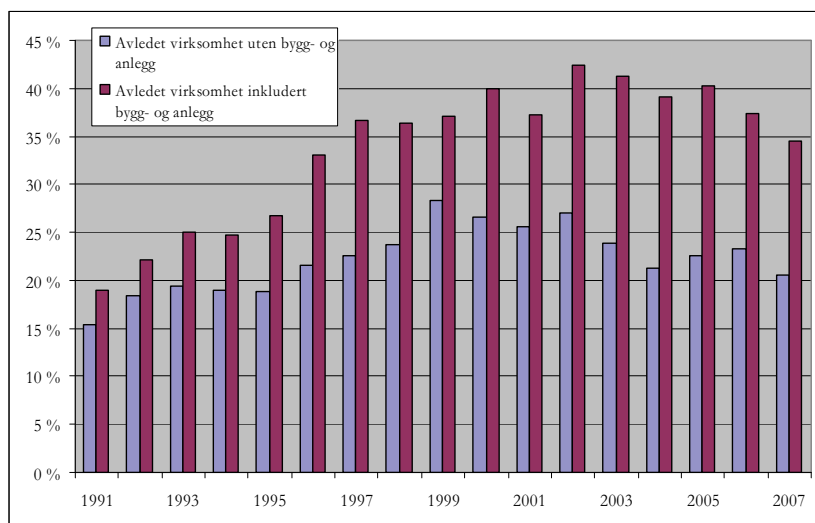
Det er flere forklaringer til den høye investeringsaktiviteten på 1990-tallet og fram til i dag. Flytting av gruvedriften til Svea, utviklingen av lokaldemokratiet, familiesamfunnet og opptrapping av kommunalt tjenestetilbud, samt utviklingen innen de nye basisnæringene har krevd betydelige investeringer i anlegg og infrastruktur. Det er mulig at de siste års stabilisering av aktivitetsnivået kan være uttrykk for sektoren er i ferd med å nå sin ”riktige størrelse” sett i forhold til investeringsetterspørselen. Det

¹⁸ Unntatt i perioden 1997 til 1999

er imidlertid også en realitet at det for flere investeringsprosjekter hentes både entreprenører og arbeidere fra fastlandet slik at denne aktiviteten ikke registreres direkte i den lokale økonomien¹⁹.

Figur 2.6 illustrerer kanskje dette poenget enda tydeligere. Her har vi vist hvordan andelen sysselsatte innenfor avledet virksomhet har utviklet seg over tid. Andelen økte kraftig gjennom 1990-tallet, fra knapt 20 til omtrent 40 prosent, men det synes som om den har stabilisert seg etter det. Etter år 2000 ligger den derfor på ca 40 prosent, men heller noe over enn noe under.

Figur 2.6 *Sysselsatte i avledet virksomhet, henholdsvis inklusive og eksklusive bygge- og anleggssektoren. I prosent av total sysselsetting. Longyearbyen og Svea 1991-2007*

Kilde: Bedriftsundersøkelsene

Den relativt stabile veksten fram mot år 2000 skjuler visse svingninger. Den sterkeste *stigningen* finner vi i perioden fra 1994 til 1997, som for øvrig faller sammen med en periode med sterk vekst i økonomien som helhet, også i basisnæringene. *Andelen*, og ikke bare antallet, sysselsatte i avledet virksomhet vokste altså, samtidig

¹⁹ Denne investeringsaktiviteten vil likevel ha positiv innvirkning på det lokale næringslivet gjennom den etterspørsel prosjektene og arbeiderne retter mot lokalmarkedet. Denne etterspørselen vil i stor grad være rettet mot hotell- og restaurantnæringen. Således er det klare likheter mellom gjestearbeidere og turistens betydning for Svalbardøkonomien.

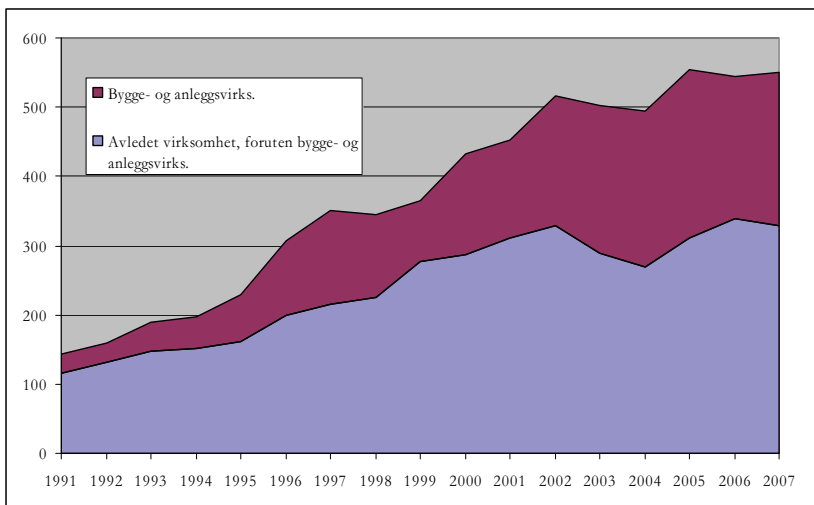
som Svalbards økonomi vokste generelt sett. Dette er sannsynligvis ett (av flere) uttrykk for at økonomien på Svalbard ble kraftig modernisert i denne perioden. Utflatingen etter århundreskiftet kan på tilsvarende måte være ett uttrykk for at økonomien har modnet.

Svingningene er større når det gjelder sysselsettingsandelen i avledet virksomhet *utenom* bygg og anlegg. Etter en initial vekstperiode fra 1991 har ikke denne andelen vært under 20 prosent etter 1996. Figuren tyder imidlertid på at indikatoren svinger syklisk og i all hovedsak ligger mellom 20 og 25 prosent. En kort vekstperiode (1991-1993) avløses av en periode med stabilitet (til 1995). Dernest får vi en vekstperiode fram til 1999, da andelen er på sitt høyeste. Fram mot 2004 går andelen ned til 1996-nivå igjen, mens den stiger igjen fram til 2006. Nedgangen fra 2006 til 2007 tyder på at utviklingen igjen har snudd. De store svingningene tyder på at bygge- og anleggsvirksomheten virker *stabiliserende* på sysselsettingsutviklingen innenfor avledet virksomhet som helhet – ved at den svinger omvendt av sysselsettingen i øvrig avledet virksomhet. Svingningene i *den registrerte* bygge- og anleggssysselsettingen kan, som vi har vært inne på ovenfor, også være et uttrykk for at bruken av entreprenører utenfra (fastlandet eller utlandet) svinger. Dersom dette er korrekt, fungerer faktisk svingningene i bygge- og anleggssysselsettingen som en buffer mot svingninger både i Svalbards økonomi som helhet og i bosettingen i Longyearbyen.

Differansen mellom de to søylene i Figur 2.6 utgjør altså sysselsettingsandelen i bygge- og anleggssektoren. Selv om det er store svingninger i bygge- og anleggssysselsettingen, ser vi at andelen sysselsatte øker over tid. Dette må kunne tilbakeføres til økende investeringsaktivitet i Longyearbyen (og Svea) over tid. Vi vet at lokalsamfunnet har gjennomgått store forandringer i perioden, noe som har krevd store investeringer. Samtidig har investeringsbehovet innenfor både basisvirksomhet og avledet virksomhet vært store. Store Norskes flytting til Svea trakk opp sysselsettingen i bygge- og anleggssektoren. Utbyggingen av UNIS og forskningsparken seinere hadde tilsvarende effekter. Det har vært, og er fortsatt, et kontinuerlig behov for utbedring og utbygging av infrastruktur, innenfor transport (flyplass, kaier), energi, vann og varme. Innenfor reiselivet har det vært gjennomført store investeringer. Lokale myndigheter har bygget ut skole, barnehage,

ungdomsklubb og idrettshall, i tillegg til andre bygg og anlegg. Med befolkningsvekst og større krav til boligstandard har det også vært store investeringer i hus over tid. Det er fortsatt planlagt store investeringer i Longyearbyen framover, blant annet knyttet til kraftverket, og det er vel et uttrykk for fortsatt behov for sysselsatte i denne buffernæringa også framover. Et annet spørsmål er om det er mulig å forklare svingningene i sysselsettingsandelen i avledet virksomhet utenom bygge- og anleggsvirksomheten på en god måte.

Figur 2.7 *Antall årsverk i avledet virksomhet, fordelt på bygge- og anleggsvirksomhet og annen avledet virksomhet. 1991-2007. Longyearbyen og Svea.*

Selv om andelen sysselsatte i avledet virksomhet totalt sett synes å ha stabilisert seg på 35-40 prosent av totalen, øker *antallet* i takt med den generelle økonomiske veksten i Longyearbyen (Figur 2.7). Svinginger i sysselsettingen i de to virksomhetstypene utjevnes fra år til år. Når aktiviteten i bygge- og anleggsvirksomheten går ned, øker aktiviteten i annen avledet virksomhet og vice versa. Nedgangsperioder innenfor avledet virksomhet totalt sett (summen av de to arealene) er omtrent fraværende. Det var en svak tilbakegang fra 2002 til 2004, som kan forklares med en tilbakegang i aktiviteten i avledet virksomhet utenom bygg og anlegg, ellers har det vært vekst. I Samfunns- og næringsanalysen (2006) antydes det at det muligens er slik at markedet for lokale tje-

nester er mettet, slik at det ikke lenger er rom for ytterligere vekst uten at også markedet vokser. Vår vurdering er at tallene ikke tyder på det. Aktiviteten innenfor avledet virksomhet utenom bygge- og anleggssektoren har vokst kraftig de siste årene. Tilbakegangen til 2004 synes slik sett å ha vært midlertidig.

Basisaktiviteten utgjør generelt sett en viktig del av grunnlaget for det lokale markedet. Dersom deler av basisaktiviteten forsvinner, er det grunn til å forvente at også grunnlaget for deler av den avledede virksomheten vil forsvinne. Den enkelte basisnæring er koplet til avledet virksomhet gjennom lokale underleveranser, men også lønnsutbetalingene bidrar til å opprettholde den lokale etterspørselen. Med utgangspunkt i basisnæringenes relative betydning har vi derfor beregnet hvor mange avledede årsverk den enkelte basisnæring genererer i dag, basert på modellens forutsetninger. En sentral forutsetning er den inndelingen som er valgt for basisnæringene, som er den samme inndelingen som er brukt tidligere. En annen sentral forutsetning er at vi analyserer avledet virksomhet under ett, og at vi ikke trekker ut bygge- og anleggsvirksomhet.

Den enkelte basisnærings etterspørsel rettet mot den lokale økonomien er grunnlaget for å beregne nøkkeltall, inkludert multiplikatorer, for hver næring. Vi understreker at multiplikatorene for hver basisnæring er betinget av størrelsen på næringen, men også av størrelsen på avledet virksomhet. Tallgrunnlaget er en totaltelling, der vi har med all aktivitet i Longyearbyen (og Svea). Dette er rammen for dataene. Når multiplikatorene for hver næring beregnes, er de betinget av disse rammene. Når multiplikatorene brukes til å framskrive utviklingen i avledet virksomhet i kapittel 3, noe som også ligger til grunn for framskriving av befolkningen i kapittel 4, er det ingen slike rammer når det gjelder totalaktivitet (og –befolkning). Dette er en viktig egenskap ved analysemetoden som brukes.

2.3.2 Nærmere om offentlig forvaltning og service

Offentlig sektor i Longyearbyen kan deles inn i to. Den statlige aktiviteten (eksklusive høyere undervisning og forskning) er den ene, mens lokal tjenesteproduksjon og administrasjon (LLs domene) er den andre. Disse to delene av offentlig sektor har svært forskjellige oppgaver. Statens egne oppgaver på Svalbard er

definert dels med utgangspunkt i Svalbardtraktaten og den norske suvereniteten, og dels med utgangspunkt i at Longyearbyen, i kraft av å være norsk bosetting, også har statlig aktivitet. De statlige oppgavene er definert og finansiert utenfor Svalbard selv. LLs oppgaver²⁰ er knyttet til lokal offentlig tjenesteproduksjon og administrasjon. Produksjonen som LL har ansvaret for er i den forstand basert på lokal etterspørsel. Det finnes derfor argumenter for å trekke LLs oppgaver ut av basisnæringene. På den annen side er Staten en sentral finansieringskilde for LLs aktivitet. I tillegg er det staten som legger de innholdsmessige rammene for lokal, offentlig tjenesteproduksjon i Norge. Begge disse forholdene trekker i retning av å inkludere lokal, offentlig tjenesteproduksjon i basisvirksomheten og slå den sammen med statlig sektor, slik det har vært gjort i samfunns- og næringsanalysene hittil.

I årets analyse har vi åpnet for muligheten av at de lokale, offentlige aktivitetene behandles uavhengig av statens. Vi kan altså, reint modellmessig, skille mellom aktiviteten i de to offentlige sektorene. Vi har slik sett også beregnet nøkkeltall for de to offentlige sektorene hver for seg og samlet.

Tabell 2.2 *Noen nøkkeltall for offentlig sektor i Longyearbyen 2007*

	Lokale kjøp (mkr)	Verdiskapning (mkr)	Sysselsetting (årsv)	Multiplikator
Statlig	76	47	78	0,842
Lokalstyre	149	86	161	0,799
Samlet	225	134	240	0,813

Kilde: Egne beregninger på tall fra Bedriftsundersøkelsen

Statsbudsjettet for 2007 (St.prp. nr. 1 (2006-2007)) viser at Staten kanaliserte omtrent 215 millioner kroner til den lokale økonomien i 2007. Tabell 2.2 viser noen nøkkeltall for hvordan LL og staten brukte disse pengene lokalt. Vi ser at verdiskapningen, som i offentlig sektor er definert som lønnskostnadene, beløp seg til 134 millioner kroner og dette var med på å finansiere 240 årsverk. I tillegg brukte offentlig sektor omtrent 225 millioner kroner til lokale innkjøp. Samlet ga dette grunnlaget for en multiplikator på

²⁰ Oppgavene Longyearbyen lokalstyre har ansvaret for likner mye på kommunenes oppgaver i Fastlands-Norge.

0,8. De 240 årsverkene i statlig og lokal offentlig sektor gir dermed grunnlag for ytterligere 195 årsverk i avledet virksomhet.

Ser vi nærmere på forskjellen mellom statlig og lokal offentlig sektor, ser vi at lokalstyret er omtrent dobbelt så stor som staten både når det gjelder lokale kjøp og sysselsetting. De lokale kjøpene er nært knyttet til offentlig investeringsaktivitet og vil således svinge i takt med gjennomførte investeringer. I 2006 var statens kjøp på nivå med lokalstyrets, men falt med 30 prosent i 2007. Lokalstyrets lokale kjøp har derimot steget med 34 prosent.

For statens del har nedgangen fra 2006 til 2007 sammenheng med avslutta byggeprosjekter i regi av Avinor og Statsbygg. Det er i hovedsak investeringene som er redusert, fra 38 mill. i 2006 til 7 mill. kr i 2007, mens de lokale kjøpene har vært mer stabile (nedgang på 2 mill. kr). Den veksten vi observerer for lokal offentlig virksomhets lokale kjøp og investeringer (fra 112 mill. i 2006 til 149 mill. kr. i 2007) skyldes imidlertid ikke vekst i aktivitetsnivået, men kan forklares med hvordan lokalstyret er organisert. Årsaken til veksten er at ansvaret for Longyearbyen skole ble overført fra staten til lokalstyret i januar 2007 og organisert som eget foretak (LL Oppvekstforetak).

Organisasjonsformen gjør at overføringene til skolen telles to ganger²¹. Først registreres lokalstyrets kjøp av tjenester hos oppvekstforetaket, og deretter registreres oppvekstforetakets kjøp fra andre virksomheter lokalt. Denne regnskapsmessige dobbelttellingen er imidlertid helt ekvivalent med at private lokale virksomheter innen samme basisnæringskategori omsetter varer og tjenester seg imellom. Et eksempel på det kan være om Spitsbergen Travel kjøper inn turtjenester hos en underleverandør, og at denne aktøren igjen kjøper det utstyret som trengs til turtjenesten lokalt hos andre leverandører. Vi har derfor valgt å ikke korrigere for dobbelttellingen i lokal offentlig sektors lokale

²¹ Longyearbyen skole har også i tidligere års samfunns- og næringsanalyser inngått i den gruppen virksomhet vi har avgrenset som lokal offentlig sektor. Det innebærer at skolens lokale kjøp og investeringer inngikk som en del av lokalstyrets lokale kjøp i Tabell 2.2 i fjorårets analyse (Bjørnsen og Johansen 2007b, s. 70). Det som er nytt i årets analyse er at disse kjøpene telles to ganger. Ser vi bort fra (overføringene til og fra) LL Oppvekstforetak, er det kun små endringer i lokal offentlig sektors lokale kjøp og investeringer siste år.

kjøp. Dette forklarer den veksten vi observerer i lokale kjøp, og dermed også i multiplikatoren for lokalstyret.

Endringene i lokale kjøp (sett i forhold til sysselsettingen) har altså bidratt til å svekke statens, og styrke lokalstyrets betydning for den lokale økonomien. Dette kommer til uttrykk gjennom multiplikatoren som har gått ned for statens del, og opp for lokalstyret. En sysselsettingsmultiplikator, som måler ringvirkningene i årsverk per årsverk i basisvirksomheten, blir selvsagt stor når de lokale kjøpene er store i forhold til aktiviteten i sektoren selv.

Multiplikatorene for offentlig virksomhet er forholdsvis høy. Dette har sammenheng med at både staten og LL er viktige aktører i lokalsamfunnet, særlig hva angår investeringer, men også gjennom den etterspørselen som rettes mot lokal vare- og tjenesteproduksjon. Sysselmannen kjøper for eksempel inn helikoptertjenester for betydelige summer årlig, mens lokalstyret kjøper tjenesteproduksjon i sine underforetak (Bydrift AS og LL Oppvekstforetak).

2.3.3 Nærmere om romrelatert virksomhet, forskning og høyere utdanning

Aktiviteten i forsknings- og undervisningssektoren i Longyearbyen, inklusiv romrelatert virksomhet, har økt meget sterkt de siste ti årene. Det er foretatt betydelige investeringer i bygninger og annen infrastruktur, og sektoren har i denne perioden mottatt store overføringer utenfra, inkludert fra den norske stat. I tillegg er omsetning og eksport økende. Slik sett har sektoren utviklet seg til en betydelig basisnæring.

Verdiskapingen i egen sektor er for år 2007 beregnet til ca 137 millioner kroner. Dette er en betydelig økning fra 2006 på 41 millioner kroner (43 prosent), som reflekterer en viss økning i aktivitetsnivået, men nok i hovedsak er et uttrykk for økt salg og fortjeneste i denne sektoren. Verdiskapingen skal blant annet dekke lønnsutbetalingene som steg med sju millioner kroner til 45 millioner. Det har også kommet til sju nye årsverk innen sektoren til totalt 111. Til tross for omsetnings- og aktivitetsøkningen bidrar sektoren i mindre grad i den lokale økonomien. Verdien av lokale kjøp er redusert med to millioner kroner siste år og avleda

sysselsetting er redusert med ett årsverk til 44. Den forholdsvis lave multiplikatoren gjenspeiler at aktiviteten i denne sektoren er lite rettet mot lokalmarkedet. Sektoren utgjør likevel en viktig og voksende del av svalbardøkonomien og bidrar til stabilitet og variasjon i tjenestetilbudet i form av arbeidsplasser og ansattes lokale kjøp.

2.3.4 Nærmere om studentene

Studentene representerer ingen ordinær næringssektor. De legger imidlertid igjen penger i den lokale økonomien. En del studenter har deltidsarbeid og bidrar med sin arbeidskraft enten i basisnæringene eller i avledet virksomhet lokalt. Verdien av dette, i form av sysselsetting og lokalt kjøp, er beregnet som en del av den ordinære analysen.

Studentene har normalt også andre kilder for sitt konsum, blant annet Statens lånekasse for utdanning, andre lån, oppsparte midler eller gaver fra foreldrene eller andre. Noen kan også ha inntekt utenfor Svalbard, i form av arbeids- eller kapitalinntekt. Det er på denne måten studentene representerer en basis for lokal virksomhet, på linje med (om ikke i like stort omfang som) annen basisvirksomhet. Siden etableringen av UNIS har studenttallet på Svalbard økt meget sterkt. Etter en liten nedgang i 2006, har antall studentårsverk i 2007 vokst til 145. Det er det høyeste antallet studenter noensinne. UNIS tiltrekkes seg studenter fra store deler av verden og kun omlag halvparten av studentene har norsk bakgrunn. UNIs opplyser også at stadig flere studenter blir for lengre perioder og studerer hele semestre (og grader) framfor å komme for å ta enkeltkurs. Det har sammenheng med bevisst satsing og en større bredde i fagtilbudet som tilbys.

Omfanget av studentenes forbruk har i tidligere samfunns- og næringsanalyser vært skjønnsmessig fastsatt til omtrent 100.000 kroner per studentårsverk. I 2007 ble det gjennomført en kartlegging av studentenes forbruk. Dessverre var svarprosenten lav slik at kartleggingen ikke fikk den representativiteten en kunne ønske. Når vi ser på de innkomne svarene, viser de imidlertid at 100.000 kroner er et godt estimat for hva studentene bruker per årsverk. Om undersøkelsen ikke ga oss anledning til å bekrefte at vi bruker rett anslag, viste den at vi har vært omtrent i riktig gate.

2.3.5 Kulldriften

Kulldriften utgjør fortsatt den viktigste basisvirksomheten på Svalbard, målt i forhold til både sysselsettingseffekt (direkte og indirekte) og ”eksportinntekter” (det vil si inntekter inn til øygruppa). Salgsinntektene til Store Norske Spitsbergen Grubekompani as (SNSG) var i 2007 på drøyt to milliarder kroner (inklusive SNSK), noe som er en formidabel økning fra 2006 på nesten 800 millioner.

Som en direkte følge av brannen i Svea Nord sommeren 2005, var produksjonen svært lav dette året (ca 1,5 millioner tonn). I løpet av våren 2006 kom produksjonen tilbake mot normalt nivå igjen, og årsproduksjonen endte på 2,4 mill. tonn. Dette var fortsatt lavere enn nivået fra før brannen og det langsiktige målet om en produksjon på tre mill. tonn kull årlig. I 2007 steg imidlertid produksjonen til over 4,1 mill. tonn. Den rekordhøye produksjonen har sammenheng med historisk høye, og stigende, kullpriser, sammen med god forekomst og høy produktivitet i produksjonen. I 2007 overgikk produksjonen utskipingskapasiteten, og ved årets slutt hadde selskapet en halv million tonn utskipingsklar kull på lager. Markedet er svært godt for tiden og det har gitt selskapet anledning til å inngå gunstigere kontrakter enn tidligere år.

For år 2007²² er verdiskapingen i sektoren beregnet til 558 mill. kroner, mot 215 millioner kroner året før. Det er en økning på 160 prosent. Verdiskapingen var riktignok lav i 2006 fordi selskapet da brukte betydelig ressurser på kjøp av varer og tjenester i tilknytning til opprydningen etter brannen, men verdiskapingen i 2007 overgår langt verdiskapingen i tidligere år også. Det rekordhøye nivået er en direkte effekt av det høye produksjonsvolumet og den rekordhøye råvareprisen på kull. Bedriftens innkjøp av varer og tjenester (og investeringer) har nemlig også økt fra 2006 til 2007, om enn ikke i samme omfang.

²² Vi har fra 2006 av definert verdiskapingen som verdi av omsetningen minus verdi av bedriftens kjøp av varer og tjenester. *Investeringer* er en anvendelse som kan finansieres på forskjellige måter og holdt utenfor begrepet verdiskaping. Derfor er verdiskapingen i 2005 lavere enn i Samfunns- og næringsanalysen (2006). Dette gjelder også for reiselivet.

Den lokale andelen av selskapets innkjøp forløp seg til 445 mill. kr i 2007. Det er en økning på 183 mill., eller 70 prosent. I følge opplysninger fra gruveselskapet genererte de lokale kjøpene 154 årsverk hos underleverandørene. Det gjennomføres 484 årsverk ved bedriften, til en samlet lønnskostnad av 319 millioner kroner (eller 660.000 kroner per årsverk). På bakgrunn av dette er det beregnet at hvert årsverk innenfor kulldriften gir grunnlag for 0,44 årsverk i avledet virksomhet lokalt (tilsvarende 211 årsverk totalt), gjennom bedriftens underleveranser og de ansattes lokale kjøp. Multiplikatoren for bergverksdriften har gått ned fra 2006 da hvert årsverk i Store Norske genererte 0,6 årsverk i avleda virksomhet. Denne nedgangen skyldes at sysselsettingen i Store Norske har økt med 100 utførte årsverk samtidig som selskapet ikke har etterspurt flere årsverk fra sine underleverandører. Dette resultatet er med på å bekrefte inntrykket av at det har vært sterk en produktivitetsvekst i selskapet i 2007.

Ved siden av offentlig virksomhet er det kulldriften som har størst lokale ringvirkninger. Det skyldes i stor grad at den fortsatt har en dominerende posisjon i den lokale økonomien. Store Norske står alene for nær 30 prosent av alle utførte årsverk på Svalbard, og med underleveranser stiger andelen til nær 40 prosent. Multiplikatoren for bergverksdriften må sies å være høy tatt i betraktning at produksjonen er så godt som hundre prosent eksportorientert og at selskapets fysiske investeringer (maskiner og utstyr) må kjøpes inn utenfra.

Mesteparten av aktiviteten i kulldriften, og også en god del av underleveransene, er lokalisert til Svea. Mye av aktiviteten foregår derfor der og de ansatte (også blant underleverandører) bor i Svea i sine arbeidsperioder. Likevel kommer mye av ringvirkningene i Longyearbyen. Dette har sammenheng med at de som er ansatt i Svea, bor i Longyearbyen og at hele administrasjonen i Store Norske er lokalisert til Longyearbyen. Samtidig er alle andre lokale underleverandører, samt vare- og tjenestetilbudet rettet mot befolkningen, lokalisert i Longyearbyen. Det å handle lokalt er med andre ord ensbetydende med å handle i Longyearbyen.

2.3.6 Nærmere om reiselivet

Reiselivets betydning for Longyearbyen er ikke analysert på samme, direkte måten som betydningen av de øvrige næringene.

Det skyldes at reiselivsnæringen ikke lar seg avgrense til en næringsgruppe, men at vi finner reiselivsaktiviteter i de fleste næringer. Utgangspunktet for reiselivet er at de tilreisende legger inn penger i en rekke virksomheter, gjennom varer og tjenester de etterspør. Dette gjelder ikke bare hos reiselivsoperatører, hoteller, serveringssteder, opplevelsesprodusenter og andre virksomheter som normalt regnes til reiselivet. I like stor grad gjelder det handelsnæringa, ulike servicebedrifter, offentlige virksomheter mv.

Siden tilreisende i prinsippet etterspør varer og tjenester fra alle bedrifter, og bedriftene samtidig selger varer og tjenester til andre enn tilreisende, er det ikke nok å bruke bedriftenes regnskaper eller annen lett tilgjengelig informasjon når vi skal anslå reiselivets andel av bedriftens aktivitet. Det er minst to måter å gjøre det på:

1. Vi kan spørre de tilreisende hva og hvor mye de kjøper, og tilordne dette til ulike bedrifter/næringer. Fordelen med denne metoden er blant annet at den gir oss oversikt over forskjellene mellom ulike grupper av tilreisende. Det er forskjell på fritids- og forretningsreisendes bruk av penger, og pengebruken varierer også med den tilreisendes nasjonalitet. Ulempen er at metoden er kostbar og arbeidskrevende, og at den kan være upresis når det gjelder å fordele turistenes penger på bedrifter/næringer. De kjøper varer, ikke næringer!
2. Vi kan spørre bedriftene hvor mye de selger for til tilreisende. Denne metoden gir ikke anledning til å skille mellom ulike grupper tilreisendes konsum. Metoden kan derimot brukes til å anslå hvor stor del av omsetningen (og andre indikatorer) som er reiselivsorientert. Summert over alle bedrifter (næringer) gir dette samlet reiselivsaktivitet i Longyearbyen.

Metode 2 er brukt i vårt tilfelle. Dette skyldes først og fremst at det er en billig måte å skaffe fram informasjon på, gitt at man allerede skal gjennomføre en bedriftsundersøkelse på Svalbard. I de årlige undersøkelsene blir derfor bedriftene i Longyearbyen bedt om å anslå hvor stor del av aktiviteten som er reiselivsorientert. Resultatet er bedriftenes *anslag* på dette, men det er samtidig det beste anslaget vi har, og informasjonen sikrer at vi finner reiselivsaktivitet der den er – også utenom de tradisjonelle reiselivsbedriftene.

Med utgangspunkt i reiselivsandelene for hver bedrift beregnes hvor stor del både av omsetningen og av antall årsverk som er tilknyttet reiselivet i hver bedrift. Vi har dermed beregnet de direkte virkningene av de tilreisendes pengebruk som reiselivsorientert aktivitet i hver bedrift. Summert over alle bedrifter får vi fram aktiviteten i reiselivet som næring, som da blir en andel av den totale aktiviteten i Longyearbyen. De indirekte virkningene, eller ringvirkningene, er derimot beregnet på samme måte som for de andre basisnæringene. Det at oppmerksomheten er konsentrert om de tilreisende innebærer for øvrig at aktivitet generert av fastboendes reisevirksomhet ikke er med i tallene. Dessuten er transporten til/fra Svalbard holdt utenfor analysen.

Det er beregnet at den reiselivsrelaterte omsetningen i 2007 totalt beløp seg til omlag 317 millioner kroner, mot 289 millioner kroner året før. Dette omfatter i prinsippet alt direkte salg til tilreisende, samt det meste av salget til reiselivsoperatører og bedrifter utenfor Svalbard. Tallet inkluderer ikke reiselivsrelatert omsetning rettet mot andre bedrifter på Svalbard. Dessverre er det ikke mulig på bakgrunn av registreringene å fastslå nøyaktig hvor stor del av dette salget som er reiselivsrelatert. Det har heller ikke vært mulig å fange opp alt salg av reiselivsprodukter til operatører og bedrifter utenfor Svalbard.

Verdiskapingen knyttet direkte til salget av varer og tjenester til tilreisende, samt til reiselivsoperatører og bedrifter utenfor Svalbard, er for 2007²³ beregnet til 89 millioner kroner, mot 105 millioner i 2006. Nedgangen i verdiskapingen kan forklares ved næringens økte kjøp av varer og tjenester lokalt.

Mens reiselivsbedriftenes lokale kjøp lå på omtrent 68 millioner kroner i 2006, var den i 2007 kommet opp i 88 millioner kroner. Dette er en vekst på 28 prosent og overstiger økningen i omsetning. De lokale kjøpene består blant annet av de lokale operatørenes kjøp av sledeturer og den delen av restaurantenes virksomhet som betales av hotellene. Sysselsettingen i næringen vokste med 22 årsverk og samlede lønnsutbetalingene for 2007 var på 75 millioner kroner. Ut fra dette er det beregnet at hvert årsverk som reiselivet genererer i første hånd gir grunnlag for 0,4 årsverk i

²³ Ny måte å beregne verdiskapingen på for 2006 og 2005 gir lavere, men mer korrekt, nivå på verdiskapingen enn i tidligere analyser, se fotnote 22.

avledet virksomhet lokalt. Med en direkte sysselsetting i sektoren tilsvarende 211 årsverk, bidro aktiviteten til 83 årsverk i avledet virksomhet.

2.4 Ny-Ålesund og Longyearbyen

Ny-Ålesund ligger ved Kongsfjorden, ca. 15 mil nord for Longyearbyen. Ny-Ålesund har siden 1917 vært drevet av Kings Bay as (tidligere Kings Bay Kull Compani as), et selskap som fra 1933 har vært eiet av den norske stat. Stedet ble bygget opp på gravedriften. I periodene 1917-29 og 1945-63 var det drift i gruvene. I denne tiden ble det bygget boliger og infrastruktur, og på det meste bodde det mer enn 300 mennesker på stedet.

På 1920-tallet var Ny-Ålesund utgangspunkt for flere kjente polar-ekspedisjoner. På 1950-tallet ble Ny-Ålesund rustet opp og modernisert, men etter gruveulykken i 1962 lå aktiviteten til Kings Bay Kull Compani as nede. Fra midten av 1960-tallet ble stedet tidvis utnyttet som base for naturvitenskapelig forskning, og i 1968 etablerte Norsk Polarinstitutt sin første helårsbemannede forskningsstasjon i Ny-Ålesund. På dette tidspunktet var imidlertid forskningsaktiviteten fortsatt svært begrenset.

Det var først på 1990-tallet at Ny-Ålesund for alvor begynte å utvikle sin posisjon som en internasjonal arktisk naturvitenskapelig forskningsstasjon. Stedet er i dag en sentral internasjonal referansestasjon for klimaforskning og miljøovervåking. Det er lagt vekt på å bevare Ny-Ålesunds kvaliteter som ”grønn” forskningsstasjon, der forurensing og annen menneskeskapt påvirkning forsøkes begrenset til et minimum. Ny-Ålesund er av norske myndigheter sagt å skulle reserveres for forskning som er avhengig av stedets særegne miljøkvaliteter. Spesielt i forhold til klima- og miljørelatert overvåking og forskning er det viktig å sikre lange måleserier, som ikke forstyrres av påvirkning fra lokale faktorer.

De nasjonale målene med Ny-Ålesund kan formuleres slik:

- å videreutvikle stedet som en sentral base for naturvitenskapelig forskning, fortrinnsvis for forskning som er avhengig av Ny-Ålesunds særegne kvaliteter

- å oppfylle den norske vertskapsrollen, ved å tilby det internasjonale forskningsmiljøet en velegnet og konkurransedyktig plattform (infrastruktur og tjenester) for denne type forskning
- at Kings Bay as skal kunne tilby tjenester til forskningsmiljøet med kostnadsbaserte priser

2.4.1 Aktivitetsutviklingen i Ny-Ålesund

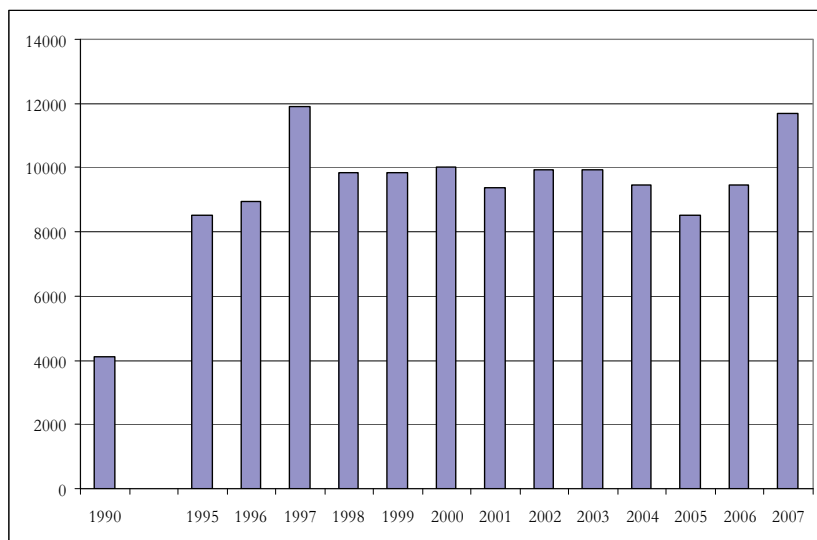
Ny-Ålesund er i dag et forskningssenter. I Strategiplan for Kings Bay as er visjonen for Ny-Ålesund at stedet ”skal fremstå som et sterkt og attraktivt internasjonalt arktisk forskningsmiljø”. Det er formulert åtte målsettinger med tilhørende strategier (se Kings Bay as sin årsrapport for 2006):

- Opprettholde og videreutvikle gode infrastrukturtenester
- Bidra til en bedre koordinering av forskningsaktivitetene
- Vekst i antall forskerdøgn fra 10.000 til 14.000
- Ta vare på og gjøre tilgjengelig kulturarven på stedet
- Drive stedet innenfor rammene av en bærekraftig utvikling
- Være en god og attraktiv arbeidsgiver
- Innen våre rammer være en seriøs samfunnsaktør
- Økonomisk resultat i balanse

Forskning i Ny-Ålesund

Forskningsaktivitetene i Ny-Ålesund hadde en kraftig vekst på 1990-tallet. I 2007 startet det internasjonale polaråret og aktiviteten er høyere enn noensinne. Antall overnattingsdøgn for forskere kom opp i 10.926 mot 8940 døgn i 2006. Dette tilsvarer 45,5 forskerårsverk (ett forskerårsverk = 240 overnattingsdøgn). I tillegg kommer de indirekte effektene lokalt og den aktiviteten som forskningen i Ny-Ålesund genererte bl.a. i Longyearbyen. (se avsnitt 2.4.2). Forskningsaktiviteten er knyttet direkte til et stort antall vitenskapelige prosjekter og Ny-Ålesund er en sentral internasjonal referansestasjon for klima- og miljørelatert forskning og overvåkning. I alt har 12 norske og utenlandske forskningsinstitusjoner faste stasjoner i Ny-Ålesund og miljøet er internasjonalt.

Figur 2.8 *Antall overnattingsdøgn i Ny-Ålesund direkte knyttet til forskning, 1990, 1995-2007*

Kilde: Kings Bay as

Den sterke veksten i antall overnattingsdøgn blant forskere fra tidlig på 1990-tallet flatet ut mot slutten av 1990-tallet og har siden 1998 ligget rundt 10.000. Nedgangen fra 2003 til 2005, som i stor grad kunne tilbakeføres til redusert norsk innsats i Ny-Ålesund, ble i 2006 snudd til ny oppgang som i hovedsak kan forklares med økt norsk aktivitet. Også i 2007 har det vært en sterk økning i den norske forskningsaktiviteten (34 prosent økning i forskerdøgn). Det var likevel den franske stasjonen som opplevde sterkest vekst på 907 døgn. Det Internasjonale polaråret (IPY) går fra mars 2007 til mars 2009. Dette initiativet har satt fokus på polarforskningen og kan nok forklare noe av veksten fra 2006 til 2007. Antall overnattingsdøgn fra forskere som ikke er knyttet direkte til de faste institusjonene, er mangedoblet fra 2006 (fra omlag 200 til omlag 900).

I forbindelse med den økte oppmerksomheten omkring klimaforskning, er det uttrykt at de polare strøk er særlig viktige. Kings Bay as sin årsmelding for 2007 legger derfor til grunn at forskningsaktiviteten i Ny-Ålesund vil fortsette å øke, blant annet i tilknytning til marinlaboratoriet, som ble åpnet i 2005. Generelt sett stilles det store krav til den forskningsinfrastruktur og forskningsservice som tilbys fra Kings Bay as, dersom aktiviteten

skal fortsettet å øke. Sommeren 2007 var det tidvis fullt belegg ved forelegningen og videre vekst (i sommermånedene) vil derfor forandre kapasiteten i Kings Bay økes. Selskapet oppgir at de vil arbeide for at forskningsaktiviteten spres mer utover kalenderåret.

Kings Bay as har ambisjoner om å være koordinator og tilrettelegger for forskning og miljøovervåking i Ny-Ålesund. De ulike forskningsinstitusjonene på stedet skal stimuleres til samspill og aktivitet på et høyt internasjonalt nivå. Det legges også vekt på å styrke forsknings- og undervisningssamarbeidet mellom Longyearbyen og Ny-Ålesund. De to stedene har ulike kvaliteter, og det arbeides bevisst med å utløse positive synergieffekter. Koordineringen vil blant annet skje gjennom samarbeidsforaene Svalbard Science Forum (SSF) og Ny-Ålesund Science Managers Committe (NySMAC), se også avsnitt 2.4.2.

Flere forhold tilsier at Ny-Ålesund fortsatt har et vekstpotensial som internasjonal forskningsbase. Stedet har naturgitte fortrinn innenfor flere av polarforskningens satsingsområder framover, ikke minst innenfor klimaforskning, der Ny-Ålesund allerede spiller en viktig rolle internasjonalt. Nordområdene og Barentshavet seiler opp som en stadig viktigere provins for marine ressurser, olje, gass og andre naturressurser, og dette stiller oss overfor enorme utfordringer knyttet til bevaring av miljøet, videreutvikling av internasjonale spilleregler og samarbeid. Regjeringen satser allerede tungt på Svalbard som utstillingsvindu og internasjonal møteplass i forhold til de utfordringene verdenssamfunnet her står overfor.

Sekundæraktivitet

I sommersesongen ankommer et stort antall turister med cruiseskip og mindre turistbåter. Selv om disse fartøyene kun ligger noen få timer til kai, har Kings Bay as beregnet at turistanløpene står for en vesentlig del av butikkomsetningen (om lag 70 prosent) og havneinntektene. Et mindre antall ikkevitenskapelig besøkende kommer til Ny-Ålesund med fly, seilbåter og lignende, men markedet er strengt regulert. Det tillates ikke regulær overnattingsturisme i Ny-Ålesund

I løpet av 2007 ble det registrert 125 båtanløp med 29.792 passasjerer som gikk i land for å se seg om og eventuelt handle, før de gikk om bord igjen. Dette er en økning på 3700 passasjer og en

nedgang på seks båtanløp fra 2006. Det kan tyde på at cruiseskipene som anløper havna har blitt større enn tidligere (eller er bedre belagt) eller at det har skjedd en forskyvning fra små turistbåter (med base i Longyearbyen) til mer internasjonal cruisetrafikk.

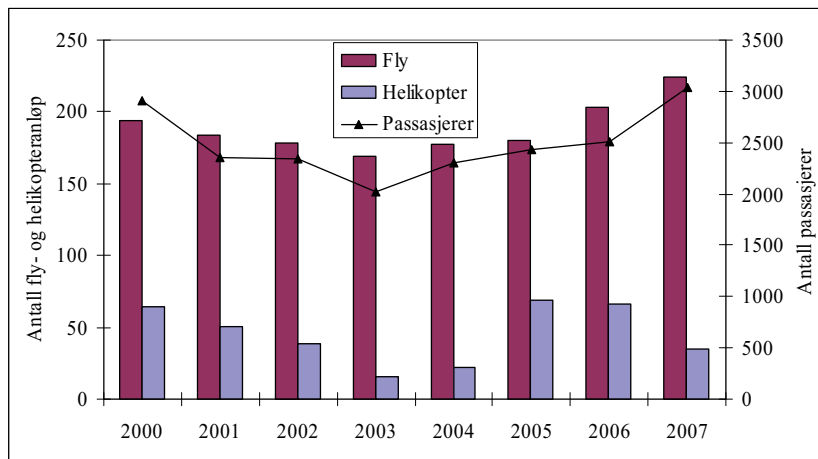
Drift av stedet

Ny-Ålesund eies og drives av Kings Bay as. Til sammen utførte selskapets ansatte 32 årsverk, som er det samme som året før. 22 personer arbeidet i faste heltidsstillinger ved utgangen av 2006, ingen var i faste deltidstillinger. Til sammen sto Kings Bay as sine egne ansatte for omtrent 40 prosent av overnattingene i Ny-Ålesund. Forskningen sto for omtrent 50 prosent av overnattingene, mens de besøkende stor for omtrent 10 prosent av overnattingene.

For å møte den voksende etterspørselen og tilby forskningen gode vilkår, har Kings Bay as gjennom de siste 10 årene investert store beløp i opprusting av infrastruktur og bygningsmasse. De to siste årene har investeringene gått kraftig ned i forhold til årene før (da marinlaboratoriet ble oppført). I 2005 var belegget av entreprenører, håndverkere og konsulenter på 1473 overnattingsdøgn. I 2006 var belegget redusert til 207 døgn og i 2007 til kun 62 døgn. I 1999, da bygge- og anleggsaktiviteten var på det høyeste, sto entreprenørene for hele 5.198 overnattingsdøgn.

I 2007 ble det registrert 3043 personreiser med fly til og fra Ny-Ålesund, tilsvarende drøyt 1520 innreiser. Dette er en økning på 1020 passasjerer sammenliknet med i 2005. Antall anløp med fly og helikopter ble redusert med 10, fordelt på nesten en halvering i antall helikopteranløp til 35, men med 21 flere flyanløp til 224.

Figur 2.9 *Antall fly- og helikopteranløp. Antall passasjerer. Ny-Ålesund 2000-2007.*

2.4.2 Ringvirkninger av aktiviteten i Ny-Ålesund

Aktiviteten i Ny-Ålesund har på ulike måter ringvirkninger i Longyearbyen. Den store reiseaktiviteten av forskere fører blant annet til flere overnatningsdøgn og større reiselivsrelatert omsetning i Longyearbyen.

Oppbyggingen av høyere undervisningstilbud og forskningsrelatert infrastruktur i Longyearbyen har derimot foregått relativt uavhengig av aktiviteten i Ny-Ålesund. Til tross for at det tidlig ble etablert en form for arbeidsdeling, har det også vært et element av konkurranse mellom de to stedene. I dag arbeides det for å styrke det faglige og praktiske samarbeidet, og UNIS har fast avtale med Kings Bay for å forenkle adgangen til studenter for feltarbeid i Ny-Ålesund. UNIS samarbeider også med Norsk Polarinstitutt (NP) og er en av interessentene til det nye marinbiologiske laboratoriet i Ny-Ålesund. Norsk Polarinstitutt (NP), som hele tiden har vært en sentral aktør i Ny-Ålesund, har imidlertid redusert sin tilstedeværelse i Forskningsparken i Longyearbyen i 2007. Norges Forskningsråd spiller en mer aktiv koordineringsrolle enn tidligere, og fullfinansierer en stilling som både representerer Forskningsrådet på Svalbard, og driver det lokale samordningsorganet Svalbard Science Forum. Internasjonalt er det stedenes samlede

kvaliteter som gjør at Svalbard framstår som en attraktiv plattform for arktisk forskning.

Leveransene av varer og tjenester fra Longyearbyen til Ny-Ålesund er begrensede. Det meste av forsyningene går fortsatt direkte fra fastlandet, og utbyggingen blir i stor grad utført av fastlandsselskaper. I 2007 ble det kjøpt varer og tjenester i Longyearbyen for ca 5,5 millioner kroner, mot ca sju mill. kroner året før. Nivået på de lokale kjøpene varierer over årene og det er vanskelig å konkludere om noen langsiktig trend i de lokale kjøpene. De som bor og jobber i Ny-Ålesund vil også legge igjen noen penger i Longyearbyen ved de innkjøpene de gjør i løpet av året. Alt i alt er det beregnet at aktiviteten i Ny-Ålesund (37 årsverk) genererer ringvirkninger som ligger i størrelsesorden sju årsverk i Longyearbyen.

2.5 Oppsummering – utvikling i nøkkeltall

Tabell 2.3 oppsummerer gjennomgangen i avsnitt 2.3. I tabellen vises utviklingen fra 2006 til 2007 når det gjelder noen nøkkeltall for basisnæringene, samt for forholdet mellom den enkelte basisnæring og avledet virksomhet.

Tabell 2.3 *Noen nøkkeltall for basisnæringene i Longyearbyen og Svea, 2005 og 2006*

	Statlig		Lokalstyre		FoU		Studenter		Bergverk		Reiseliv		Sum basis	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Omsetning ¹⁾	71	94	87	94	109	142			1235	2008	289	317	1793	2660
Verdiskaping ¹⁾	44	47	81	86	96	137			215	558	105	89	541	918
Bedriftenes lokale kjøp ¹⁾	109	76	112	149	46	44	11	15	262	445	69	88	609	817
Lønnsutbet. ¹⁾	39	42	72	77	38	45			240	319	61	75	449	4557
Multiplikator	1,12	0,84	0,66	0,80	0,43	0,39	0,07	0,07	0,57	0,44	0,37	0,39	0,51	0,45
Årsverk direkte	82	78	156	161	104	111	113	145	384	484	189	211	1028	1191
Avleda årsverk ²⁾	92	66	103	129	45	44	8	11	218	211	69	83	544	551
Sum årsverk	174	144	259	290	149	155	121	156	602	695	258	295	1572	1742

¹⁾ Millioner kroner

Kilde: Bedriftsundersøkelsene, egne beregninger

Bergverksdrift er fortsatt den absolutt sett viktigste basisnæringen i Longyearbyen og Svea, enten vi måler direkte eller indirekte effekter av aktiviteten. Summerer vi direkte og indirekte virkninger,

tilsvarende aktiviteten i kulldriften omtrent 40 prosent av den totale sysselsettingen i Longyearbyen og Svea. Slik sett er kulldriften omfattende, og omfanget av aktiviteten i kulldriften er svært viktig for opprettholdelsen av lokalsamfunnet i Longyearbyen. Summen av aktiviteten i annen basisvirksomhet forklarer, om man inkluderer ringvirkninger, omtrent 60 prosent av det totale antall årsverk. Dette illustrerer at all basisvirksomhet, på samme måte som kulldriften, er viktig når det gjelder opprettholdelse av lokalsamfunnet inklusive skoler, barnehager og andre deler av offentlig sektor.

Dette illustrerer at hvordan vi avgrensner basisnæringene fra hverandre og fra annen virksomhet er helt avgjørende for hvilken relativ betydning hver basisnæring har i lokalsamfunnet. Etter vår vurdering er det derfor feil å ”rangere” basisnæringene etter deres relative betydning. Til sammen betyr bredden av basisnæring, som på forskjellig vis leverer tjenester storsamfunnet²⁴ vil ha og vil betale for, at det også er stor bredde i lokalsamfunnets inntektsgrunnlag. Dette bidrar til å opprettholde lokalsamfunnet. Inntektene genererer ringvirkninger, som blant annet består i et mer variert tilbud av tjenester rettet inn mot innbyggere og næringsliv lokalt enn det ville vært dersom omfanget av basisvirksomheten var mindre.

²⁴ Man kan si at storsamfunnet etterspør aktivitet på Svalbard, blant annet fordi aktiviteten er nødvendig for å sikre norsk suverenitet. Slik sett kan aktiviteten defineres som en eksportvare, som nasjonen Norge er villig til å betale for.

3 Aktivitetsutviklingen framover. Longyearbyen og Svea

I dette kapittelet gjennomgår vi grunnlaget for å lage framskrivinger av aktivitetsutviklingen i Longyearbyen og Svea framover. Gode framskrivinger er viktige forutsetninger for rasjonell planlegging av blant annet offentlig tjenesteproduksjon, infrastrukturbygging og tilrettelegging av tomter. Slik sett er de nyttige for lokale offentlige myndigheter, men også for staten. Samtidig kan framskrivingene bidra til å gi næringsaktører og befolkning mer kunnskap om framtida.

Ett sentralt kjennetegn ved framskrivingene er at de setter utviklingen på Svalbard i system. Vi tar utgangspunkt i det vi veit om Svalbards økonomi og hvordan vi tror økonomien virker. Dette kombineres med anslag på utviklingen i basisnæringene, der vi kombinerer kunnskap om historiske utviklingstrekk med forventninger og anslag fra næringsaktører. Samlet gir dette konsistente framskrivinger av Svalbards økonomi. Det er ingen forunt å kunne anslå framtida med full sikkerhet. Framskrivingene er med andre ord usikre, og vi veit egentlig ikke hvor usikre de er heller. Derfor har vi gjennomført beregninger av hvor følsomme framskrivingene er for endrede forutsetninger på følgende områder:

1. Vekstanslag for basisnæringene
2. Sammenhengen mellom basisnæringenes utvikling og utviklingen i avledet virksomhet (multiplikatorenes størrelse)
3. Hvilke basisnæringer har vi?

Vi mener vi har diskutert valg av modell godt nok i avsnitt 1.4 og vil derfor ikke diskutere hvordan valg av modell påvirker resultatene. Punkt 1 til 3 er nærmere diskutert i avsnitt 3.3.

Framskrivningene gjelder årene 2008 til 2012. Vi tar utgangspunkt i forutsetningene for utvikling i basisnæringene (avsnitt 3.1), før vi ser nærmere på den totale aktivitetsutviklingen (avsnitt 3.2). Begge disse avsnittene fokuserer på det vi kaller *hovedalternativet*. Kapittelet avsluttes med en nærmere diskusjon av virkningene av å endre noen av forutsetningene, det vil si å avvike fra hovedalternativet (avsnitt 3.3).

3.1 Basisnæringenes utvikling framover

Vi presenterer nedenfor kvantitative anslag på hvordan basisnæringene kan utvikle seg framover, samtidig som vi drøfter kort de oppgaver de ulike basisnæringene har. Grunnlaget for anslagene er i all hovedsak basisnæringene selv. Det er også basisnæringene selv, sammen med det som står i tidligere samfunns- og næringsanalyser, som har bidratt med den mer kvalitative informasjonen i analysen.

3.1.1 Offentlig forvaltning og service – moderat vekst

Aktiviteten i mange av virksomhetene i offentlig sektor er politisk bestemt og ikke markedsbestemt. Andre er både politisk bestemt og behovsstyrt. Dette gjelder for eksempel skolen, sjukehuset og lokalforvaltningen, men også Avinor og Posten²⁵. Vi har altså valgt å behandle offentlig sektor som basisnæring, der vi har vektlagt at sektoren genererer en inntektsstrøm til Svalbard, samtidig som den i hovedsak er politisk styrt.

Vi har i årets analyse skilt mellom statlig og lokal offentlig forvaltning og service i hovedalternativet. Det er gjort for å få tatt hensyn til, og illustrert, at mye av lokalstyrets aktivitet er brukerorientert og at behovet for kommunale tjenester er direkte koplet mot befolkningens størrelse. I denne omgang har vi konkret tatt hensyn til at sysselsettingen i barnehage og skole varierer med antall barn. Sysselsettingen i LL Oppvektsforetak antas å være en funksjon av antall barn i førskole- og skolealder. Det innebærer at vi lar sysselsettingen øke kontinuerlig med antall barn. Dette er en grei forenkling over en tidsperiode, men vil ikke nødvendigvis gi

²⁵ Selv om disse nå opererer mer eller mindre som ordinære markedsaktører, er de inkludert i offentlig sektor i analysen.

korrekte anslag fra år til år. I vireligheten ansettes personale ved behov, f.eks. når det må åpnes en ny barnehageavdeling eller skoleklasse. I våre beregninger skjer ansettelsene gradvis (basert på barnetallet hvert år) framfor punktvis for den perioden vi beregner.

Lokalforvaltningen

Lokalforvaltningen ble omorganisert med virkning fra 1. januar 2006. Styringen bygger nå på bestiller-/utførerprinsippet. En relativt liten administrasjon er knyttet opp mot det politiske nivået. Strategiske oppgaver, bestillerfunksjonen og myndighetsutøvelse ivaretas i Longyearbyen lokalstyres (LLs) egen administrasjon. Utførerfunksjonen ivaretas av ett av de tre heleide foretakene Kultur- og Fritidsforetak (KF), Oppvekstforetak (KF) og Bydrift Longyearbyen (as). Hvert av disse foretakene har spesialistkompetanse innenfor sine spesielle funksjoner, slik at det er en arbeidsdeling mellom dem når det gjelder utførerfunksjonen. Denne måten å organisere på innebærer i prinsippet at LL kan bestille tjenester hos ulike leverandører. I praksis er nok foretakene relativt enerådende i Longyearbyen på sine områder. I statistikken er LLs administrasjon og de tre foretakene klassifisert som lokal offentlig sektor. Når vi omtaler lokalforvaltningen i denne rapporten, bruker vi forkortelsen LL. Forkortelsen LL omfatter, dersom ikke annet er sagt, også de tre foretakene.

Statlig virksomhet

Statens aktivitet er knyttet til Sysselmannen på Svalbard, Bergvesenet med bergmesteren for Svalbard, Svalbard Likningskontor, Svalbard Kirke, Svalbard-avdelingen av Tromsø Trygdekontor, Longyearbyen Sykehus, Longyearbyen Postkontor, Statsbygg Nord og Avinor.

Utviklingen i offentlig virksomhet framover

Aktiviteten i offentlig virksomhet har i all hovedsak vokst relativt jevnt og sterkt i hele perioden fra 1991. Bortsett fra i en kort periode på 1990-tallet, da det var nedgang i aktiviteten på grunn av konkurranseutsetting, har sysselsettingen i offentlig virksomhet vokst, og ofte med minst et par prosent årlig. Gjennomsnittlig, årlig vekst i sysselsettingen har vært 0,4 prosent siden 1991. I Samfunns- og næringsanalysen (2007) ble den framtidige veksten anslått til 0,5 prosent per år. Vi ser ingen grunn til å avvike fra

dette anslaget i årets framskrivinger med unntak av den korreksjonen vi gjør for å beregne behovet for ansatte i LL Oppvekstforetak.

Tabell 3.1 *Forutsatt sysselsettingsutvikling i offentlig sektor (0,5 % pr år) 2007-2012 i hovedalternativet. Antall årsverk, Longyearbyen.*

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Statlig virksomhet	78	79	79	80	80	80
Lokalstyret	161	165	166	168	169	171
Sum off. virksomhet	240	244	245	247	249	251

Kilde: Egne beregninger. Bedriftsundersøkelsen (2007).

For statlig virksomhet gir den forutsatte utviklingen en sysselsettingsvekst på drøyt to årsverk de neste fem år. Det er mulig dette anslaget er noe beskjedent. Vi har ikke tatt høyde for at utviklingen i statlig sektor kan være behovsstyrt. Økningen i bosettingen så vel tilstrømmingen av turister og forskere kan øke bemanningsbehovet ytterligere, særlig hos Sysselmanen og Avinor.

Lokal offentlig virksomhet antas å vokse med ti årsverk og mye av veksten antas å komme allerede i 2008. Det høyere vekstanslaget skyldes i stor grad at vi forutsetter vekst i barnetallene. Med identiske forutsetninger som for statlig virksomhet vil veksten halveres (til 166 årsverk i 2012).

Anslaget på generelt 0,5 prosent årlig vekst er helt på linje med den langsiktige sysselsettingsveksten i offentlig virksomhet på fastlandet. Problemet med de langsiktige tallene er som nevnt at de skjuler en nedgangsperiode preget av konkurranseutsetting av offentlig tjenesteproduksjon, og at den årlige sysselsettingsveksten har vært vesentlig høyere om man ser bort fra denne korte perioden. Fra 2005 til 2006 vokste for eksempel sysselsettingen i offentlig sektor med 22 årsverk – eller omtrent 10 prosent, mens veksten i 2007 var snaut 1 prosent. Årene før (fra 2002 til 2005) holdt imidlertid sysselsettingen i offentlig sektor seg omtrent på samme nivå. Tabell 2.3 viser at det er innen lokal offentlig virksomhet at veksten fant sted mellom 2006 og 2007. Statlig virksomhet ble derimot redusert med fire årsverk. Det kan dermed se ut som at den oppsplittingen vi har gjort i årets analyse er fornuftig for å få fram en mer riktig utvikling for lokalstyrets aktivitet.

3.1.2 Romrelatert virksomhet, høyere undervisning og forskning (inkl studenter) – sterk økning

Sektoren romrelatert virksomhet, høyere undervisning og forskning²⁶ utgjør i denne analysen en noe uensartet kategori. Kategorien omfatter SvalSat, EISCAT, UNIS og Norsk Polar-institutt.

Svalsat

Kongsberg Satellite Services as, avd. SvalSat, kontroller og leser ned data fra polare satellitter. Ved anlegget på Platåberget utenfor Longyearbyen (Svalbard Satellittstasjon) ble det i 2007 satt opp fire nye antenner slik at anlegget ved årets utgang besto av totalt 16 antenner med stort og smått. De seks største antennene eies av henholdsvis SvalSat (3), EumetSat (2) og NASA (1). Ifølge planene vil det settes opp ytterligere fem antenner i løpet av 2008/2009.

Sommeren 2003 ble det lagt to fiberoptiske kabler på sjøbunnen mellom Svalbard og fastlandet, primært for å dekke SvalSats kommunikasjonsbehov fremover. Investeringen på i underkant av 500 mill. kroner ble finansiert av NASA og den amerikanske meteorologiorganisasjonen NOAA. Kablene, som eies av Norsk Romsenter Eiendom, har nesten ubegrenset kapasitet og har gitt hele Longyearbyen raskere og bedre dataforbindelse med omverdenen. Dette kan bidra til å øke Longyearbyens attraktivitet som bosted, men kan også bidra til å redusere avstandsulempen for deler av næringslivet ved at kommunikasjonshastigheten øker. Reduserte avstandsulemper betyr også reduserte kostnader. De gode kommunikasjonsforholdene har også bidratt til at tidligere hindre mot etablering av næringsvirksomhet som er intensive brukere av informasjonsteknologi nå er borte.

For SvalSat og Svalbard Satellittstasjon er også utviklingspotensialet stort. Den unike lokaliseringen i forhold til å betjene polare satellitter har gitt stasjonen innpass på flere voksende markeder, knyttet til blant annet meteorologi, miljøovervåking og posisjonering. I 2008 vil stasjonen være størst i verden hva gjelder nedlesing av data fra værvarslingssatellitter. Svalbard Satellittstasjon betjener satellittene for det nye europeiske

²⁶ I rapporten kalles sektoren ofte Forskning og undervisning, eller FoU. Det inkluderer alltid også romrelatert virksomhet, selv om det ikke nevnes eksplisitt.

navigasjonssystemet Galileo. Denne avtalen krever bygging av flere nye antenner (diameter på 3-9 m) på Platåberget, hvorav de første ble bygget våren 2007. SvalSat har også inngått samarbeid med Forente Nasjoners satellittorganisasjon (UNSAT) om katastrofeovervåkning i løpet av 2007, med EMSA (European Maritime Safety Agency) om overvåkning av oljeutslipp, og med EUMETSAT (European Organisation for the Exploitation of Meteorological Satellites) om bakkemottak av satellittdata. De fire nye satellittene som ble oppført ved stasjonen på Platåfjellet i 2007, var en bakkestasjon for Iridium (en konstellasjon bestående av 66 kommunikasjonssatellitter), et satellittelefonelskap, og to antenner til mer generell anvendelse.

I 2007 bygget Kongsberg Satellite Services også opp en ny satellittstasjon ved den norske Troll-basen i Antarktis. Denne stasjonen ble offisielt åpnet i januar 2008. Selskapets ambisjon er å utvikle seg til en betydelig global aktør på nedlesing og kontroll av polare satellitter. Bemanningsutviklingen ved stasjonen på Svalbard er likevel vanskelig å forutse. For selv om produksjonen fortsetter å øke, har den store overføringskapasiteten åpnet for at arbeidsoppgavene i større grad kan løses andre steder enn på Svalbard.

UNIS og studentene

Universitetssenteret på Svalbard (UNIS) er organisert som et statlig aksjeselskap. Universitetene i Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø er representert i styret, sammen med LL. Forskingen og det faglige undervisningstilbudet er konsentrert om arktisk geologi, arktisk geofysikk, arktisk biologi og arktisk teknologi. I løpet av 2007 utførte 87 hel- og deltidsansatte og 210 sesong- og korttidsansatte til sammen 84 årsverk.

Fra oppstarten i 1993 og fram til 2007 steg antallet registrerte studenter fra om lag 20 til nesten 360. Etter hvert som det har blitt vanligere for studentene å shoppe kurs, har imidlertid gjennomstrømningen av studenter økt. Gjennomsnittlig vil en student være til stede på Svalbard fra to uker til seks måneder av gangen, og mange vil returnere flere ganger. Den samme gjennomsnittlige studenten gjennomfører kurs ved UNIS som tar fra to uker til to år. Andelen studenter som blir værende i lengre perioder (tar hele semestre eller grader) ser imidlertid ut til å være stigende, og denne utviklingen er i tråd med universitetssenterets målsetninger. UNIS tilbyr kurs i 45 emner fordelt på alle nivåer, men de fleste

studentene er tilknyttet mastergrads- og doktorgradsnivå. I alt 27 av de 45 kursene er på master- eller doktorgradsnivå.

I løpet av 2007 utførte de 357 studentene til sammen 145 studentårsverk²⁷. Studietilbudet ved UNIS har en internasjonal profil og all undervisning foregår på engelsk. De utenlandske studentene som er registrert ved UNIS utgjør omtrent halvparten av studentmassen kommer fra i alt 26 ulike nasjoner. De fleste (32 prosent) av utenlandsstudentene er fra andre nordiske land.

UNIS har merket det såkalte hvileskjæret i høgskole- og universitetssektoren, men dette har i første rekke gitt seg utslag i muligheten til å rekruttere vitenskaplig ansatte. Antall studentårsverk har vist en svært positiv utvikling siste år, og den positive trenden forventes å fortsette. UNIS regner med at studentmassen vil øke til omlag 200 årsverk i 2012. Vekstanslagene for vitenskaplig ansatte er moderert i forhold til tidligere år, men behovet for rekruttering, for å sikre kontinuitet i undervisnings-tilbudet, er fortsatt til stede.

UNIS holder til i et eget bygg. Dette sto ferdig i 1995 og ble reist for å dekke institusjonens behov fremover. Likevel har UNIS allerede i flere år hatt stor knapphet på laboratorier, kontorer til ansatte, gjesteforelesere, gjesteforskere og stipendiater. Høsten 2005 ble imidlertid det opprinnelige UNIS-bygget på 3200 m² koblet sammen med det nybygde Svalbard Forskningspark på 8500 m². UNIS er en stor leietaker i det nye bygget, som eies av Statsbygg. Andre leietakere er Norsk Polarinstitut Svalbard, Svalbard Science Forum, Kongsberg Satellite Services as avd. SvalSat, Sintef, Eiscat, National Institute of Polar Research, Nansen-Mohn-Sverdrup senteret, Svalbard museum med et kulturhistorisk magasin og et informasjonssenter rettet mot miljø og reiseliv (Svalbardporten), samt Sysselmannen.

Norsk polarinstitut

Norsk polarinstitut (NP) er et miljødirektorat som i hovedsak finansieres over Miljøverndepartementets budsjett. Instituttet har lenge vært engasjert i miljøovervåking av Nordområdene, med aktivitet både i Ny-Ålesund og i Longyearbyen. I 2007 utførte NP

²⁷ 1 studentårsverk = 20 vekttall/60 studiepoeng

12 årsverk på Svalbard, hvorav ca 7 i Longyearbyen og 5 i Ny-Ålesund.

Instituttet driver egen forskning og miljøovervåking med utgangspunkt i Svalbard og havområdene rundt. I tillegg tilbyr instituttet materiell og tjenester til forskere som skal ut i felt. I oktober 2005 flyttet NPs avdeling i Longyearbyen fra Næringsbygget og inn i den nyåpnede Forskningsparken. Dette har gitt bedre arbeidsforhold og fordeler av å være samlokalisert med samarbeidende aktører. Først og fremst ligger det nå godt til rette for en videreutvikling av samspillet med UNIS. Salg av kart og publikasjoner er i stor grad overtatt av det nye informasjonssenteret Svalbardporten. I 2005 la NP ned sitt overnattingstilbud på flyplassen.

Dette har frigjort administrative ressurser til fordel for økt forskningsaktivitet. Også i Ny-Ålesund forsterker NP sin forskningsaktivitet. NP er blant annet en viktig bruker av det nye Marinlaboratoriet. I 2005 ble Longyearbyen og Ny-Ålesund knyttet tettere sammen ved at en ny bredbåndtilknytning ble tatt i bruk. Forskningskoordinatoren i Svalbard Science Forum, som har både Ny-Ålesund og Longyearbyen som arbeidssted, er fra 2006 ansatt i NP.

Svalbard museum

Svalbard Museum, det kulturhistoriske magasinet, miljøinformasjonssenteret og Svalbard Reiseliv as legger til sammen beslag på 30 prosent av det nye arealet i forskningsparken. Museet disponerer alene nærmere 1200 m². Siden innflyttingen har museet installert en breiere utstilling, med flere gjenstander og pedagogiske virkemidler enn det var mulig å få til i gamle lokaler. Museet har en samarbeidsavtale med Svalbard Reiseliv as om betjening av publikumsfunksjonene over skranke og butikk. Det ble utført i underkant av fire årsverk ved museet i 2007.

Forskningssamarbeid i forskningsparken

Det nye bygget har ti gjestekontorer for norske og utenlandske forskere. Med de nye fiberkablene til fastlandet er Longyearbyen blitt en attraktiv forskningsbase. Det arbeides med sikte på å øke forsknings- og undervisningssamarbeidet mellom de enkelte aktørene i Longyearbyen, og mellom aktørene i Ny-Ålesund og

Longyearbyen. De to stedene har ulike kvaliteter, og det arbeides med sikte på å utnytte mulige synergieffekter.

Feltstasjon for nordlysobservasjoner

I 2007 ble den nye feltstasjonen for nordlysobservasjoner ferdigstilt. Observatoriet har fått navnet Kjell Henriksen Observatoriet og ble åpnet av forskningsministeren i februar 2008. Anlegget er lokalisert på Breinosa oppe på Gruve-7 fjellet. Statsbygg står som eier av bygget, men det er UNIS som vil leie og operere anlegget. Anlegget benyttes også av universiteter og andre brukere fra fastlandet og utlandet.

Utviklingen framover – FoU og studenter

Innenfor FoU-sektoren ble det i 2007 utført i alt 111 årsverk i Longyearbyen og Svea, mens det ble utført 145 studentårsverk. UNIS er den dominerende aktøren innenfor denne sektoren, med alle studentene og ca 3/4 av årsverkene. I Samfunns- og næringsanalysen (2007) forutsatte man at sysselsettingen i denne sektoren ville vokse med omtrent 13 prosent fra 2007 til 2011, noe som var et lavt anslag sammenliknet med året før.

UNIS har store planer for framtidig ekspansjon og ser behov for å styrke den faglige staben. Mer enn halvparten av fagområdene som tilbys, holdes oppe av enkeltpersoner. Universitetscenteret har en målsetning om å ha 10 vitenskaplig ansatte ved hver av de fire fagavdelingene, omlag 40 stipendiater, samt omlag 40 administrativt ansatte innen 2012. Dette for å trygge kontinuiteten i undervisningstilbudet. UNIS har, på samme grunnlag, valgt å gå bort i fra ordningen med åremålsstillinger, og tilbyr i økende grad fast ansettelse. Målsetningen om 120 årsverk i 2012 fordrer at sysselsettingen ved UNIS vokser med omlag 7 prosent i året. Studenttallet forventes å komme opp i omlag 200 årsverk, og vi har derfor valgt å la studentene ha en årlig vekstrate lik 6 prosent. Annen FoU-aktivitet forventes å ha en roligere veksttakt, mer på linje med offentlig sektor for øvrig. SvalSat har informert om at nyansettelser innen deres virksomhet skjer ved at hele crew, dvs. 5-6 personer, ansettes samtidig. Nyansettelser i SvalSat vil følgelig gi synlige utslag i tabellen for de årene ansettelse skjer. Vi har ikke tatt spesielt hensyn til dette, men latt all FoU-virksomhet, unntatt UNIS, vokse med 0,5 prosent årlig.

Tabell 3.2 *Antall årsverk i FoU-virksomheten og antall studentårsverk ved UNIS. Hovedalternativet. 2007-2012*

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
FoU	111	117	124	130	138	146
Studenter	145	154	163	173	183	194

Kilde: Egne beregninger. Bedriftsundersøkelsen (2007).

Tabell 3.2 tar utgangspunkt i at antall studenter vokser med 6 prosent i året. I 2012 tilsvarer dette, som vi ser, 194 studentårsverk. Når det gjelder de ansatte, vokser sysselsettingen totalt fra 111 i 2007 til 146 i 2012. Størsteparten av denne veksten finner sted i UNIS, i tråd med de forutsetninger som ligger til grunn for beregningen.

Det er mulig vi har satt veksttakten noe lavt hva angår de øvrige FoU-virksomhetene. I følge beregningene vil det bare komme til 0,7 nye årsverk i disse virksomhetene i løpet av hele perioden. Det har imidlertid vært liten utvikling i sysselsettingen de senere årene og i fjorårets analyse var det forventet nullvekst i beregningene. Det stadig sterkere fokuset som har kommet på polarforskning, og på Svalbard som base for forskning og observasjon av klima og miljø sannsynliggjør høyere sysselsetting i årene framover. SvalSat opplever økt etterspørsel etter satellittjenester. Det bygges flere nye antenner på Platåberget, og stasjonen ønsker i større grad å prosessere satellittinformasjonen på Svalbard framfor å sende dataene ubehandlet ut til brukerne slik praksis er i dag. Svalbard Satellittstasjon skal som nevnt etter hvert også betjene satellittene som settes i drift for Galileo. Samtidig har aktiviteten i Ny-Ålesund økt kraftig i det første polaråret, også for de norske institusjonene på stedet.

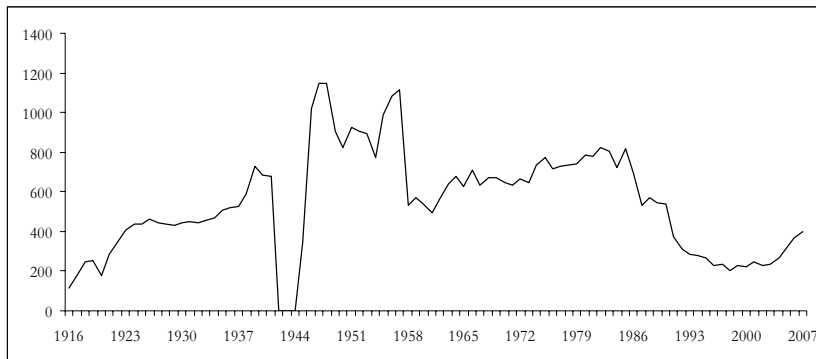
Man kan også stille spørsmål ved hvor sannsynlig det er at aktiviteten de andre forskningsbedriftene i Longyearbyen stagnerer samtidig som UNIS fortsetter å vokse. Det skyldes blant annet at det er koplinger mellom UNIS og de andre bedriftene i samme sektor. Vi kan derfor tenke oss *enten* at vekst i UNIS fører til at de andre bedriftene også vokser (det drypper på dem), *eller* at de forsvinner (for eksempel blir innlemmet i UNIS). Dersom utviklingen i UNIS og de andre bedriftene er uavhengige, vil det være utviklingen i etterspørsel rettet mot disse bedriftene som avgjør utviklingen framover. Vi vil følge utviklingen i sektoren og eventuelt justere vekstratene i neste års analyse.

UNIS ønsker å bygge et forskerhotell mellom SAS-hotellet og UNIS. Det nye bygget skal inneholde boenheter beregnet på midlertidig besøkende til UNIS, blant annet på gjesteforskere og – forelesere. Et slikt bygg kan sees på som en investering i forskningsinfrastruktur og vil bidra til å øke mulighetene for UNIS til å ta mot gjester. Delplan for byggingen er godkjent av lokalstyret, men foreløpig er ikke finansieringen kommet på plass.

Med en utvidelse av antall forsker- og studentårsverk i tråd med de planer som ligger til grunn for tallene i Tabell 3.2, vil det etter alle øremerker være behov for ytterligere investeringer i bygninger, også i Ny-Ålesund. I Longyearbyen trenger man fasiliteter til studenter og ansatte, men man må også få bygget boliger til alle de nye innbyggerne. UNIS har som forutsetning for dem som blir fast (heltids-) ansatt at de melder flytting til Svalbard. De trenger derfor bolig. Dersom mesteparten av veksten tas gjennom gjesteforskere, toerstillinger og andre former for delvis ansettelse, vil boligbehovet være annerledes enn om det blir flere heltidsansatte.

3.1.3 Kulldrift – fortsatt høy aktivitet

Longyearbyen er bygd opp rundt kulldriften. Store Norske Spitsbergen Kulkompani as (SNSK) la ikke bare grunnlaget for Longyearbyen etter etableringen i 1916. Selskapet bygde opp et samfunn med alle de funksjoner som var nødvendige for at folk skulle kunne bo og virke der, også gjennom lange og kalde vintre uten kommunikasjon med fastlandet. I dag har andre (les: offentlig sektor) overtatt ansvaret for infrastruktur og samfunnsfunksjoner, og Longyearbyen har blitt et allsidig lokalsamfunn med en rekke ulike virksomheter. Store Norske har etter hvert blitt et reindyrka gruveselskap, med lavere bemanning og større produksjon enn noen gang tidligere (se Figur 3.1). Likevel utgjør selskapet fortsatt en viktig basisvirksomhet på Svalbard, i kraft av sin eksport og sin størrelse, men også som en viktig bidragsyter i lokalsamfunnet.

Figur 3.1 *Bemanningen i Store Norske fra 1916 til 2007*

Kilde: SNSK

Gruveselskapet har de siste par årene vært gjennom en vanskelig periode, som fortsatt ikke er helt avsluttet. I forbindelse med sveising utbrøt det en brann sommeren 2005. Det tok flere uker å slukke brannen, og det var en omfattende jobb å klargjøre gruva før ny produksjon startet opp. Gjenoppbyggingsarbeidet sto sentralt i 2006 (gruva ble åpnet for produksjon igjen i april) og i 2007 har selskapet fokusert på konsolidering og videreutvikling av driften. Det er fortsatt ikke endelig avgjort hvordan det blir med erstatning for det tapet selskapet har blitt påført i 2005/2006. Store Norske var ikke tilfreds med erstatningen på 543 mill. kr. som selskapet ble tilkjent i 2007 og ankesaken behandles i skrivende stund.

Brannen førte til at man i 2005 havnet på et midlertidig lavt produksjonsnivå, men i 2007 var produksjonen på rekordhøye 4,1 mill. tonn. Med høye kullpriser i dag, og forventede høye kullpriser framover, er det viktig for selskapet å holde høy produksjon framover. Selskapet regner derfor med at aktivitetsnivået vil bli opprettholdt på nivå med de langsiktige målsetningene om drøyt 3 mill. tonn årlig. Man har fortsatt kullreserver for mange års produksjon på dagens nivå, og planleggingen med å flytte produksjonen fra Svea Nord til neste felt (Luncheffjellet) er godt i gang. Luncheffjellutbyggingen konsekvensutredes denne høsten.

Store Norske jobber slik sett langsiktig. Parallelt som kull utvinnes i eksisterende felt, leiter selskapet etter nye kullforekomster. Selskapets langsiktige jobbing skjer innenfor rammen av 20-årsplaner. De nærmeste 5-7 årene regnes med en årlig produksjon

på omtrent 3,3 millioner tonn. Aktiviteten vil altså ikke gå ned, i motsetning til det som er forutsatt i tidligere samfunns- og næringsanalyser. Bemanningen i Store Norske forutsettes å øke til 397 i 2008²⁸ for siden å flate ut på dette nivået. De fleste ansettelsene skjer i gruvene, men også administrasjonen skal styrkes med 10 ansatte.

Tabell 3.3 *Forventet aktivitetsutvikling i SNSK as. Antall årsverk totalt og tilknyttet driften i Svea 2007-2012*

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Lyb adm	50	60	60	60	60	60
Gr7	19	20	20	20	20	20
Svea	297	317	317	317	317	317
Store Norske konsern totalt	366	397	397	397	397	397
Samtidig bemanning i Svea	185	200	200	200	200	200

Kilde: SNSK

Tabell 3.3 viser aktiviteten hos Store Norske framover, basert på en forutsetning om at aktiviteten opprettholdes noenlunde på dagens nivå. Vi ser likevel at selskapet øker den samtidige bemanningen i Svea med 15 årsverk. Aktivitet på dagens nivå innebærer også at lokale kjøp vil skje på samme nivå som før. Store Norske regner derfor med at også underleverandørene vil opprettholde sin aktivitet (Tabell 3.4).

Tabell 3.4 *Planlagte underleveranser til SNSG i forbindelse med aktiviteten i Svea. Årsverk 2007-2012*

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
LNS Spitsbergen (transport)	80	80	80	80	80	80
ISS (renhold/catering)	24	24	24	24	24	24
Lufttransport	5	5	5	5	5	5
Generelt vedlikehold	5	5	5	5	5	5
Bygge- og anleggstjenester	40	40	40	40	40	40
Innleide tjenester	154	154	154	154	154	154
Samtidig bemanning i Svea	75	75	75	75	75	75

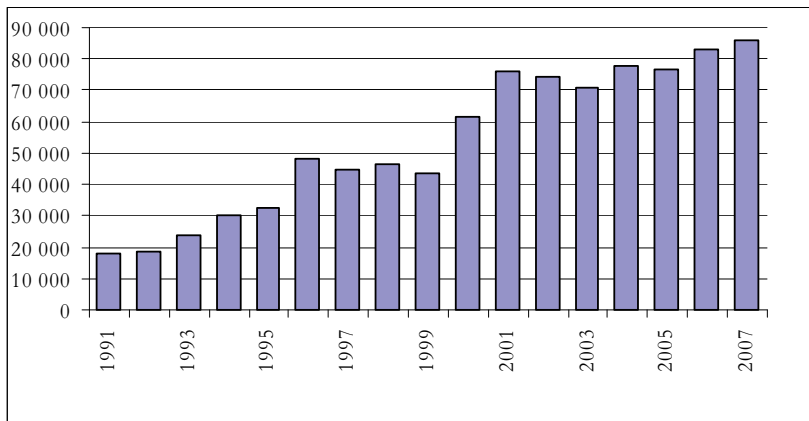
Kilde: SNSK

²⁸ I følge årsberetningen for 2007 var denne sysselsettingsveksten allerede på plass per 31. desember 2007 der sysselsettingen oppgis å være 396 i konsernet.

3.1.4 Reiseliv

Etter at satsingen på et kommersielt reiseliv tok til på begynnelsen av 1990-tallet har reiselivet i Longyearbyen vært i kraftig vekst. Også i årene før 1991 ble det registrert mange gjestedøgn her, hovedsakelig i regi av SNSK, men fra denne perioden finnes det ikke sammenliknbare overnattingstall. Veksten er kommet i bølger. Den første vekstperioden kom i femårsperioden etter 1991, da antallet overnattinger på hoteller/pensjonater ble nær tredoblet. I denne perioden økte også kapasiteten på overnattingssiden, fra 228 kommersielle senger fordelt på 169 rom i 1994 til 223 rom og 367 senger i 1996. Året 1996 utmerket seg som spesielt godt, noe som trolig for en stor del skyldtes flyselskapet Braathens jubileumstilbud. Deretter stagnerte volumet i perioden 1996-1999, inntil det på nytt viste kraftig vekst i perioden 1999-2001. I denne perioden økte kapasiteten ytterligere, fra 424 senger og 226 rom i 1999 til 630 senger og 330 rom i 2001. I dag er kapasiteten 715 senger fordelt på 343 rom. Fra 2001 til 2005 har antallet gjestedøgn til tross for mindre svingninger holdt seg på et stabilt nivå, mens man i 2006 for første gang er over 80.000 gjestedøgn per år. Veksten fortsetter i 2007 og overstiger 86.000 gjestedøgn ved utgangen av året.

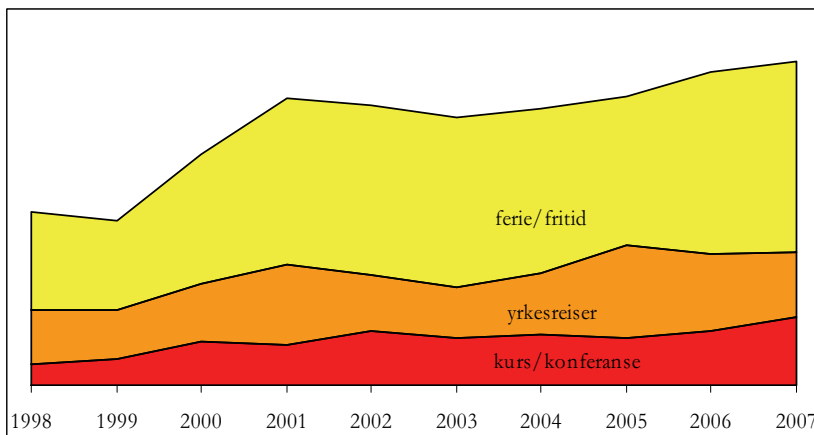
Figur 3.2 *Antall gjestedøgn per år ved hotell og pensjonater¹ i Longyearbyen 1991 til 2007.*

¹I tillegg kommer 700-1000 gjestedøgn på campingsplassen per år de siste årene.
Kilde: Svalbard Reiseliv as

Figur 3.3 viser denne utviklingen fordelt etter formålet med reisen. Ferie- og fritidsreisende legger, generelt sett, igjen mest penger i reiselivet. De bruker penger på en rekke aktiviteter og fritidssysler, samt på mat og drikke. Yrkesreisende er ofte mer moderate – de er på jobb. De forlanger også enkeltrom, noe som fører til en lavere utnyttelsesgrad, siden de fleste rommene er dobbeltrom. Over tid er det helt klart at det er fritidssegmentet som øker mest. På kort sikt er det derimot svingninger i fordelingen mellom segmentene. De to siste årene har antall yrkesreisende gått ned, mens antall ferie- og fritidsreisende og antall kurs- og konferansedeltakere har økt. Den store og økende andelen ferie- og fritidsreisende, og også utviklingen fra 2006 til 2007, tyder isolert sett på at lønnsomheten i reiselivet på Svalbard utvikler seg i en positiv retning.

Figur 3.3 *Antall gjestedøgn per år ved hoteller og pensjonater i Longyearbyen, fordelt etter reiselssegment 1998-2007*

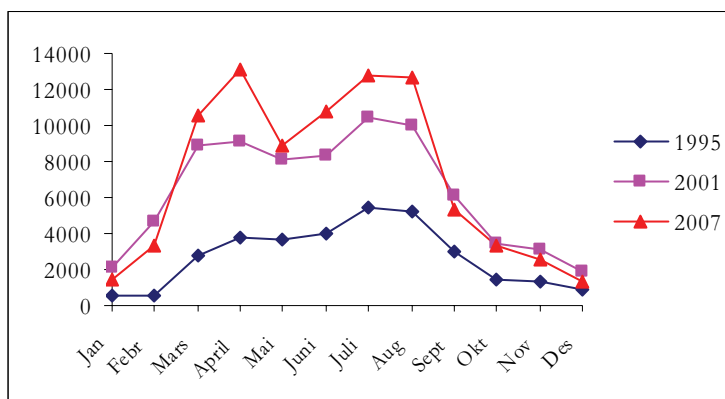
Kilde: Svalbard reiseliv as

Figur 3.4 viser de månedlige sesongvariasjonene for tre utvalgte årstall. Generelt sett øker antall besøkende til Svalbard over tid, og generelt sett øker sesongsvingningene over tid. Økningen i sesongsvingningene illustreres ved avstanden mellom kurvene for de tre årgangene. Fra september til og med februar er antall gjestedøgn lavere i 2007 enn de var i 2001. De øvrige seks vår- og sommermånedene ligger 2007 høyere enn år 2001, som igjen ligger høyere 1995. Særlig var april en god måned i 2007. Sesongsvingningene er rimelig parallelle for de tre årstallene. Det er flere besøkende på Svalbard om seinsommeren enn ellers i året. I

perioden november til januar/februar er antall besøkende svært lavt. For både år 2001 og år 2007 ser vi sterk økning i besøket i april. Det henger sammen med våren, lyset og påsken. I år 1995 er ikke denne utviklingen like tydelig.

Utviklingen over tid, med økt antall tilreisende og økte sesongsvingninger, kan i all hovedsak forklares ved hjelp av segmentskiftet. Veksten i antall besøkende kan i hovedsak forklares ved hjelp av ferie- og fritidssegmentet. Man er mer ute etter opplevelser enn etter jobb. Samtidig er dette et problem for reiselivsnæringa på Svalbard. Næringa har investert i bygg og annen infrastruktur, slik at tilgangen på kapasitet er høy. Slik sett kan næringa tilfredsstille etterspørselen på våren og sommeren. Etterspørselen er vesentlig lavere i vintermånedene og på høsten.

Figur 3.4 *Månedlige gjestedøgn ved hoteller og pensjonater i Longyearbyen. 1995, 2001 og 2007*

Kilde: Svalbard reiseliv as

For å bøte litt på de store svingningene i etterspørsel, har det blant annet vært satsset på kurs- og konferansemarkedet. Denne satsingen ser ut til å ha hatt effekt i form av flere overnatningsdøgn de to siste år, men veksten er ikke særlig sterk. Næringa ønsker seg nok fortsatt flere tilreisende i vintermånedene og jobber med å selge inn mørketida også mot det utenlandske turistmarkedet. Den største sesongen for kurs- og konferansedeltakelse er fortsatt i perioden mars til mai. Dette er også høysesong i ferie- og fritidsmarkedet.

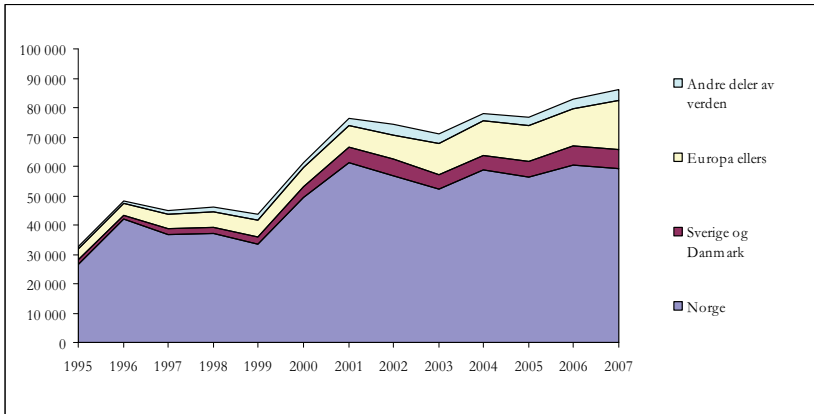
I høysesongen er, i følge reiselivsnæringen på Svalbard, tilgangen på hotellsenger og flyseter²⁹ begrensende for antall besøkende. Det meste er fullt eller nær fullt. Samtidig er kapasiteten større i høysesongen. Det er flere flyavganger, og alle sengeplasser³⁰ er tilgjengelige. Dette viser at det er mer lønnsomt å redusere kapasiteten i lavsesongen enn å drive med lav kapasitetsutnyttning. I dagens situasjon, der de to største hotellene i Longyearbyen har samme eier, er det enkelt å redusere sengekapasiteten ved å stenge det ene hotellet. Da kan eieren legge kapasiteten tettere opp mot etterspørselstaket, og følgelig ta ut en vesentlig høyere overnattingspris enn om det var en stor konkurrent på markedet. En omtrent tilsvarende situasjon har vi når det gjelder flytransport, i det minste den tiden SAS er enerådende til Longyearbyen. I sommersesongen 2007 åpnet Norwegian igjen en rute mellom Oslo og Longyearbyen. Det har bedret flykapasiteten uten at overnattingstilbudet er tilsvarende styrket. Tilreisende har fått noe bedre valgmuligheter, og trolig lavere pris, på selve reisen, men mange har nok opplevd å ikke få tak i overnattingstilbud for den perioden de har ønsket å besøke Svalbard. Flykapasiteten har derfor ikke vært fullt utnyttet, og det gjenstår å se om Norwegian opprettholder tilbudet neste sesong. I vintermånedene er SAS fortsatt enerådende på markedet og kan prise flyreisene helt ut ifra egne lønnsomhetskalkyler.

Figur 3.5 viser hvordan de besøkende til Svalbard fordeler seg på nasjonalitet. Vi ser at den dominerende nasjonaliteten, naturlig nok, er nordmenn. Det er også svingningene i antall norske besøkende som har vært den viktigste forklaringsfaktoren når det gjelder de årlige variasjonene i gjestedøgn. Antall utlendinger har for øvrig også økt over tid, men andelen er fortsatt relativt lav. I 2007 er i første rekke tilreisende fra Europa, utenom Skandinavia, som står for mye av veksten. Også tilreisende fra andre deler av verden har blitt flere.

²⁹ Vi kommer tilbake til dem som reiser sjøvegen nedenfor

³⁰ I lavsesongen stenger det ene hotellet (Funken)

Figur 3.5 *Årlige gjestedøgn ved hoteller og pensjonater i Longyearbyen etter tilreisendes nasjonalitet, 1995-2007*

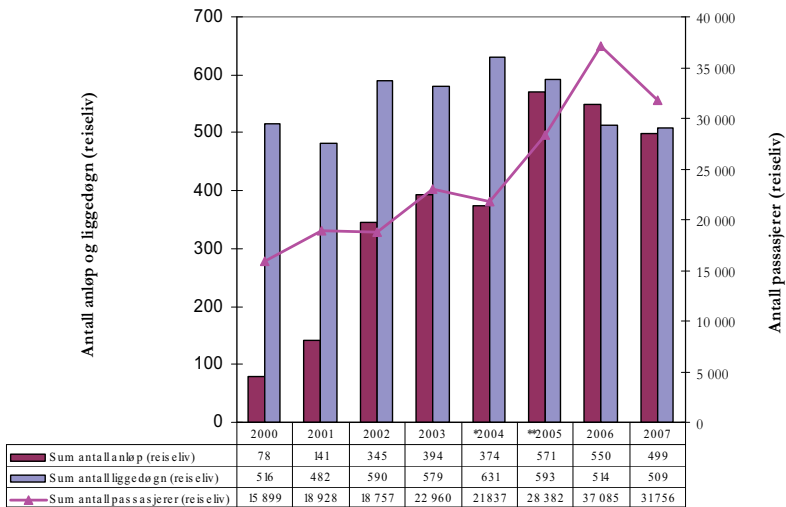

Kilde: Svalbard reiseliv as

Figur 3.6 viser antall anløp med cruisebåter, antall passasjerer og liggedøgn. Figuren er tatt med for å illustrere at en del tilreisende til Svalbard også kommer sjøvegen. Vi ser at antall passasjerer³¹ har økt betydelig siden år 2000, skjønt med en nedgang fra 2006 til 2007 på drøyt 5000. Likevel er antallet passasjerer i 2007 langt høyere enn i årene før 2006. Antall båtanløp (knyttet til reiselivsaktivitet) har økt fra mindre enn 100 anløp i år 2000 til 570 anløp i 2005. De to siste årene har det vært en visst tilbakegang i antall reiselivsrelaterte anløp til 500 i 2007. Antall liggedøgn har vært stabilt rundt 500 gjennom hele perioden, mens gjennomsnittlig liggetid følgelig har gått ned. De tre siste årene har skipene ligget til kai i om lag ett døgn i snitt.

³¹ Tallene omfatter lokale kystcruisebåter og dagsturbåter på Isfjorden. Derfor telles noen av passasjerene sannsynligvis også i hotellenes overnatningsstatistikk

Figur 3.6 *Reiselivstrafikk over Bykaia i Longyearbyen. Anløp, antall liggedøgn og passasjerer. 2000-2007.*

* Isproblemer førte til 50-70 anløp færre enn planlagt i 2004, hvorav 10 oversjøiske cruiseanløp

**Til 2005 omfatter tallene kun Bykaia. Fra 2005 omfatter de alle anløp.

Kilde: Bydrift Longyearbyen as

Reiselivet framover

Det er et potensial for videre vekst³² i reiselivet. Satsingen på kurs- og konferansemarkedet har gitt en viss økning i reiselivet tidlig og seint i sesongen, og det er mulig at en fortsatt satsing på dette segmentet vil kunne bidra til en ytterligere økning i reiselivet. Størst potensial for vekst finner vi likevel innenfor segmentet ferie- og fritidsreiser, spesielt dersom man klarer å nå de store, utenlandske markedene. Innenfor dagens sesong er det et spørsmål om overnattings- og transportkapasiteten er god nok til å kunne ta unna en stor vekst, og om hvilke potensialer det er for videre utvidelse av kapasiteten. Det er selvsagt både et spørsmål om det ligger penger i en sesongutvidelse, og et politisk spørsmål: Hvor stor skal turismen på Svalbard være? Vi kan ikke svare på det her, men understreker at en liten utvidelse av sesongen, med et par uker i begge ender, forutsatt at etterspørselen er til stede, vil kunne

³² Kapasiteten kan selvsagt utnyttes betydelig bedre om vinteren. Dette diskuteres ikke nærmere, i det vi tror det er vanskelig.

gi store inntekter til reiselivet uten å kreve kapasitetsutvidelser og uten å tære for mye på naturen.

Utviklingen innenfor reiselivet de siste par årene har vært positiv. Antall gjestedøgn, så vel som antall passasjerer over kaiene i Longyearbyen, har økt. Sysselsettingen innenfor reiselivsnæringen, slik den er definert i kapittel 2.3.6, har ikke vist den samme positive utviklingen. Det kan tyde på at reiselivsnæringen i Longyearbyen er inne i en konsolideringsfase, der omsetningen har økt, mens verdiskapningen har gått noe ned. I 2007 ser det likevel ut til at næringa har behov for å øke kapasiteten i form av 22 nye årsverk, tilsvarende en vekst på 12 prosent. Alt i alt har vi valgt å legge til grunn en moderat sysselsettingsvekst i reiselivsnæringa på en prosent i året. Det gir en vekst på i alt 11 årsverk i femårsperioden fram mot 222 årsverk i 2012.

Tabell 3.5 *Utviklingen i reiselivsnæringa i hovedalternativet. Longyearbyen. 2008-2012.*

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Reiseliv	211	213	216	218	220	222

Kilde: Egne beregninger. Bedriftsundersøkelsen (2007)

3.1.5 Litt om bygg og anlegg

Aktiviteten i bygge- og anleggsnæringen er i modellen bestemt ut fra aktiviteten i basisnæringene. I Longyearbyen er en vesentlig andel av de store investeringene gitt utenfra, for eksempel knyttet til statens behov, eller til behov som ikke direkte kan forklares med aktiviteten i basisnæringene. Vi har derfor forsøkt å lage en modellvariant som tar høyde for dette og gjør (deler av) aktiviteten i bygge- og anleggssektoren til basisnæring. Dette er gjort omtrent på tilsvarende måte som reiselivet er gjort til basisnæring, men ved å bruke investeringer i stedet for salg til tilreisende som den dominerende etterspørselskomponenten. Problemet er at vi ikke har gode nok opplysninger til å fastlegge hvor stor andel av sektoren som bør regnes som avledet virksomhet. Dessuten skiller ikke investeringstallene vi har samlet inn mellom investeringer i bygg og anlegg og materiellinvesteringer.

Ovenfor har vi diskutert forholdet mellom bygge- og anleggsvirksomhet og annen avledet virksomhet i en viss detalj (kapittel 2). I

2005 var aktiviteten på et historisk høyt nivå. Det virker som om aktiviteten nå har stabilisert seg på et høyt nivå, om enn noe lavere enn i 2005. Utviklingen vil nok fortsette framover. Det er fortsatt en rekke investeringsprosjekter som skal gjennomføres eller vurderes gjennomført i Longyearbyen framover. Vi nevner følgende:

- Forskerhotellet
- Forretnings- og boligbygg i sentrum
- Kultur- og aktivitetshus
- Fjernvarmeanlegget
- Reserveanlegg for kraft- og vannforsyning
- Langsiktig energiforsyning
- Mellomlager for avfall på Hotellneset
- Utbedring av båthavna på Hotellneset, tilrettelegging av arealer for næringsetableringer
- Diverse boligfelter (Elvesletta Nord og Sør)

Noen av disse prosjektene er igangsatt, andre er i startfasen, mens noen er under og før planleggingsstadiet. Poenget med å ta med denne lista er å illustrere at det er lite som tyder på at aktiviteten i bygge- og anleggsnæringa i Longyearbyen kommer til å avta framover. Den vil snarere fortsatt være høy, og det er nok rom for større vekst i denne næringa framover enn utviklingen i basisnæringene tilsier.

3.2 Totalaktivitet

Tabell 3.6 samler opp utviklingen i basisnæringene, basert på gjennomgangen av forutsetningene i forrige avsnitt. Samlet vil sysselsettingen i basisnæringene vokse med 11 prosent fra 2007 til 2012 i det såkalte hovedalternativet. Framskrivningene av alle basisnæringene sett i sammenheng viser at den relativt sterke veksten er nært knyttet til de høye vekstanslagene for aktiviteten ved UNIS.

I avsnitt 3.1.1 diskuterte vi i hvilken grad offentlig virksomhet kan defineres som basisvirksomhet, med utgangspunkt i at deler av

aktiviteten (spesielt innenfor LLs domene) er behovsstyrt. Med en så pass sterk vekst i basisnæringene generelt sett kan det være en fare for at aktivitetsutviklingen i offentlig virksomhet framover er undervurdert i beregningene, siden det per definisjon ikke er noen kopling mellom den generelle aktivitetsutviklingen og utviklingen i offentlig sektor. I årets analyse har vi i noen grad kompensert for dette misforholdet ved å la utviklingen i barnetallene virke inn for sysselsettingen i barnehager og skole (LL Oppvekstforetak).

Tabell 3.6 *Antall årsverk i basisnæringene i hovedalternativet 2008-2012. Longyearbyen og Svea. Vekst i perioden (2007 = 100).*

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Vekst
Statlig virksomhet	78	79	79	80	80	80	102,5
Lokalstyret	161	165	166	168	169	171	105,9
FoU	111	117	124	130	138	146	131,1
Studenter	145	154	163	173	183	194	133,8
Bergverk	484	513	513	513	513	513	106,0
Reiseliv	211	213	216	218	220	222	105,1
Sum basis	1191	1240	1259	1278	1299	1321	111,3

Kilde: Egne beregninger. Bedriftsundersøkelsen (2007)

3.2.1 Avledet virksomhet

Tabell 3.7 viser utviklingen i antall årsverk i avledet virksomhet, inkludert bygge- og anleggsvirksomhet, beregnet med utgangspunkt i utviklingen i basisnæringene. Beregningen tar utgangspunkt i spesifikke multiplikatorer for hver næring, men vi har holdt forholdet mellom Store Norske og deres underleverandører fast. Det betyr at det ikke er noen vekst i underleveransene dit. Med fast antall ansatte vil det ikke være noen vekst i deres kjøp heller. Det betyr at den absolutte betydningen av Store Norske (i form av målbare ringvirkninger) vil være konstant over tid. Med relativt stor vekst i økonomien mer generelt, vil den relative betydningen av aktiviteten i Store Norske avta.

Generelt sett vil den prosentvise sysselsettingsveksten i avledet virksomhet være mindre enn summen av veksten i basisnæringene. Det skyldes først og fremst at de to basisnæringene der det er forutsatt høyest økonomisk vekst også er de basisnæringene som har lavest multiplikator. Kom veksten i andre basisnæringer, ville også ringvirkningene vært (relativt sett) høyere.

Tabell 3.7 *Beregnet antall årsverk i avledet virksomhet i hovedalternativet 2008-2012. Longyearbyen og Svea.*

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Vekst
Avledet virksomhet	551	572	577	583	589	596	108,1

Kilde: Egne beregninger, Bedriftsundersøkelsen (2006)

3.2.2 Samlet sysselsettingsutvikling framover

Figur 3.7 og Tabell 3.8 oppsummerer resultatene av framskrivingene. Alt i alt ser vi at sysselsettingen i Longyearbyen og Svea vil vokse med omtrent 180 årsverk med disse forutsetningene. Det tilsvarer en vekst på 10 prosent fra 2007 til 2012.

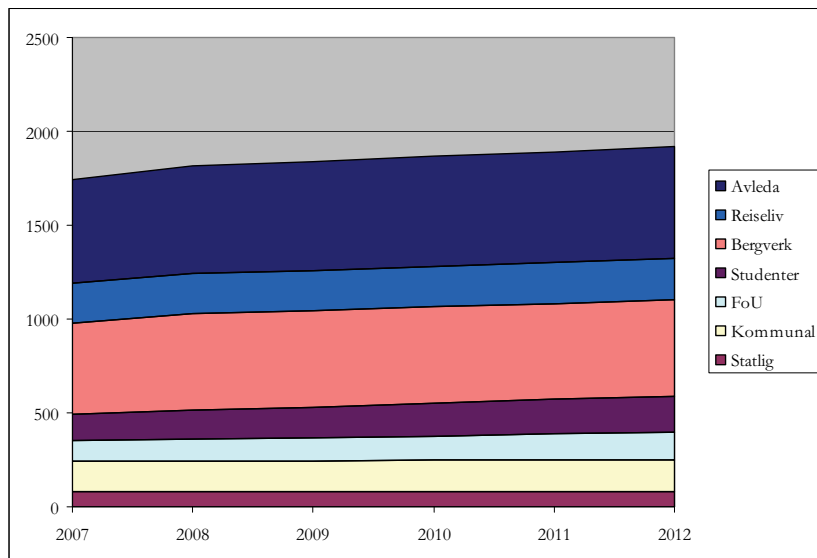
Tabell 3.8 *Beregna antall årsverk i basisvirksomhet og avledet virksomhet i hovedalternativet 2008-2012. Longyearbyen og Svea*

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Vekst
Statlig virksomhet	78	79	79	80	80	80	102,5
Lokalstyret	161	165	166	168	169	171	105,9
FoU	111	117	124	130	138	146	131,1
Studenter	145	154	163	173	183	194	133,8
Bergverk	484	513	513	513	513	513	106,0
Reiseliv	211	213	216	218	220	222	105,1
Avleda	551	572	577	583	589	596	108,1
Sum	1742	1813	1838	1865	1893	1922	110,3

Kilde: Egne beregninger

Dette er noe mer beskjedent enn resultatene fra fjorårets analyse. Det henger sammen med at forventningene til UNIS er nedjustert i forhold til tidligere år. Vekstanslagene presentert over er likevel betydelige og for å kunne tilfredsstillere behovet for sysselsetting, må det importeres arbeidskraft til Svalbard. Effekten på befolkningen diskuterer vi nærmere i neste kapittel. Først skal vi se nærmere på de forutsetningene som ligger til grunn for beregningene og hva som vil kunne skje om man endrer dem.

Figur 3.7 *Framskrivning av sysselsettingen i Longyearbyen og Svea 2007-2012. Hovedalternativet.*

Kilde: Egne beregninger

3.3 Endrede forutsetninger og resultater

Vårt hovedalternativ er beskrevet i de to foregående avsnittene. Alternativet er uttrykk for en tenkt utvikling, der en i stor grad baserer seg på basisnæringenes egne anslag og ellers moderate vekstanslag. Vi understreker at det, selv om vi har valgt å fokusere på ett alternativ, er like stor usikkerhet knyttet til framskrivingene som dem som er beskrevet i tidligere samfunns- og næringsanalyser. Usikkerheten tar utgangspunkt i mye av de samme forholdene som tidligere, og det er viktig å være klar over at det er usikkerhet knyttet til framskrivingene, når det gjelder vår evne til å modellere økonomien, når det gjelder datagrunnlag og estimering av koeffisienter, og kanskje spesielt når det gjelder anslag på veksten i basisnæringene. Nedenfor går vi gjennom forutsetningene for beregningene og drøfter virkningene av å endre dem på viktige punkter.

3.3.1 Generell usikkerhet

Alle framskrivinger er beheftet med usikkerhet, fordi framtida er usikker. I enkelte situasjoner er vi så heldige at vi kjenner usikkerheten, for eksempel gjennom bruk av statistiske metoder og simuleringer. Vi kjenner ikke (kan ikke tallfeste) usikkerheten knyttet til våre framskrivinger. Derfor må også beregningene brukes med forsiktighet.

3.3.2 Valg av modell

Modeller er forenklinger av virkeligheten, som kan brukes til å analysere enkelte sider av den samme virkeligheten. Bruk av begrepet ”enkelte sider” antyder at forskjellige modeller er utviklet for å analysere forskjellige ting. Dette gjelder generelt (man kan ikke bruke meteorologiske modeller til analyser av samfunnet), men også innenfor det enkelte samfunnsfag har man ulike modeller som kan brukes til ulike ting. Når vi skal analysere Svalbards økonomi ved hjelp av en modell, er det derfor viktig at vi veit hva vi skal bruke den til. Velger vi feil modell, kan analysen lett bli ute av fokus i forhold til behovet. Ofte vil vi likevel se at valg av modell vil måtte bli et kompromiss mellom forskjellige hensyn. Slik er det også i vårt tilfelle.

Vi mener at vi ovenfor har vist at Svalbard har en økonomi som godt kan beskrives ved hjelp av den såkalte Economic Base-teorien, og vi har anvendt denne teorien i analysen. Valg av modell har selvsagt konsekvenser for analysen. Mer mikropregede modeller, som legger større analytisk vekt på tilbudssideforhold, markedsforhold og priser, ville gitt en type resultat. Vi kunne også valgt makropregede etterspørselsmodeller, tilsvarende den vi har brukt, som legger noe eller mye større vekt på samspillet mellom næringer (kryssløpsmodeller³³). Det ville gitt en annen type resultat. Dette illustrerer at valg av modell ikke er uproblematisk. Likevel tror vi, som hovedregel, at inndelingen i basisnæringer og avledet virksomhet gir en god beskrivelse av hvordan Svalbards økonomi fungerer.

³³ Der en, i tillegg til virkningene av basisnæringenes aktivitet, også kan analysere ringvirkninger av aktiviteten i avledet virksomhet. Økonomisk base-modeller kan tolkes som enklere spesialtilfeller av kryssløpsmodeller.

3.3.3 Multiplikatorene

Tidligere samfunns- og næringsanalyser, blant andre fjorårets, inneholder flere alternative framskrivninger av utviklingen. Framskrivningene avviker fra hverandre når det gjelder forutsetninger om hvordan multiplikatorene utvikler seg over tid, ikke i forhold til for eksempel veksten i basisnæringene³⁴ eller andre forutsetninger vi har tatt opp her og som kan være minst like viktige å analysere effektene av. Poenget med å lage framskrivninger med *stigende multiplikatorer* var å framstille utviklingen dersom en tenker seg at etterspørselen rettet mot avledet virksomhet vil stige over tid. En slik utvikling er konsistent med at tjenestetilbudet i lokalsamfunnet blir breiere i takt med at inntektene øker og det blir flere innbyggere og bedrifter. Samfunns- og næringsanalysen (2006) antydte, med utgangspunkt i observasjoner for 2005, at lokalsamfunnet kanskje begynner å nærme seg et metningspunkt når det gjelder omfanget på avledet virksomhet, og at en i framtida kanskje vil se en mer parallell utvikling i basisnæringene og avledet virksomhet. Oversatt til modellspråket betyr dette at multiplikatorene er stabile over tid. Hvorvidt koeffisientene viser seg å være stabile over tid eller ikke, gjenstår å se. At modellens stabile koeffisienter er avgjørende for resultatet, er i det minste helt sikkert.

Multiplikatorenes størrelse er for øvrig betinget av hvordan vi har avgrenset basisnæringene fra avledet virksomhet. Siden avledet virksomhet er en sekkepost, som inneholder ”resten” (ikke-basis), er det en viss inkonsistent mellom det å estimere multiplikatorene og det å anvende dem i forbindelse med framskrivningene. Når vi framskriver økonomien, gjennom veksten i basisnæringene, og bruker multiplikatorene til å beregne en tenkt utvikling i basisnæringene, åpner vi for at basisnæringene utvikler seg uten slike tekniske restriksjoner. De går på et vis fra å være sekkeposten til å bli den endogene størrelsen. Vi kunne alternativt tenkt oss at basisnæringene ”spiste” av en på forhånd gitt sysselsettingstotal. Det ville gitt helt andre resultater. Hvor sterke slike kapasitetsmessige beskrankninger (i form for eksempel av tilgang på boliger, eller tilgang på kvalifisert arbeidskraft) er i økonomien på Svalbard i virkeligheten, er vi usikre på. Dette representerer i det minste en

³⁴ I neste avsnitt diskuterer vi virkningene av alternative vekstbaner.

faktor som bidrar til å redusere størrelsen på multiplikatorene i forhold til den som er estimert i modellen.

3.3.4 Pendling

Det er en del fordeler knyttet til å være registrert i befolkningsregisteret på Svalbard, framfor å være registrert bosatt på fastlandet, dersom en jobber på Svalbard. Disse fordelene er knyttet til at en får redusert inntektsskatt ("Svalbardskatten"), samt til visse andre rettigheter (ferdsel, jakt, registrering av kjøretøy, rett til å kjøpe avgiftsfritt brennevin og øl mv.). Det stilles imidlertid krav til oppholdstid. De fleste som jobber på Svalbard registrerer seg i befolkningsregisteret, slik at de kan nyte godt av disse fordelene. Imidlertid vet vi ikke fullt ut hvor mange som er registrert bosatt på Svalbard, men som pendler til fastlandet. Det er derfor av interesse å se nærmere på pendlingsproblematikken, og da vil vi fokusere på pendlere ansatt i Store Norske.

Det er langt fra Svea-gruva til Longyearbyen. Kommunikasjonene er dårlige, og det meste av persontransporten skjer med fly. Derfor er det mest praktisk at de ansatte samtidig bor i tilknytning til jobben. Både forlegning og bespising skjer i regi av SNSK, som ser på dette som en del av driftskostnadene i Svea. Det er derfor ikke rart at de fleste av dem som jobber i Svea har en arbeidstidsordning³⁵ som innebærer en eller annen form for turnus. En uke på og en uke av eller to-to er eksempler på turnuser. Slike ordninger innebærer som regel at arbeidsintensiteten (målt i antall timer per ansatt og døgn) er større når man er på jobb enn ordninger uten turnus. Samtidig innebærer turnusordningene at de ansatte er mye borte fra Svea. Dette betyr at de *pendler til og fra Svea*. Spørsmålet er hvor de pendler hen, til Longyearbyen eller til fastlandet.

Norske myndigheters strategi knyttet til utvikling av Longyearbyen som familie- og lokalsamfunn er i tråd med turnusordningene i den grad de ansatte i Svea pendler dit. De fleste (alle) ansatte i Store Norske leier da også leiligheter der av selskapet, og de pendler derfor i prinsippet til Longyearbyen. Dersom de faktisk gjør det, bidrar de også til utviklingen av Longyearbyen gjennom sitt lokale

³⁵ Vi fokuserer her på dem som er ansatt i SNSK. Også ansatte hos andre bedrifter i Svea (blant annet hos LNSS eller ISS) har pendlerordninger, men vi ser ikke nærmere på det her.

konsum uansett om de har familie der eller ikke. Ansatte med familie i Longyearbyen bidrar i tillegg gjennom etterspørsel etter lokale offentlige tjenester, som skole og barnehage.

Turnusordninger gjør det imidlertid også relativt enkelt å pendle til fastlandet. Dersom den sammenhengende fritidsperioden er lang (to uker), blir det dessuten enklere og billigere for den enkelte ansatte å pendle til fastlandet enn dersom den sammenhengende fritidsperioden er kort (en uke). Pendlere til fastlandet har, naturlig nok, et vesentlig mindre personlig forbruk på Svalbard enn dem som pendler til Longyearbyen. Dette har vi ikke tatt høyde for i beregningene ovenfor. Det skyldes først og fremst at det ikke foreligger presise anslag over hvor mange SNSK-ansatte som pendler til fastlandet. Ledelsen i SNSK antyder imidlertid at mellom 200 og 250 av dem som jobber i Svea er fastlandspendlere. Dersom denne situasjonen er reell, har det konsekvenser for størrelsen på sysselsettingsmultiplikatorene, som både i samfunns- og næringsanalysen og i analysen ovenfor er beregnet på samme måte, det vil si med utgangspunkt i de årsverkene som utføres i hver basisnæring.

Hver sysselsettingsmultiplikator er beregnet med utgangspunkt i summen av næringens lokale kjøp (underleveranser) og de ansatte i næringens lokale konsum. Data for hver nærings lokale kjøp målt i kroner er hentet direkte fra statistikkgrunnlaget til samfunns- og næringsanalysen. De ansattes lokale konsum beregnes med utgangspunkt i data fra statistikkgrunnlaget over samlede lønnsutbetalinger i hver næring målt i kroner. Lønnsutbetalingene justeres for det som kalles "lokal konsumandel". Konsumandelen viser hvor stor andel av lønna som brukes lokalt, og den varierer ikke mellom næringer.

Ved beregning av de næringsspesifikke multiplikatorene i samfunns- og næringsanalysen er altså konsum og lokale underleveranser summert. Størrelsen på multiplikatorene påvirkes av pendling, siden vi antar at pendlere til fastlandet bruker lite penger lokalt (og dermed har lite lokalt konsum). Imidlertid påvirkes ikke underleveransene til basisnæringene (næringenes lokale kjøp) av pendling. Dersom vi skal korrigere multiplikatorene for pendling, må vi derfor også beregne hvor stor del av multiplikatorene som er lokalt konsum (og dermed hvor stor del som er de ansattes lokale kjøp). I samfunns- og næringsanalysen (og dermed i beregningene ovenfor) utgjør bedriftenes lokale kjøp om lag 80 prosent, mens de ansattes

konsum er beregnet til omtrent 20 prosent av multiplikatorverdiene, dersom vi ser alle basisnæringer samlet. Basisnæringen bergverksdrift har omtrent den samme fordelingen (81-19). Offentlig virksomhet har noe større bedriftsprosent (85-86 prosent), mens FoU-virksomhet og reiseliv har noe lavere bedriftsprosent (75-78 prosent) enn gjennomsnittet for alle basisnæringer.

Vi har valgt å illustrere ringvirkningene av fastlandspendling blant de ansatte i SNSK ved å justere deres samlede lokale konsum ned med pendlerandelen. I den forbindelse har vi gjort to forutsetninger. Vi har for det første antatt at et pendlerantall på 200-250 personer, slik bedriften antar, tilsvarer *omtrent halvparten* av de årsverk som utføres i SNSK samlet. Vi vet at antall ansatte i SNSK er betydelig lavere enn antall årsverk. De ansatte arbeider altså vesentlig mer enn et årsverk i gjennomsnitt (ca 25 prosent). Multiplikatorene beregnes med utgangspunkt i årsverksinnsatsen, ikke antall ansatte. For det andre har vi antatt at pendlerne *ikke bruker penger lokalt*. Dette er naturligvis en sterk forutsetning og ikke nødvendigvis et uttrykk for at vi tror det er slik. Imidlertid vil et helt presist anslag over pendlingens betydning kreve egne undersøkelser. Vi trenger presise tall for pendling (antall pendlere), forholdet mellom antall pendlere og antall årsverk, og pendlernes konsumandel for å kunne gjøre dette. Når vi antar at de ansatte i SNSK samlet kjøper inn omtrent halvparten så mye dersom vi justerer for fastlandspendling, som dersom vi ikke foretar en slik justering, må dette derfor tolkes som en illustrasjon av poenget med pendling.

Vi understreker nok en gang at fastlandspendling ikke har noen betydning for bedriftens lokale kjøp, og at den heller ikke betyr noe for sysselsettingen i bedriften (enten vi måler antall sysselsatte eller antall årsverk). Imidlertid vil selvsagt multiplikatoren for bergverksdrift være lavere når vi justerer for fastlandspendling enn dersom vi ikke gjør det. Siden avledet virksomhet er en restkategori, innebærer dette samtidig at multiplikatoren for de andre basisvirksomhetene blir høyere.

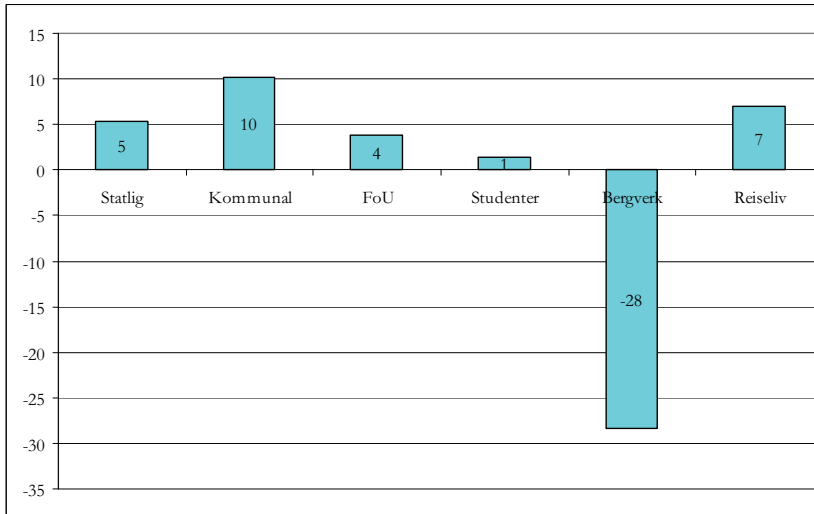
Tabell 3.9 *Årsverksmultiplikator uten og med 50 prosent fastlandspendling fra Store Norske. Indeks: Multiplikator uten pendling = 100*

	Uten pendling	Med pendling	Indeks
Statlig	0,84	0,91	108
Lokalstyre	0,80	0,86	108
FoU	0,39	0,43	109
Studenter	0,07	0,08	113
Bergverk	0,44	0,38	87
Reiseliv	0,39	0,43	108
Sum	0,45	0,45	100

Kilde: Egne beregninger

Tabell 3.9 viser at multiplikatoren for bergverksdrift naturlig nok er lavere med enn uten en fastlandspendling på 50 prosent (0,38 i stedet for 0,44). Samtidig øker multiplikatorene for de øvrige sektorene. Vi minner om at det i disse beregningene ikke er tatt høyde for at fastlandspendlingen blant ansatte i de andre næringene kan påvirkes av pendlingen i bergverksdriften. Dette regneeksempelet er selvsagt en simpel forenkling av virkeligheten. Bergverksdriften er toneangivende for deler av næringslivet i Longyearbyen og særlig for den aktiviteten som er knyttet mot gruvedriften i Svea. Mange av bedriftene i Longyearbyen har ikke i samme grad en forventning om bosetting slik som Store Norske, og flere bedrifter kan heller ikke garantere bolig til alle ansatte. Det kan derfor godt tenkes at det er en viss grad av fastlandspendling også innen andre næringer. Ansatte som jobber skift/turnus vil normalt ha lettere for å pendle enn ansatte med normalarbeidstid. Jo mer fastlandspendling som forekommer i de andre næringene, desto mindre endringer blir det på multiplikatorene (inkludert multiplikatoren for bergverk).

Figur 3.8 *Differansen mellom antall avledete årsverk knyttet til hver basisvirksomhet med fastlandspendling blant SNSK-ansatte i forhold til situasjonen uten fastlandspendling, 2007-tall.*

Kilde: Egne beregninger

Figur 3.8 viser hvilke effekter dette har for koplingen mellom hver basisnæring og antall årsverk som utføres i avledet virksomhet. Vi ser at dersom det lokale konsumet fra SNSK-ansatte halveres som en følge av fastlandspendling, motsvares dette av 28 årsverk i avledet virksomhet (med utgangspunkt i 2007-tall). Siden antall årsverk i avledet virksomhet er det samme i begge tilfeller, vil antall årsverk i avledet virksomhet tilknyttet de andre basisnæringene øke noe.

4 Befolkningsutviklingen i Longyearbyen

I dette kapittelet vil vi se nærmere på befolkningsutviklingen i de norske³⁶ bosettingene på Svalbard, med hovedvekt på utviklingen i Longyearbyen. Vi ser først på antall innbyggere, før vi diskuterer nærmere struktur i form av alders- og kjønnsfordeling og antall utlendinger. Befolkningens stabilitet er en viktig indikator på hvordan Longyearbyen utvikler seg som familiesamfunn. I avsnitt 4.3 ser vi derfor, som et grunnlag for diskusjonen i kapittel 5, litt på turnover i befolkningen. Kapittelet avsluttes med en befolkningsframskriving, basert på framskrivingen av antall arbeidsplasser ovenfor.

4.1 Befolkningsutviklingen 1991-2007

Folketallet på Svalbard har vokst fra år til år, så å si uten unntak, som det framgår av Figur 4.1 I 2007 bor det, i følge det lokale befolkningsregisteret³⁷ (Svalbard likningskontor), mer enn 96 prosent flere innbyggere i de norske bosettingene enn det gjorde i 1992. Antall innbyggere er altså nesten doblet i perioden.

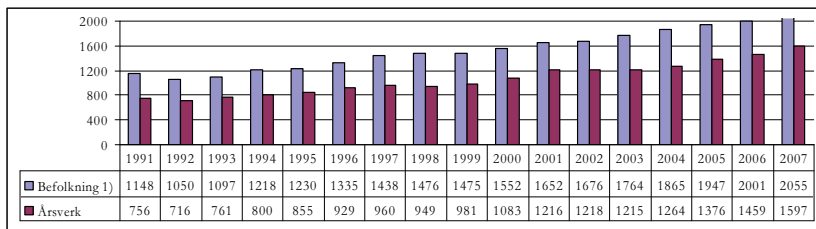
Økningen i folketallet og økningen i antall arbeidsplasser henger svært tett sammen. Tilnærmet alle som bor i Longyearbyen er enten selv i arbeid, eller de tilhører en husstand der en eller flere er i arbeid. Når ledige stillinger lyses ut, har det normalt vært et høgt antall søkere fra fastlandet. Dette impliserer at befolkningsveksten har vært begrenset av veksten i antall arbeidsplasser. Befolkningsutviklingen er for øvrig i tråd med de politiske målene

³⁶ Vi ser med andre ord *ikke* på andre nasjoners (russiske) bosettinger

³⁷ Tidligere år har man benyttet begge registre parallelt.

knyttet til utviklingen av Longyearbyen som lokalsamfunn. Myndighetene ønsker å legge til rette for at folk skal kunne jobbe på Svalbard i deler av sitt yrkesliv, også for dem som ønsker å ta med seg familien i en periode. Derfor ønsker man å utvikle et *familiesamfunn* i Longyearbyen. Samtidig er det et uttalt mål at Longyearbyen ikke skal være et *livsløpssamfunn*. Dette fører blant annet til at det er svært få alderspensjonister på Svalbard. Man drar dit for å jobbe.

Figur 4.1 *Antall innbyggere¹⁾ i de norske bosettingene på Svalbard og antall årsverk i Longyearbyen og Svea. 31. desember 1991-2007*

1) Hentet fra Det sentrale folkeregisteret (DSF) for 1991-2000, og fra det lokale befolkningsregisteret fra 2001 av

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Svalbard likningskontor, Bedriftsundersøkelsen

Det har i mange år vært ført to registre over befolkningen på Svalbard. Det sentrale folkeregisteret (DSF) administreres av skatteetaten og SSB, og det omfatter alle norske innbyggere bosatt på øygruppa. Alle nordmenn som i folkeregisteret står oppført med opphold på Svalbard, står samtidig registrert som hjemmehørende i en fastlandskommune. Grunnen til dette er at oppholdet på Svalbard anses midlertidig, og at mange av de rettigheter og plikter de har som norske borgere er basert på tilhørigheten til hjemkommunen.

DSF omfatter imidlertid kun personer som før innreisetidspunktet var registrert bosatt på fastlandet. Antall utlendinger som er bosatt i Longyearbyen vokser stadig, og spesielt i løpet av de siste fem-seks årene har det blitt mange. I tallene fra DSF inngår ikke flertallet av de 300 utlendingene som bor i Longyearbyen.

Det føres også et forenklet befolkningsregister for Svalbard, hvor de som har vært eller har til hensikt å oppholde seg på Svalbard i minimum 6 måneder, kan registrere seg som bosatte. Registeret, som tidligere ble administrert av Sysselmannen, har fra 1.1.2000

vært ført av Svalbard likningskontor. Selv om det arbeides løpende med å holde registret à jour, er det vanligvis noen flere personer registrert i registret enn det som faktisk bor på Svalbard. Hovedårsaken til dette er at folk ikke melder seg ut av registret som forutsatt. Imidlertid klarer likningskontoret i ettertid å luke ut de fleste bosatte som ikke er reelle, gjennom sitt arbeid med de personlige likningsoppgavene. De historiske tallene fra befolkningsregistret vil derfor ha en tendens til å synke noe utover i året. Den store gjennomtrekken på Svalbard gjør at verken befolkningsregistret eller det sentrale folkeregisteret er helt oppdatert. Spesielt de ferskeste befolkningstallene er derfor usikre.

Vi har valgt å gå over fra å bruke tall utelukkende fra DSF (Samfunns- og næringsanalysen 2006 og tidligere) til å bruke tall fra DSF fram til år 2000 og fra det lokale registret fra 2001 av (Figur 4.1). Det skyldes først og fremst at vi tror at dette registret, tross dets svakheter, er mer komplett enn DSF, idet registret også omfatter utlendingene i de norske bosettingene. Utlendingene utgjør for tiden mer enn ti prosent av innbyggerne i de norske bosettingene.

Vi kan for øvrig nevne at skatteetaten for tiden, og med utgangspunkt blant annet i de hjemler for statistikkproduksjon som ble gjort gjeldende også for Svalbard i 2007, jobber med å forbedre og komplettere befolkningsregisteret. Etaten regner med at en kan starte produksjonen av slik statistikk i 2008.

4.2 Befolkningens sammensetning

Befolkningsstrukturen i de norske bosettingene på Svalbard er svært forskjellig fra kommunene på fastlandet. Dette gjelder både kjønns- og aldersfordeling. Det er også relativt mange utlendinger bosatt på Svalbard.

4.2.1 Kjønn- og aldersfordeling

Kjønn- og aldersfordelingen i de norske bosettingene på Svalbard skiller seg fra gjennomsnittet på fastlandet på følgende måte:

- Kvinneandelen er lavere på Svalbard (40 prosent) enn for hele landet (drøyt 50 prosent). Dette gjelder spesielt i den voksne delen av befolkningen.
- Andelen barn og unge er relativt lav, særskilt i aldersgruppen 15-19 år (se Figur 4.2). Det var 372 barn og unge under 19 år på Svalbard i 2007 (160 opp til fem og 212 eldre enn seks år).
- Blant den fastboende delen av befolkningen finnes det nesten ikke eldre.
- Den befolkningsgruppen som er sterkest representert, er (unge) voksne, yrkesaktive menn.

Forskjellene i aldersstrukturen mellom fastlandet og Svalbard virker mer markante i 2007 enn i året før, men inntrykket er i stor grad illusorisk og forsvinner dersom vi aggregerer over mer enn 5-årige aldersgrupper. Endringen fra 2006 kommer best til uttrykk for 0-4 åringer hvor andelen på Svalbard er redusert med 1 prosent og økt med 1 prosent på fastlandet, samt for aldersgruppen 55-59 for hvis utviklingen er tilsvarende, skjønt med motsatt fortegn (1 % økning på Svalbard og 1 % lavere på fastlandet).

Barn og unge utgjør om lag 20 prosent av befolkningen på Svalbard mot 25 prosent på fastlandet. Andelen voksne 20-59 utgjør 77 prosent på Svalbard mot 54 prosent på fastlandet, og andelen eldre enn 60 år utgjør kun 4 prosent mot 20 prosent på fastlandet.

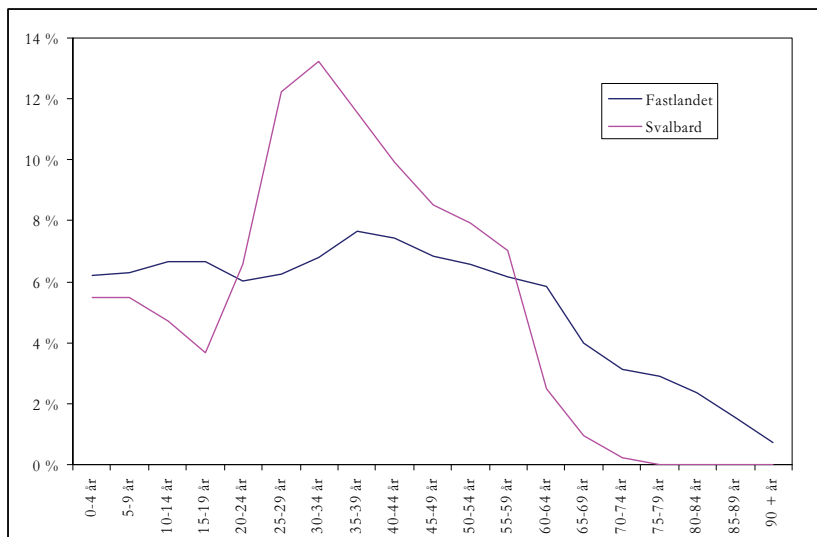
Disse fire momentene listet over illustrerer en rekke viktige forhold³⁸ knyttet til Svalbard som bosetting. Det er et sted folk kommer for å jobbe. Selv om utviklingen har gått i retning av flere kvinnearbeidsplasser, er det fortsatt en overvekt av menn som tar seg jobb på Svalbard. Det bor en del familier på Svalbard, men den lave andelen barn og unge tyder på at mange av dem som jobber på Svalbard er enslige, barnløse eller har familie på fastlandet.

Befolkningsstrukturen tyder på at Svalbard på mange måter har utviklet seg i tråd med målsettingene med politikken. Lokalsamfunnet er bygget opp som et sted man kommer for å jobbe. Svalbard er ikke noe livsløpssamfunn, det er ikke utviklet et

³⁸ Disse momentene er samtidig avgjørende blant annet når vi velger metode innenfor samfunns- og næringsanalysen

tilbud for eldre innbyggere, og det bor omtrent ikke folk over 70 år der. Samtidig ønsker sentrale myndigheter at Svalbard skal være et familiesamfunn. Slik sett er det også lagt til rette for barnefamilier, med barnehage-, grunnskole- og videregående skoletilbud. Likevel er det relativt få unge innbyggere på Svalbard.

Figur 4.2 *Befolkningen fordelt på femårige aldersgrupper. Fastlandet og i de norske bosettingene på Svalbard. Per 31. desember 2007.*

Kilde: Svalbard likningskontor

4.2.2 Nasjonalitet

I de norske bosettingene er det i dag et økende innslag av utenlandske statsborgere blant de fastboende i Longyearbyen. Andelen utlendinger har økt fra ca 13 prosent i 2002 til 15 prosent i 2007. I alt har Longyearbyen omlag 300 innbyggere med annen nasjonalitet enn norsk.

Tabell 4.1 *Befolkningen i Longyearbyen etter nasjonalitet. 31. desember. 2002-2007*

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Norge	1450	1507	1591	1607	1699	1708
Thailand	49	48	52	66	64	67
Sverige	35	39	42	47	42	50
Danmark	14	23	26	26	22	22
Tyskland	14	20	16	26	24	30
Russland	12	13	20	34	34	37
Øvrige Europa	40	58	56	60	60	73
Øvrige utenom Europa	23	16	20	20	21	26
Totalt	1637	1724	1823	1886	1966	2013

Kilde: Svalbard likningskontor

Det er ingen nasjonaliteter som har minket det siste året. Størst vekst finner vi blant svensker og tyskere med henholdsvis 8 og 6 flere innbyggere. Det har kommet 13 nye innbyggere fra den gruppen vi kaller "Øvrige Europa", dvs Europa utenom Skandinavia, Tyskland og Russland. Det har også vært en vekst i antall innbyggere med bakgrunn utenfor Europa. Thailandere utgjør fortsatt den største ikke-norske folkegruppen i Longyearbyen. Antallet nordmenn i Longyearbyen har bare økt med 9 personer det siste året.

4.3 Befolkningens stabilitet

Svalbardpolitikken legger ikke opp til at Longyearbyen skal kunne utvikle seg til et ordinært livsløpssamfunn. Det er derimot tilrettelagt for at folk skal kunne bosette seg på Svalbard i kortere eller lengre perioder av sitt yrkesaktive liv. Dette er samtidig bakgrunnen for at nordmenn som melder flytting til Svalbard beholder tilhørigheten til den fastlandskommunen de flytter fra. Tilhørigheten er formell (de er folkeregistrert i hjemkommunen) og omfatter blant annet en del sosiale rettigheter. Det å melde flytting til Svalbard medfører at man får svalbardskatt, samtidig som det gir en del andre rettigheter blant annet knyttet til ferdsel på øygruppa.

Selv om det ikke er noen målsetting å utvikle Longyearbyen til et livsløpssamfunn, er det en målsetting at det skal være et familiefamilie-samfunn. I avsnitt 4.2 har vi vist at det er lagt godt til rette for

dette, selv om det relativt sett både er færre barn og færre kvinner i Longyearbyen enn på fastlandet. Et godt familiesamfunn må ha en viss stabilitet. Blir det for stor gjennomtrekk, vil det blant annet være vanskelig å etablere tette sosiale bånd og trygge rammer i forhold til barn og unges oppvekstvilkår. Det er derfor av interesse å følge med på hvordan gjennomtrekken i de norske bosettingene utvikler seg. Man kan definere *turnover* i bosettingen som hvor stor andel av befolkningen ved begynnelsen av et år som flytter ut i løpet av året. Tilsvarende kan man definere *turnover* i bedriftene som hvor stor andel av de fast ansatte som slutter i løpet av året.

Tabell 4.2 *Turnover i de norske bosettingene på Svalbard og i bedriftene i Longyearbyen og Svea. 2002 til 2007. Inklusive studenter.*

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Totalt folketall per 31.12.	1 676	1 764	1 865	1 947	2 001	2055
Utflytting	256	318	306	382	484	506
Turnover i de norske bosettingene	15 %	19 %	17 %	20 %	25 %	25%
Turnover i bedriftene	17 %	18 %	17 %	16 %	20 %	20%

Kilde: Svalbard likningskontor. Bedriftsundersøkelsene

Det første som slår en i Tabell 4.2 er at turnoveren i de norske bosettingene har økt de siste årene. I 2005 flyttet en av fem ut i løpet av året, mens en av fire flyttet ut i 2006 og 2007. Dette er svært høgt, sammenliknet med tilsvarende tall for fastlandskommuner. Forklaringen er selvsagt at Svalbard for de fleste er et midlertidig sted å bo. Derfor er det naturlig at man flytter ut. Høy turnover er derimot ikke en fordel for stabiliteten i familiesamfunnet (som vi diskuterer nærmere i kapittel 5).

Høy turnover heller ingen fordel i arbeidsmarkedet (en av fire slutter). Det er flere grunner til dette. I mange jobber, og da kanskje spesielt i basisnæringene, kreves spesiell opplæring og/eller trening for å kunne jobbe på Svalbard. Arbeidsgiverne ønsker selvsagt å holde kostnadene nede. Høy turnover fører til høye opplæringskostnader.

Samtidig kan høy turnover være et uttrykk for at det er generell overskuddsetterspørsel i arbeidsmarkedet, og dermed sterk konkurranse om arbeidskraften. Den sterke konkurransen om arbeidskraften synes også ved at antall søkere til jobber på Svalbard går ned, slik at det blir vanskeligere for bedriftene å ansette flinke

folk. Høy turnover kan slik sett bli et stort problem dersom man ikke klarer erstatte dem som slutter med ny arbeidskraft.

Når etterspørselen etter arbeidskraft generelt er høy, er bedriftene på Svalbard også mer utsatt for konkurranse fra fastlandet. I denne situasjonen er det viktig å kunne tilby arbeidskraften gode betingelser i form av avkastning på deres arbeidskraft. Denne avkastningen er blant annet en funksjon av lønna og andre goder, men også av myndighetenes rammebetingelser (som for eksempel skattepolitikken).

4.4 Befolkningsutviklingen framover

Ett av hovedmålene (om ikke hovedmålet) for svalbardpolitikken er å opprettholde norske samfunn på øygruppen. Dette gjelder spesielt for Longyearbyen, der norske myndigheter ønsker å legge til rette for et stabilt familiesamfunn av en viss størrelse. Hvorvidt myndighetene lykkes i å oppfylle denne målsettingen synliggjøres blant annet gjennom utviklingen i folketall og befolknings sammensetning, slik vi har diskutert ovenfor. Befolkningsutviklingen er også en viktig parameter i både offentlig og privat planlegging.

4.4.1 Framskrivning av befolkningen

I kapittel 3 har vi laget en framskrivning av sysselsettingsutviklingen i Longyearbyen og Svea framover. Denne framskrivningen er basert på antakelser om at økonomien på Svalbard kan deles i basisvirksomhet og avledet virksomhet, og at utviklingen i basisvirksomhetene forklarer den økonomiske utviklingen på Svalbard. Vi har estimert sammenhengen mellom den enkelte basisvirksomhet og avledet virksomhet i form av sysselsettingsmultiplikatorer. Med utgangspunkt i anslag på aktivitetsveksten i hver enkelt basisvirksomhet framover, har vi framskrevet Svalbards økonomi i form av sysselsetting.

Diskusjonen i dette kapittelet viser at sysselsettingsutviklingen er helt avgjørende for befolkningsutviklingen på Svalbard. I utgangspunktet skulle det derfor være greit å anslå befolkningsutviklingen framover. En arbeidsplass betyr også en innbygger. Fullt så enkelt er det dog ikke. Mange av de som jobber på Svalbard har familie, og, i det minste noen, ønsker å ta med seg

familien. Myndighetene legger dessuten opp til at Longyearbyen skal tilrettelegges for familier. Spørsmålet er dermed hvor store husholdningene i praksis er (målt per arbeidsplass). Det viser seg at gjennomsnittlig husholdningstørrelse ikke er særlig stor sammenliknet med fastlandet. Som Figur 4.1 viser, utføres det nesten fire årsverk per fem innbyggere i de norske bosettingene. Da inkluderes barna, som det i 2007 var 372 stykker av, i nevneren (innbyggerne) i brøken. Sammenhengen mellom antall årsverk og antall innbyggere er altså rimelig entydig. Spørsmålet er hvordan vi skal framskrive barna og antall voksne.

Den store turnoveren blant befolkningen betyr både at en stor andel både voksne og barn flytter fra Svalbard i løpet av et år. Denne andelen er så stor at vanlige befolkningsmodeller, basert på aldring, fødsler og dødsfall, egnert seg svært dårlig (Bjørnsen og Johansen, 2007a). Flytting er den viktigste faktoren³⁹ bak befolkningens bevegelse på Svalbard. Dette kompliserer befolkningsframskrivingene, spesielt dersom det er ønskelig med detaljerte og strukturerte framskrivninger. Tidligere samfunns- og næringsanalyser konkluderte med at samfunnsplanleggingens behov er knyttet spesielt til antall barn, idet disse etterspør offentlige tjenester i form av barnehage og skole. I tillegg trenger man oversikt over antall innbyggere totalt sett, siden dette har noe å si for behovet for å utvikle boligområder og annen infrastruktur. Behovet for mer detaljerte befolkningsframskrivninger enn dette er ikke til stede.

Framskrivning av antall voksne

Antall voksne er framskrevet med utgangspunkt i sysselsettingsutviklingen. I basisåret (2007) er det estimert et forhold mellom antall voksne innbyggere på Svalbard og antall årsverk som utføres i alle næringer i Longyearbyen og Svea. Dette forholdet er holdt fast gjennom framskrivingsperioden.

Vi har ikke forsøkt å gjøre noe anslag på gjennomsnittlig husholdstørrelse. Dette er i tråd med tidligere samfunns- og næringsanalyser.

³⁹ På Svalbard erstattes 20-25 prosent av alle innbyggere hvert år med nye. Dette er et svært høyt tall. Aldring, fødsler og dødsfall betyr med andre ord mindre for befolkningsutviklingen enn vanlig.

Framskriving av antall barn og unge

I følge tidligere samfunns- og næringsanalyser er det en viss sammenheng mellom sysselsettingsutviklingen i hver av basisnæringene (og avledet virksomhet) og antall barn. Vi har derfor laget anslag på antall barn per årsverk⁴⁰ i hver av basisvirksomhetene og avledet virksomhet i basisåret (2007). Denne (egentlig disse) koeffisienten(e) er holdt fast gjennom framskrivingsperioden. I tillegg har vi holdt antall barn som har hjemmевærende far, eller der mor er eneforsørger, fast som i basisåret. Dette dreier seg om 16 barn hvert år framover.

I framskrivingene er, som nevnt, antall barn fordelt på to aldersgrupper (0-5 og 6-18 år). Forholdet mellom aldersgruppene er holdt på det samme nivået som i basisåret gjennom hele framskrivingsperioden.

Implisitt antar vi i framskrivingene at alle barn og unge er tilknyttet en husholdning med voksne i. Dette gjelder også de eldste unge. Eventuelle arbeidstakere på samme alder, men med egen husholdning, er regnet blant de voksne.

Befolkningsutviklingen framover

Befolkningen er framskrevet i takt med sysselsettingsutviklingen, omtrent på samme måte som i tidligere samfunns- og næringsanalyser. Årets framskriving av sysselsettingen i hovedalternativet viser jevn og høy vekst. Det viser følgelig også befolkningsframskrivingene. Det innebærer at en kan forvente en jevn, årlig vekst også i befolkningen framover. I 2012 vil antall innbyggere, med disse forutsetningene, være omtrent 9 prosent høyere enn i dag. Befolkningen vokser i alle aldersgrupper.

⁴⁰ Utgangspunktet har vært næringstilknytningen til fars arbeidsgiver, altså hvilken næring far jobber i.

Tabell 4.3 *Framskrivning av befolkningen i de norske bosettingene på Svalbard (inkl. Ny-Ålesund). Antall innbyggere fordelt på aldersgrupper. Observert 2007. Framskrevet 2008-2012.*

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Barn 0-5	160	166	167	169	171	172
Barn 6-18	212	220	222	224	226	228
Voksne	1683	1745	1767	1790	1814	1840
Sum	2055	2131	2156	2183	2211	2241

Kilde: Egne beregninger. LL (2007-tall), Svalbard likningskontor (2007-tall)

Vi understreker at tallene i tabellen er uttrykk for beregninger, og at beregningene er basert på koeffisienter og andre størrelser. Tallene er altså ikke uttrykk for *forventet* befolkningsutvikling, men snarere for den befolkningsutvikling en vil få under de forutsetningene som er brukt. Framskrivningene er altså usikre, og selvsagt svært følsomme for forutsetningene.

4.4.2 Endrede forutsetninger

Framskrivningen av antall voksne innbyggere, så vel som av antall barn, hviler sterkt på forutsetningene knyttet til sysselsettingsutviklingen og dermed til utviklingen i basisnæringene. Vi har ikke laget et "høyt" og et "lavt" alternativ, jfr tidligere samfunns- og næringsanalyser. I stedet har vi valgt å drøfte virkningene av å endre forutsetningene (følsomhetsanalyser). Det er slik at den usikkerheten som hefter ved sysselsettingsframskrivingene også hefter ved befolkningsframskrivingene. I tillegg er det ekstra usikkerhet knyttet til selve befolkningsframskrivingene, både til om modellen er "bra" og til de koeffisientene som er brukt. Vi vil drøfte noe av dette nedenfor.

Generell usikkerhet

Alle framskrivninger er beheftet med usikkerhet, fordi framtida er usikker. I enkelte situasjoner er vi så heldige at vi kjenner usikkerheten, for eksempel gjennom bruk av statistiske metoder og simuleringer. Vi kjenner ikke usikkerheten knyttet til våre framskrivninger. Derfor må også beregningene brukes med forsiktighet.

Kopling til arbeidsmarked og basisnæringer?

Vi tror at befolkningsutviklingen på Svalbard er arbeidsmarkedsstyrt, og at dette er vesentlig mer tydelig for Svalbards del enn på fastlandet. Samtidig mener vi at sysselsettingsutviklingen på Svalbard i stor grad bestemmes av utviklingen i basisnæringene. Det betyr at vi mener at befolkningsutviklingen på Svalbard styres av utviklingen i basisnæringene. I forbindelse med drøftinga ovenfor mener vi også at vi har argumentert tydelig for dette. Vi tror derfor usikkerheten knyttet til at vi har en arbeidsmarkedsstyrt befolkning er små.

Usikkerheten kan selvsagt være knyttet til hvordan befolkningsutviklingen arbeidsmarkedsstyres. Når det gjelder forhold knyttet til framskrivning av sysselsettingen, viser vi til diskusjonen nedenfor. I tillegg vil det være usikkerhet knyttet til hvordan vi lar sysselsettingen styre befolkningen.

Enkle koeffisienter

Vi har basert våre framskrivinger på enkle og lineære sammenhenger mellom befolkning og sysselsetting. Sammenhengene er framstilt i form av tre sett av koeffisienter (for de voksne, for barn og unge og for fordelingen mellom unge og barn), som alle er estimert med utgangspunkt i et basisår. I hvilken grad vi ”under”- eller ”over”-estimerer antallet når vi bruker disse koeffisientene, er selvsagt et spørsmål om hvordan befolkningen utvikler seg framover. Vi tror ikke denne typen usikkerhet er systematisk.

Aldring og turnover

Vi har ikke vektlagt aldring når vi har sett på befolkningsutviklingen. Dette er også knyttet til turnover-prosenten. Vi har tatt utgangspunkt i at turnoveren er så høy at aldring ikke har stor betydning for befolkningsutviklingen. Dersom turnoveren går ned, vil aldringens betydning øke. Det er spesielt på tre (fire) tidspunkter dette gjelder. Med lav turnover kan vi forvente høyere fødselsrater (dvs. tidspunktet 0 år), vi kan forvente at antall femåringer år t har betydning for antall seksåringer år $t+1$, og vi kan forvente at antall 18-åringer år t har betydning for turnoveren (gitt at de flytter ut når de blir gamle nok). Det fjerde tidspunktet er knyttet til alderspensjon. Gitt at antall innbyggere med alderspensjon på Svalbard fortsatt skal være lavt, vil antall i AFP-

alder (fra 62 år), eller i pensjoneringsalder (67/70 år), ha betydning for turnoveren.

Disse forholdene illustrerer blant annet at det ikke er uproblematisk å framskrive befolkningen uten å ta hensyn til aldring, men også at det er en sammenheng mellom turnover og aldring.

Befolkningsframskrivingsens følsomhet for andre forutsetninger for sysselsettingsutviklingen

Befolkningsframskrivingen ovenfor er fullt ut betinget av sysselsettingsframskrivingen. I kapittel 3.3 har vi diskutert noen forhold som påvirker framskrivingen av sysselsettingen. Under forutsetning av at sysselsettingsutviklingen forklarer befolkningsutviklingen omtrent slik vi har skissert, vil endringer i forutsetningene bak sysselsettingsframskrivingen ha tilsvarende konsekvenser for befolkningsframskrivingen. Det betyr følgende (sammenliknet med hovedalternativet, som vi har presentert ovenfor), dersom vi endrer forutsetninger slik at vi får:

- Flere sysselsatte betyr flere innbyggere
- Færre sysselsatte betyr færre innbyggere
- Større svingninger i sysselsetting betyr større svingninger i befolkningen

Vi har ikke lagt inn noen form for ”demping” av hvordan sysselsettingsendringer virker inn på befolkningsutviklingen – de slår direkte ut. Det betyr blant annet at

- Endringer i etterspørselen etter arbeidskraft tilfredsstilles momentant i form av endret antall sysselsatte
- Lavere sysselsetting fører ikke til ledighet, men til utflytting
- Høyere sysselsetting innebærer på tilsvarende måte innflytting

Vi ser at befolkningsutviklingen i hovedalternativet tross alt er moderat, og den er på ingen måte svært avvikende fra historisk befolkningsutvikling. Derfor har det heller ikke vært noe mål for oss å lage høye eller lave anslag for befolkningsvekst. Hva skal vi i så fall basere forutsetningen om at anslaget er høyt eller lavt på? En rekke andre forhold enn multiplikatorens størrelse påvirker

befolkningsutviklingen, og vi veit ikke om hovedalternativet er for høyt eller for lavt i forhold til framtida.

En illustrasjon av usikkerheten kan være at anslaget på framtidig befolkningsutvikling ligger innenfor et intervall på +/- 10 prosent. I år 2012 betyr dette at befolkningen vil ligge mellom drøyt 2000, og knapt 2.500, innbyggere. En tilsvarende usikkerhet knyttet til aldersfordelingen vil gi følgende utslag i 2012:

- 155-190 0-5-åringer
- 206-251 6-18-åringer
- 1656-2024 voksne
- 2017-2465 totalt
- Framskrivningen tyder altså på at vi kan forvente befolkningsvekst, og at det vil være minst like mange innbyggere på Svalbard i 2012 som nå, selv om vi legger inn en usikkerhetsmargin på +/- 10 prosent. De senere års utvikling gir da heller ingen indikasjoner om at longyearsamfunnet er i tilbakegang.

5 Familiesamfunnet i Longyearbyen

Ett av målene i svalbardpolitikken er å befestе Longyearbyen som et robust, stabilt og kvalitativt godt familiesamfunn. Formålet med dette kapittelet er å drøfte denne målsettingen nærmere. I år 2000 ble det gjennomført en egen levekårsundersøkelse på Svalbard. Undersøkelsen ble brukt til å analysere hvordan folk opplever ulike sider ved det å bo på Svalbard. Resultatene kunne også sammenliknes med tilsvarende levekårsundersøkelse på fastlandet. Slike undersøkelser er svært ressurskrevende og kan derfor ikke gjennomføres for ofte. Neste undersøkelse er planlagt til 2010.

Spørsmålet er dermed hvordan en kan drøfte målet om at Longyearbyen skal være et godt og stabilt familiesamfunn uten at det er samlet inn data som kan brukes i analysen. I samfunns- og næringsanalysene har det vært en tradisjon for å nytte ulike indikatorer til å si noe om utviklingen. Indikatorene er hentet fra bedriftsundersøkelsene og fra andre tilgjengelige tall og opplysninger. Det å benytte slike indikatorer når man skal drøfte kvalitative sider ved samfunnet er imidlertid problematisk. Man kan ikke trekke for bombastiske konklusjoner, selv om indikatorene kan bidra til å tydeliggjøre visse utviklingstrekk.

Befolkningsstrukturen i Longyearbyen er utypisk, som vi har vært inne på ovenfor, med blant annet langt flere menn enn kvinner i arbeidsaktiv alder enn på fastlandet. Dette gjenspeiler seg⁴¹ i en relativt stor andel enpersonshusholdninger og en relativt lav andel husholdninger med barn i Longyearbyen. Selv om vi ikke har informasjon direkte om hvordan dette ser ut nå, kan vi ved hjelp av statistikken se at befolkningsstrukturen ikke har endret

⁴¹ Sammenlikningen er basert på tall for levekårsundersøkelsene fra år 2000.

segvesentlig. Likevel er det ting som tyder på at familiesamfunnet i Longyearbyen har befestet seg (se kapittel 4), slik at denne delen av svalbardpolitikken synes å ha virket etter hensikten.

Lokalsamfunnet har satt inn en rekke tiltak for å tilrettelegge for familier og styrke de kvalitative sidene ved lokalsamfunnet.

Barnehageutbygging, ulike kulturtiltak og andre tiltak rettet mot barns og unges oppvekstvilkår er blant de tiltak som har bidratt til dette. Utbygging av familieleiligheter er et annet tiltak.

Longyearbyen lokalstyres årsmelding omtaler tiltakene i detalj, og vi viser til denne.

Tabell 5.1 *Antall barn og unge i Longyearbyen fordelt på aldersgrupper 1998-2007*

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
0-5 år	120	125	128	125	133	133	133	128	136	160
6-18 år	171	171	178	213	200	218	217	237	204	212
Sum	291	296	306	338	333	351	350	365	340	372

Kilde: Longyearbyen lokalstyre

Tabell 5.1 viser hvordan antall barn og unge i Longyearbyen har utviklet seg de siste ti årene. Vi ser at det har vært en vekst i løpet av perioden, og at antallet nå synes å stabilisere seg rundt 350, men med en del svingninger fra år til år.

Inndelingen i de to aldersgruppene reflekterer at barna er på forskjellige stadier i livet, barnehage- og skolestadiet. En så pass grov tilnærming til aldersfordelinga er av betydning når vi skal gjennomføre framskrivinger av de yngste innbyggerne, som blir gjort uavhengig av aldring. Fordelingen på de to aldersgruppene kan svinge mer enn totalantallet fra år til år, men det virker som om det er større stabilitet når det gjelder antallet i aldersgruppa opp til fem år, enn når det gjelder de eldste barna. Siste år har det imidlertid vært uvanlig høy vekst i antallet yngre barn.

5.1 Fars og mors tilknytning til arbeidslivet

Svalbard er et sted de fleste kommer til for å jobbe og tjene penger. Tilgangen på arbeidsplasser og andre rammebetingelser knyttet til inntektsmuligheter (som for eksempel skattenivået) betyr

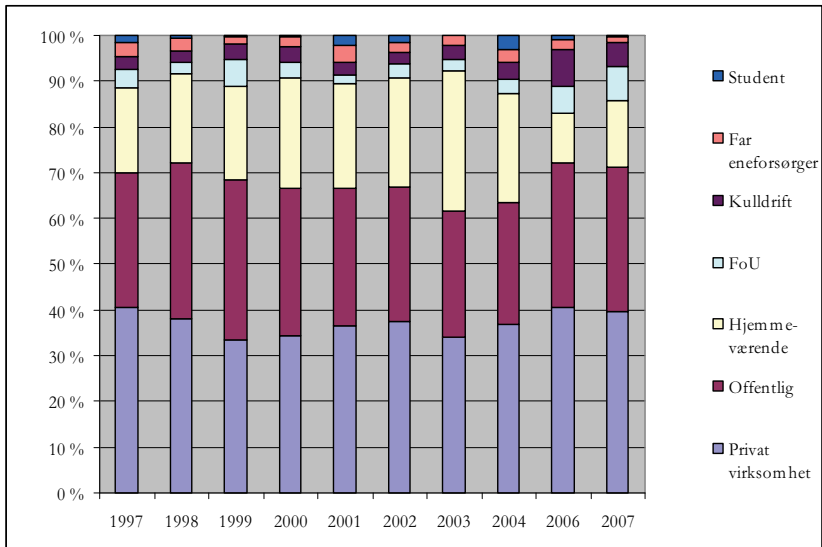
derfor mye for rekrutteringsmulighetene. Dette innebærer også at mulighetene for å videreutvikle familiesamfunnet er nært knyttet til utviklingen på arbeidsmarkedet. Spesielt vil vi trekke fram i hvilken grad det er mulig for to personer i et parforhold å få jobb på Svalbard samtidig. I flere av basisnæringene trekker arbeidsgiverne fram utfordringen med å skaffe jobb til begge som en bøyg når det gjelder rekruttering av arbeidskraft. I tillegg er det selvsagt viktig å kunne tilby ansatte med familie gode økonomiske betingelser og en brukbar bolig.

En del ektefeller/samboere blir med til Svalbard uten å ha jobb. De kan ønske å passe barn, ta seg fri en periode, eller kanskje de regner med å skaffe seg arbeid når de kommer til stedet. De færreste finner det imidlertid tilfredsstillende å være uten arbeid over tid. Det er derfor stor sjanse for at begge reiser ned dersom den som ikke har jobb, heller ikke klarer å skaffe seg det. Dette gjelder kanskje særlig par som har barn.

I forbindelse med de siste årenes samfunns- og næringsanalyser⁴² er det gjennomført egne tellinger av de fastboende under 19 år, sett i forhold til deres foreldres beskjeftigelse. Disse tellingene sier noe om hvor viktige de ulike basisnæringene er for utviklingen av familiesamfunnet. Samtidig er de av stor betydning for å kunne bryte befolkningsframskrivningene ned på aldersgrupper, siden det viser seg at foreldres yrkestilknytning er minst like viktig som aldring når det gjelder hvordan antall barn og unge utvikler seg. Tellingene er presentert i Figur 5.1 og Figur 5.2. Man har tatt utgangspunkt i barna, i barnehagen og på skolen, og kartlagt begge foreldres beskjeftigelse. Dette er grunnlaget for figurene.

⁴² Slike tellinger ble gjennomført hvert år fra 1997 til 2004. De ble ikke gjennomført i 2005, men på nytt fra 2006.

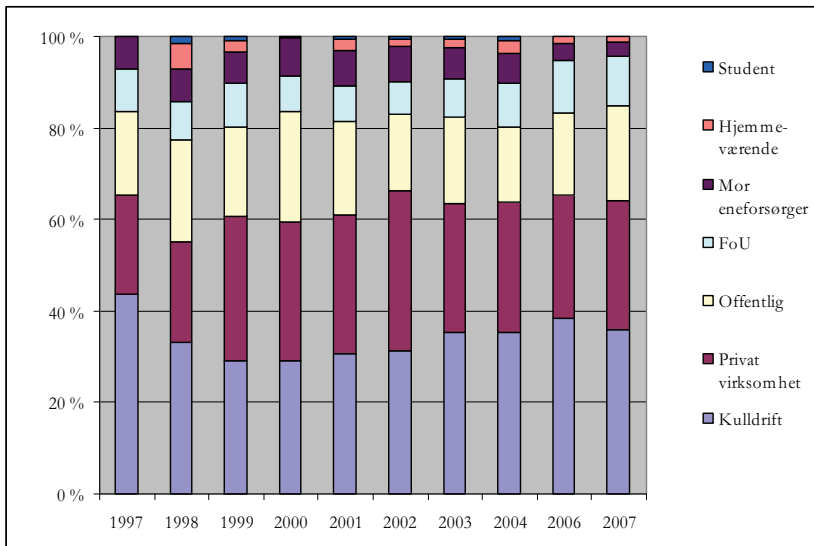
Figur 5.1 *Bosatte i Longyearbyen 0-18 år, etter mors beskjeftigelse. Prosentvis fordeling. 31. desember 1997-2007.*

Kilde: Longyearbyen lokalstyre

Figur 5.1 viser at mor har tre hovedformer for beskjeftigelse. Hun er offentlig ansatt, hun jobber innenfor privat virksomhet eller hun er hjemmeværende. Disse tre beskjeftigelsene dekker nærmere 90 prosent av mødrene, men andelen ser til å være avtakende. I løpet av de siste to-tre siste årene er det imidlertid tre utviklingstrekk som bør kommenteres: Andelen hjemmeværende mødre har gått tilbake (selv om tallene for 2007 igjen viser en økning), andelen mødre ansatt i FoU-sektoren øker, og kvinnesysselsettingen i bergverksnæringa går opp. Dette er nok et uttrykk for at kravene til tilgang på arbeidsplasser for begge foreldre har økt, og at dette nå er helt vesentlig for at familier skal kunne leve sammen på Svalbard. Kommende generasjoner av stadig høyere utdannede kvinner og menn må forventes å stille høye krav til interessante og utviklende arbeidsplasser for begge ektefeller/samboere.

Figur 5.2 *Bosatte i Longyearbyen 0-18 år, etter fars beskjeftigelse. Prosentvis fordeling. 31. desember 1997-2007.*

Kilde: Longyearbyen lokalstyre

Situasjonen for far ser noe annerledes ut. For nesten alle år er det innen bergverksnæringa at de fleste fedre er sysselsatt. De siste årene har andelen ligget i underkant av 40 prosent. Den andre store sektoren som sysselsetter fedre er annet privat virksomhet. Sysselsettingen i denne sektoren fikk et oppsving rundt årtusenskiftet (som sammenfaller med en nedgang innen bergverk), og ser nå ut til å ha stabilisert seg rundt 25-30 prosent de siste årene. Til sammen jobber drøyt 60 prosent av fedrene innen disse to sektorene. Offentlig virksomhet og forskning og utdanning er også viktige sektorer. Andelen fedre sysselsatt i offentlig sektor har økt noe de to siste årene, men for perioden under ett ser vi at andelen svinger rundt 20 prosent. FoU-sektoren har de to siste årene sysselsatt i overkant av 10 prosent av fedrene.

Figurene skiller ikke mellom foreldre av førskolebarn og foreldre av skolebarn. I noen grad vil de selvsagt også være sammenfallende. Går vi inn i datamaterialet bak figurene ser vi imidlertid til dels store forskjeller både for mødre og fedre av barn i henholdsvis førskole- og skolealder.

Dersom vi tillater oss antakelsen om at de yngste barna også har de yngste foreldrene finner vi noen interessante utviklingstrekk som

muligens gir en pekepinn om hvilke krav familiesamfunnet vil stille til arbeidsmarkedet på Svalbard framover. For mødrenes del finner en sterk økning i andelen sysselsatt innenfor FoU-virksomhet. For mødre med barn i alderen 0-5 jobber 13 prosent innen FoU. Tilsvarende andel for mødre med barn i alderen 6-19 er bare 3 prosent. Flere mødre med barn 0-5 er også tilknyttet bergverksnæringa og reiselivet. Andelen tilknyttet offentlig sektor går litt ned fra 34 prosent av mødrene med barn 6-19 til 29 prosent av mødrene med de yngste barna, mens andelen mødre tilknyttet privat sektor går ned fra 33 prosent for mødre (6-19) til 21 prosent for mødre (0-5). Det kan være et signal om at færre ønsker å jobbe i såkalt typisk kvinnedominerte, tjenesteytende næringer.

For fars del er det kun privat tjenesteytende sektor og FoU-virksomhet som har høyere andel av fedrene med de yngste barna. En fjerdedel av fedre (0-5) jobber i privat virksomhet mot 18 prosent av fedre (6-19), og 16 prosent av fedre (0-5) jobber innen FoU mot 8 prosent av fedre (6-19). Andelen fedre innen kulldrifta er 41 prosent for fedre med de eldste barna og 29 prosent for fedre med de yngste. Det er også relativt færre fedre (0-5) som jobber i offentlig sektor og i reiselivet.

Det er derfor mulig at Figur 5.1 og Figur 5.2 skjuler noen strukturelle endringer i samfunnet som delvis har sammenheng med hvordan svalbardøkonomien utvikler seg og delvis med hvilke forventninger som stilles til arbeidsmarkedets muligheter for interessant jobb til både mor og far. Flere av de største arbeidsgiverne har, i samtaler med oss, påpekt at manglende arbeidsplasser for kvinner har vært et problem også når det gjelder å rekruttere og holde på mannlige arbeidsplasser. Tallene kan tyde på at dette er på veg til å snu. Svalbard utøver av flere årsaker en viss tiltrekningskraft, og så langt har det ikke manglet på folk som ønsker å tilbringe noen år der. De fleste bedriftene opplever å ha mange søkere ved stillingsutlysninger. Imidlertid er det for en familie også høye kostnader (både materielle og ikke-materielle) knyttet til å flytte til Svalbard. Et tilfredsstillende arbeidstilbud for begge ektefeller vil trolig bli stadig viktigere for flyttebeslutningen. Vi ser allerede at en relativt høy andel av de som jobber skift, og dermed har mulighet til å pendle, velger å ha familien bosatt på fastlandet.

5.2 Stabilitet i lokalsamfunnet

Det ligger i sakens natur at det er langt større gjennomtrekk i Longyearbyen enn i tilsvarende lokalsamfunn på fastlandet. Dette er reflektert blant annet i målene for svalbardpolitikken, der det heter at Longyearbyen ikke er, og ikke skal være, et livsløps-samfunn. I forbindelse med levekårsundersøkelsen i år 2000 oppga omtrent halvparten av den norske befolkningen at de hadde bodd på Svalbard i mindre enn fire år, og ca en tredel hadde planer om å reise derfra i løpet av de kommende to år.

Det finnes ingen statistikk som viser hvordan botiden på Svalbard endrer seg over tid. Derimot finnes det tall for befolkningens bevegelse i befolkningsregisteret, slik at vi kan beregne turnover i befolkningen, og i bedriftsundersøkelsen registreres både turnover og stillingstype. Disse statistikkene kan gi en antydning om hvordan det går. I kapittel 4.3 viste vi for eksempel at omtrent en fjerdedel av registrert befolkning ved inngangen til 2007 hadde flyttet i løpet av året.

Tabell 5.2 *Antall sysselsatte gjennom året, fordelt på kjønn og type stilling. Longyearbyen 2004-2007.*

	Menn				Kvinner				Totalt			
	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007
Faste heltidsstillinger	761	784	879	888	286	330	335	351	1047	1114	1214	1239
Faste deltidsstillinger	92	126	86	110	112	101	124	155	204	227	210	265
Sum faste stillinger	853	910	965	998	398	431	459	506	1251	1341	1424	1504
Sesongengasjementer	450	416	420	486	279	269	314	323	729	685	734	809
Totalt	1303	1326	1385	1484	677	700	773	829	1980	2026	2158	2313

Kilde: Bedriftsundersøkelsene

I Tabell 5.2 presenterer vi en annen indikator for stabilitet. Vi ser her hvordan sysselsettingen i Longyearbyen fordeler seg på faste og midlertidige stillinger, samt hvordan dette igjen fordeler seg på kjønn. Det framgår av tabellen at omtrent 64 prosent av de sysselsatte på Svalbard er menn. Andelen er omtrent den samme som i 2006. I tillegg er det slik at rundt 90 prosent av de mennene som er i fast jobb, også jobber heltid. Heltidsandelen blant kvinnene er lavere (69 prosent), og andelen har holdt seg rundt 70 prosent de siste årene. Andelen faste heltidsstillinger for kvinner er noe lavere i 2007 sammenliknet med de tre foregående årene

samtidig som andelen hjemmeværende har økt. Isolert sett bidrar dette ikke til å styrke stabiliteten for familiesamfunnet i Longyearbyen. En mulig tolkning er at flere ser på Svalbard som et godt sted for å starte familiefasen (få barn og la mor ha mulighet til å være hjemme). En annen tolkning er at kvinner ikke i samme grad ønsker, eller mottar tilbud om sysselsetting i faste heltidsstillinger.

Antall sesongengasjementer i forhold til totalt antall sysselsatte er noe høyere for kvinner enn for menn. Andelen sesongengasjementer er relativt stabil over tid for kvinnes del (rundt 40 prosent), men har økt siste år for menn. De siste årene har andelen sesongengasjementer utgjort omlag 1/3 av alle sysselsatte. Da tar vi ikke hensyn til hvor mye de jobber. Det innebærer at hele 2/3 av de sysselsatte på Svalbard er fast ansatte. Av Tabell 5.2 ser vi også at mer enn halvparten av alle sysselsatte er ansatt i faste heltidsstillinger og at heltidsstillinger utgjør 82 prosent av alle faste stillinger. Sysselsetting i faste heltidsstillinger er avgjort en stabiliserende faktor for familiesamfunnet.

Tabell 5.3 *Turnover i faste stillinger, Longyearbyen og Svea. 1999 til 2007.*

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Antall faste stillinger per 31.12.	923	1060	1150	1171	1213	1277	1341	1424	1504
Sluttet i fast stilling i løpet av året	247	236	296	198	205	236	216	269	297
Turnover (prosent)	27	26	28	17	18	19	16	20	20

Kilde: Bedriftsundersøkelsen

Tabell 5.3 viser hvordan gjennomtrekken er i arbeidsmarkedet i Longyearbyen og Svea. Hver bedrift er bedt om å anslå hvor mange av de fast ansatte som har sluttet i løpet av året. Vi skiller ikke her mellom heltids- og deltidsansatte, men fokuserer på fast ansatte. Rundt årtusenskiftet lå turnoverandelen i overkant av 1/4 av de faste stillingene og andelen lå an til å stige ytterligere. Fra 2002 falt den imidlertid tilbake til 17 prosent mens den de to siste årene har ligget på 20 prosent.

5.3 Basisnæringenes bidrag til stabilitet

Basisnæringenes bidrag til stabiliteten i Longyearbyen kan delvis forklares med næringenes eksistens. De er definert som basisnæringer, og basisnæringene har per definisjon sitt marked utenfor lokalsamfunnet. Slik sett er basisnæringene avgjørende når det gjelder å bringe inntekter til Longyearbyen. Basisnæringene har i tillegg en stabiliserende funksjon i arbeidsmarkedet og i forhold til familiesamfunnet i Longyearbyen. Denne betydningen kan måles ved hjelp av stabilitetsindikatorer som i Tabell 5.4.

Offentlig forvaltning og service utgjør en stabiliserende faktor i Longyearbyen. Målt i antall årsverk er sektoren den nest største, etter kulldriften. Det er en stor og stabil andel faste heltidsstillinger i sektoren på omlag $\frac{3}{4}$ av alle stillinger. Det betyr at andelen årsverk som blir utført av deltids- og sesongansatte ligger på 25 prosent. Kvinneandelen blant de faste ansatte har økt i 2007 til 51 prosent, mot rundt 45 prosent i tidligere år. Turnover i sektoren gikk ned fra 2004 til 2005, men har de to siste årene beveget seg i retning 20 prosent av årsverkene.

Romrelatert virksomhet, forskning og undervisning markerer seg stadig med et stort antall vikarer og sesongengasjementer, men andelen faste stillinger har økt siste år. Andelen faste stillinger ligger på 36 prosent i 2007 mot 31 prosent i de to foregående årene. Det er nok flere grunner til den lave andelen. Universitetssektoren har generelt sett mange deltidsansatte, blant annet gjesteforskere og -forelesere. Det er slik sektoren er bygget opp. Når det gjelder UNIS, er nok dette enda vanligere enn på fastlandet. Likevel ble 85 prosent av årsverkene utført av fastboende heltidsansatte. Det betyr at bare 15 prosent av de totale årsverkene ble utført av sesongansatte og ansatte i faste deltidsstillinger. Blant de faste ansatte var turnoveren på 19 prosent, noe som er en god del høyere enn i foregående år. Sektoren hadde sin laveste turnoverandelen (5 prosent) i 2004.

I løpet av 2007 var i alt 357 studenter fra 26 land engasjert ved UNIS. Det tilbys totalt 45 ulike kurs, hvorav 27 kurs for Master og PhD-studenter. De fleste utenlandske studentene kommer fra andre nordiske land (32 prosent) og fra Tyskland (19 prosent). Hvor lenge den enkelte student blir i Longyearbyen av gangen varierer mye – fra to uker til seks måneder normalt sett – med flere studenter på våren enn om høsten. I samtale med UNIS kom det

fram at en økende andel av studentene velger å bli gjennom hele semestre framfor å kun komme innom for enkeltkurs.

Tabell 5.4 *Stabilitetsindikatorer etter basisnæring. Longyearbyen og Svea. 2003-2007*

	Offentlig	FoU	Bergverk	Reiseliv	Totalt
Andel faste stillinger					
2003	72 %	24 %	86 %	55 %	60 %
2004	66 %	27 %	85 %	63 %	60 %
2005	79 %	31 %	86 %	48 %	61 %
2006	84 %	31 %	86 %	56 %	65 %
2007	78 %	36 %	86 %	50 %	64 %
Andel heltid faste stillinger					
2003	74 %	79 %	100 %	75 %	84 %
2004	75 %	80 %	99 %	70 %	83 %
2005	76 %	77 %	100 %	74 %	85 %
2006	77 %	79 %	99 %	76 %	86 %
2007	75 %	80 %	99 %	63 %	83 %
Kvinneandel faste stillinger					
2003	45 %	30 %	9 %	61 %	35 %
2004	44 %	28 %	10 %	56 %	34 %
2005	45 %	36 %	9 %	52 %	32 %
2006	45 %	35 %	11 %	51 %	31 %
2007	51 %	36 %	9 %	59 %	34 %
Turnover					
2003	17 %	14 %	12 %	23 %	18 %
2004	21 %	5 %	6 %	28 %	16 %
2005	12 %	11 %	4 %	18 %	10 %
2006	18 %	16 %	11 %	23 %	16 %
2007	19 %	19 %	9 %	28%	17 %
Andel årsverk i faste heltidsstillinger					
2003	82 %	80 %	94 %	67 %	82 %
2004	77 %	84 %	89 %	67 %	80 %
2005	86 %	84 %	86 %	64 %	83 %
2006	77 %	81 %	95 %	71 %	75 %
2007	81 %	85 %	77 %	61 %	66 %

Kilde: Bedriftsundersøkelsen

Kulldriften har alltid hatt et stort innslag av faste heltidsstillinger. I 2006 ble 95 prosent av årsverkene utført av ansatte i faste heltidsstillinger, men denne andelen falt til 77 prosent i 2007. Det er uvisst hva denne nedgangen skyldes, men vi vet også at veksten i

antall årsverk har oversteget veksten i antall ansatte siste år. Av de faste stillingene var så godt som 100 prosent heltidsstillinger. Basert på de tall selskapet har oppgitt er turnoveren for 2007 beregnet til 9 prosent og det er lavere enn i 2006. Kvinneandelen i kulldriften lå også på 9 prosent. Andelen har variert mellom 9 og 11 prosent de siste fem årene og, kanskje ikke så overraskende, er bergverk den næringen som har desidert lavest kvinneandel. Kulldriften er likevel den største av basisnæringene og slik sett en viktig stabiliseringsfaktor i Longyearbyen.

Kulldriften har i dag hoveddelen av sin aktivitet i Svea. I 2007 arbeidet 515 mennesker fast i Svea. Av disse var 412 ansatt i SNSG, og 103 hos ulike underleverandører. Store Norske hadde 72 ansatte med arbeidssted i Longyearbyen, hvorav 49 i SNSGs administrasjon og 23 i Gruve 7. I forhold til stabiliteten i Longyearbyen kan det i utgangspunktet virke unaturlig å likestille årsverk utført i Svea med årsverk utført i Longyearbyen. Når dette likevel er gjort, er det fordi flertallet av dem som arbeider fast i Svea har bolig og eventuelt familie i Longyearbyen. Det betyr også at de bruker en andel av sin inntekt der. Hvordan dette vil utvikle seg framover er et veldig aktuelt spørsmål. Svaret henger blant annet sammen med hva slags turnusordninger de ansatte i Svea vil ha framover. Fastlandspendlingen har økt etter innføring av 14/14 turnus og selskapet oppgir at om lag halvparten av de ansatte pendlet i 2007.

Reiselivet har, på samme måte som forskning og undervisning, et relativt stort innslag av sesongarbeidere og korttidsengasjerte. Også turnoveren har normalt ligget høyt i denne næringen. Slik er det fortsatt. I 2007 ble 61 prosent av årsverkene i reiselivet utført av ansatte i faste heltidsstillinger. Det er den laveste andelen på fem år. Bare halvparten av alle ansettelser var faste, og turnoveren blant de faste ansatte var på 28 prosent. Det er høyere enn året før. Det er, på samme måte som i offentlig sektor, mange kvinner sysselsatt i reiselivsnæringa. Kvinneandelen steg fra 51 til 59 prosent fra 2006 til 2007. Både offentlig sektor og reiselivet er således svært viktige for at Longyearbyen skal kunne tiltrekke seg familier der begge foreldre ønsker å være i arbeid. Nesten alle som er tilsatt i faste heltidsstillinger, og også flertallet av de deltidsansatte og sesongansatte, er fastboende i Longyearbyen.

Tallene i tabellen viser ikke hele bildet. Siden mange av bedrifter som selger til tilreisende også selger til fastboende, er det sannsynlig at indikatorene antyder større stabilitet enn det er i reiselivsnæringen i virkeligheten. På den annen side har reiselivet stor aktivitet om sommeren, når annen aktivitet ligger nede og den lokalbaserte etterspørselen er lavere. Sesongsvingningene i reiselivet bidrar således til å jevne ut aktiviteten. Dette gjelder ikke bare innenfor næringer som handel, servering og lokal tjenesteyting, men også innenfor den lokale økonomien generelt (se Samfunns- og næringsanalysen 1996). I tillegg bidrar reiselivet til at Longyearbyen har et relativt bredt tilbud innenfor handel, kultur, serveringssteder, osv. Dette er av stor betydning for kvaliteten på lokalsamfunnet, og dermed for de fastboende. På den annen side er det i flere sammenhenger stilt spørsmål ved om det store antallet tilreisende bidrar til en utelivskultur som ikke uten videre er forenlig med det å skape trygge rammer rundt familiesamfunnet og barn og unges oppvekstmiljø.

5.4 Utviklingen i Svea og familiesamfunnet i Longyearbyen

Avstanden mellom Svea og Longyearbyen innebærer at de som jobber i Svea daglig, også må sove der. Dagpendling til Longyearbyen er vanskelig, blant annet fordi det ikke er opparbeidet vegforbindelse mellom de to stedene. Det er ikke noe mål for norske myndigheter at det utvikles et eget familiesamfunn i Svea. Longyearbyen er, og skal være, det tettstedet som tilbyr de tjenester som kan forventes fra et lokalsamfunn og som skal være det stabile familiesamfunnet på Svalbard. Tvert i mot tenker myndighetene seg at aktiviteten i Svea skal bidra til at disse egenskapene ved Longyearbyen videreutvikles.

Store Norskes politikk på området er selvsagt av meget stor betydning for hvordan næringsaktiviteten i Svea bidrar til opprettholdelsen og videreutviklingen av et godt familiesamfunn i Longyearbyen. I følge bedriftens ledelse, er det viktig for Store Norske å bidra til Longyearbyens utvikling, og bedriften forsøker derfor å legge til rette for at de ansatte skal bo seg der med sine familier. Alternativet for de ansatte er selvsagt at de reiser til fastlandet.

Det har derfor, fra bedriftens side, vært en forutsetning at de som er ansatt i Svea også har adresse Longyearbyen. Selskapet har lagt til rette for dette, gjennom stadig å bedre boligtilbudet, utforme gunstige arbeidstidsordninger og tilby gratis flytransport. På denne måten har selskapet lagt til rette for at de ansatte, men også deres familier, skal kunne bli boende i Longyearbyen.

5.4.1 Familier, boligtilbud og arbeidsmarked

Store Norske tilbyr både familieleiligheter og hybler i Longyearbyen til sine ansatte til en moderat husleiepris.

Familier og familieboliger

Mens selskapets ledelse tidligere har understreket generelt stor etterspørsel etter familieleiligheter, er signalene i år at etterspørselen er dreid mer mot hybelleiligheter. Det kan tyde på at færre av de ansatte i selskapet generelt, og i Svea spesielt, ønsker at familien og/eller kjæresten også skal bo i Longyearbyen. Selskapet (uttrykte i samtaler med oss i april i år at de) ønsker å bygge flere små leiligheter, delvis som erstatning for gamle og utilfredsstillende hybelbygg, men også for å møte den sterkere etterspørsel etter hybelleiligheter. For familiesamfunnets stabilitet er det bekymringsfullt at Store Norske-ansatte i mindre grad bor fast i Longyearbyen. Selskapet setter i stor grad standarden for turnusordninger, og følgelig for pendlingsmulighetene, også hos underleverandører i Svea. Under folkemøtet om ny arealplan for Longyearbyen den 15. september i år ga imidlertid Store Norske-direktør Bjørn Arnestad signaler om at selskapet ønsker å snu pendler-trenden og at det skal satses mer på bygging og oppgradering av familieboliger igjen (Svalbardposten nr. 37, 2008).

Arbeidsmarked i Longyearbyen for jobb nummer to?

Det er ikke nok at tilbudet av familieleiligheter er godt for å sikre et stabilt familiesamfunn. Etterspørselen etter arbeidskraft i Longyearbyen ble av Store Norskes ledelse trukket fram som en mulig begrensende faktor når det gjelder å få flere familier til å etablere seg der. Den ene forelderen (far) får kanskje jobb i Svea, mens den andre (mor) ikke får jobb. Da er det lite fristende for familien å flytte til Longyearbyen. Den som får jobb i Svea vil da ønske å pendle til fastlandet, eller han tar ikke jobben.

Store Norske er således både en viktig bidragsyter til familiesamfunnet og en viktig interessent i et variert lokalt arbeidsmarked. Derfor ser ledelsen seg tjent med å ha en bevisst politikk på området og støtte tiltak som kan styrke eller stabilisere familiesamfunnet. Et slikt tiltak an være et mer eller mindre forpliktende samarbeid mellom bedriftene/arbeidstilbyderne i Longyearbyen i forbindelse med nyansettelser, for eksempel ved at ledige stillinger registreres i et "arbeidskontor" for Longyearbyen og Svea. Dette arbeidskontoret kan drives i offentlig regi, eller det kan drives gjennom næringsforeningen eller på andre måter i privat regi.

Et slikt kontor er ikke nødvendigvis nok. Det kan hende at det er nødvendig med et mer forpliktende samarbeid. Dette kan for eksempel skje ved at arbeidsgivere som har ledige stillinger forplikter seg til å kvotere inn folk med familie i Longyearbyen prioritet ved ansettelse. Det er best om en slik *svalbardkvotering* skjer samtidig for begge forsørgerne i en familie, for deres egen planleggings skyld.

Hybler

Mange av dem som jobber i Svea bor på hybel i Longyearbyen og som nevnt, ser andelen ut til å øke. Både ungarer og dem som har familie på fastlandet etterspør i første rekke hybelleiligheter. Store Norske ser det som svært viktig å legge til rette for at det også er muligheter for dem som ønsker små leiligheter i Longyearbyen.

5.4.2 Forbindelse til Longyearbyen

Forbindelsen mellom Longyearbyen og Svea er begrenset. Transport skjer i all hovedsak med fly. Store Norske har lagt til rette for at de ansatte skal pendle mellom Longyearbyen og Svea gjennom å tilby gratis fly. Det er altså lett og gratis for ansatte i Svea å komme seg til og fra Longyearbyen når de går på og av turnusen. Samtidig er flyplassen i Longyearbyen også forbindelsen til fastlandet. Hvorvidt gratis fly Svea-Longyearbyen fører til redusert pendling til/fra fastlandet er derfor usikkert.

Utbygging av en veg mellom Svea og Longyearbyen vil kunne åpne for dagpendling. Dette ville bidra til å generere større fleksibilitet når det gjelder arbeidstidsordninger, blant annet fordi det da blir lettere å kunne dra hjem etter vanlig kontortid også i Svea. En veg

vil muligens kunne ha gunstige ringvirkninger når det gjelder å bidra til å stabilisere familiesamfunnet i Longyearbyen gjennom redusert pendlerfrekvens til fastlandet.

5.4.3 Pendling til fastlandet

Store Norske har i årsberetningen for 2007 gitt et anslag for pendlingen i selskapet. Pendlingen i Store Norske må sies å være høy. Hele 70 prosent av dem som jobber skift eller turnus i Svea pendler til fastlandet. Dette omfatter 200 av 280 skift-/turnusansatte. Av alle ansatte i Store Norske er det om lag halvparten som pendler til fastlandet. Situasjonen hos viktige underleverandører i Svea, som LNSS, vil trolig være rimelig tilsvarende. Store Norske har ikke i foregående år oppgitt omfanget av pendlingen i selskapet og det er derfor vanskelig å si noe om utviklingen over tid. Det er likevel sannsynlig å gå ut ifra at pendlingen har økt etter at selskapet innførte 14/14 turnus, noe som gir mulighet til mer konsentrerte arbeidsperioder og lengre hjemmeperioder. Selskapet tilbyr billige boliger i Longyearbyen, men subsidierer ikke hjemreiser til fastlandet. De ansatte er registrert bosatt i Longyearbyen. Pendling er i så måte ikke noe problem for selskapet, men Store Norske er seg også bevisst ansvaret de som hjørnesteinsbedrift har for å bidra til familiesamfunnet i Longyearbyen. Også med tanke på egen rekruttering er det viktig for selskapet å bidra til at Longyearbyen virker tiltrekkende, også for de ansattes familier. Samtidig møter selskapet økende press fra de ansatte for å legge arbeidstidsordningene og transportmulighetene til rette for økt fastlandspendling.

Flyreiser

Store Norske ønsker å kunne fly direkte mellom Tromsø og Svea. Det er vesentlig dyrere for selskapet å gå via Longyearbyen som i dag. I Samfunns- og næringsanalysen (2006) framgår det at Lufttransport as har søkt dispensasjon for å fly passasjerer og gods på denne ruta, men slik dispensasjon er foreløpig avslått. En slik flyrute vil selvsagt bidra til å gjøre det enklere for ansatte som ønsker å pendle til fastlandet, men det er ikke dermed gitt at pendlingen eskaleres. De som ønsker å pendle til fastlandet, gjør nok allerede det selv om de må via flyplassen i Longyearbyen.

Arbeidstid

De ansatte i Svea jobber helkontinuerlig skift. Siden gruva er åpen hele døgnet, kan man lage arbeidstidsordninger som innebærer at de ansatte jobber vesentlig mer av gangen når de først er i Svea. Dette går selvsagt på bekostning av fritida mens de er i Svea. Ved å konsentrere arbeidet, er det også mulig å konsentrere fritida til de periodene man ikke er til stede i Svea. Det er mulig å lage arbeidstidsordninger der den enkelte ansatte jobber like mye som før, men mer konsentrert, og dermed får mer sammenhengende fritid. Dette kan gjøres uten at selskapet trenger å ansette flere personer. Selskapet taper ikke på slike ordninger, siden det er en forutsetning at man får utført det samme omfanget arbeid. Ulempen kan være at det blir vanskeligere å utnytte friperiodene i Svea til overtidarbeid, siden antall timer fri blir vesentlig redusert. Dette reduserer tilgjengelig kapasitet for selskapet, samtidig som det reduserer utbetalt lønn for dem som jobber mye overtid. Et annet moment som må tas med i betraktningen, og som kan tale imot utvidede arbeidstidsordninger, er potensialet for økt skadeomfang i gruva ved mer konsentrerte arbeidsperioder. Utvidede turnusordninger kan selvfølgelig ikke innføres på bekostning av sikkerheten.

Et stort flertall av de ansatte (85 prosent) ønsker, i følge en undersøkelse selskapet gjennomførte i 2005, arbeidstidsordninger som innebærer lengre sammenhengende friperioder enn i dag. De ansatte er altså villige til å betale for en slik arbeidstidsordning, i den forstand at de må forvente lavere lønnsutbetaling på grunn av lavere overtid. Dette framstår som et sterkt ønske blant de ansatte. Selskapets tradisjonelle rolle som samfunnsbygger siden 1916, og dets uttalte ønske om fortsatt å være samfunnsbygger, kommer i den forstand i en slags skvis mot de ansattes ønske om sammenhengende fritid.

Det er viktig for selskapet at de ansatte gis gode rammevilkår, slik at de i størst mulig grad trives på jobben. Stabilitet i arbeidsstokken innebærer at selskapet slipper kostnader knyttet til rekruttering av nye arbeidere. I en situasjon med et stramt arbeidsmarked på fastlandet, og reduserte fordeler ved å jobbe på Svalbard, er det spesielt viktig at rammevilkårene er gode. Selskapet veit at det også har et ansvar i forhold til utvikling av Longyearbyen, og at de beslutninger selskapet fatter med hensyn til arbeidstidsordninger

har konsekvenser ut over de ansattes trivsel. Dersom selskapets samfunnsbyggende rolle avtar for mye, kan dette i neste omgang slå tilbake på kulldrifta sjøl.

I hvilken grad økt pendling har betydning for familiesamfunnet i Longyearbyen avhenger selvsagt av i hvilken grad de ansatte i Svea har familie (i Longyearbyen). Dersom det er hovedsakelig ungarer som øker sin pendling, er det ikke sikkert ringvirkningene i Longyearbyen er så store, ut over det som merkes i utelivet. Dersom det fører til fraflytting av familier kan derimot virkningene for familiesamfunnet bli vesentlige, både direkte og via de ringvirkninger som utløses av bortfallet av arbeidskraft, kompetanse og etterspørsel etter varer og tjenester.

5.5 Boligsituasjonen i Longyearbyen

Tradisjonelt har boliger vært et gode som arbeidsgiver stilte til disposisjon for dem som jobbet på Svalbard. Den gangen felleshusholdet dominerte var nesten alle boliger eid av Store Norske og staten. De fleste ansatte var innkvartert i mindre hybler av enkel standard, og det var få familieboliger. Såkalte ”nøkkelpersonell” hadde normalt forrang til boligene.

Siden begynnelsen av 1990-tallet har Longyearbyen vært gjennom en stor omstilling. Boligspørsmålet ble satt på dagsorden allerede tidlig i denne prosessen. Dette skyldes for det første at boligmarkedet i Longyearbyen ikke fungerte. Det innebar blant annet at mange av de nye, private virksomhetene ikke klarte skaffe sine ansatte en høvelig bolig, noe som igjen bidro til å vanskeliggjøre rekruttering av ny arbeidskraft. Av den eksisterende boligmassen var det først og fremst hybler som ble frigjort for nye virksomheter, mens familieboligene ble forbeholdt ansatte i statsetatene, Store Norske og SSD/SNU (LL i dag). På grunn av høye kostnader og stor usikkerhet var de nye virksomhetene tilbakeholdne med å investere i nye boliger.

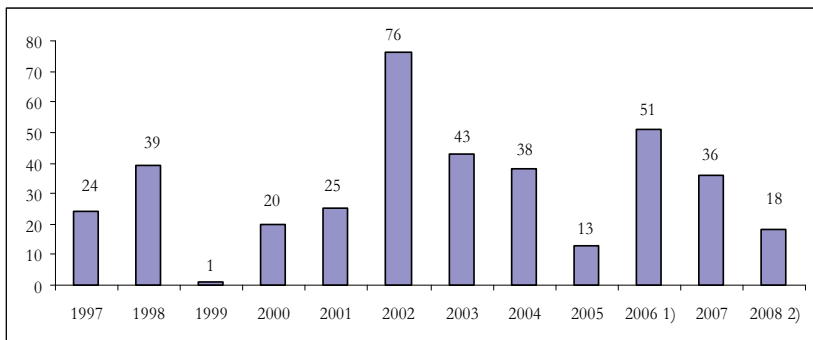
Boligsituasjonen skapte derfor et slags klasseskille i Longyearbyen. Ansatte i statsetatene, Store Norske og SSD/SNU hadde tilgang på de mest attraktive boligene. Samtidig bodde de gratis eller til sterkt subsidierte priser. På den andre side var det en voksende gruppe

innbyggere som hadde vansker med å få høvelige boliger til det en anså som en overkommelig pris.

Denne situasjonen endret seg gradvis. Mot slutten av 1990-tallet kom stadig flere private utbyggere og boligentreprenører på banen, og boligbyggingen skjøt fart. Boligene ble, etter hvert som de ble ferdigstilt, solgt til virksomheter eller privatpersoner. De etablerte boligeierne gikk også i gang med utbedring, ombygging og nybygging, og det er siden bygget et stort antall nye boliger, i følge LL ca 380, fra 1997 fram til juni 2008.

Figur 5.3 viser boligbyggingen i Longyearbyen i løpet av denne tiårsperioden. Det kan være litt tilfeldig hvor mange boliger som blir ferdigstilt innenfor ett år, selv om svingningene til en viss grad kan forklares med aktivitetsutviklingen. Det er mer interessant at boligbyggingen i løpet av denne 12-årsperioden i gjennomsnitt utgjorde omtrent 30-35 enheter per år.

Figur 5.3 *Ferdigstilte boliger per år i Longyearbyen. 1997 til juni 2008*

1) 38 av leilighetene tilhører utbyggingen på Elvesletta Nord.

2) T.o.m. juni 2008.

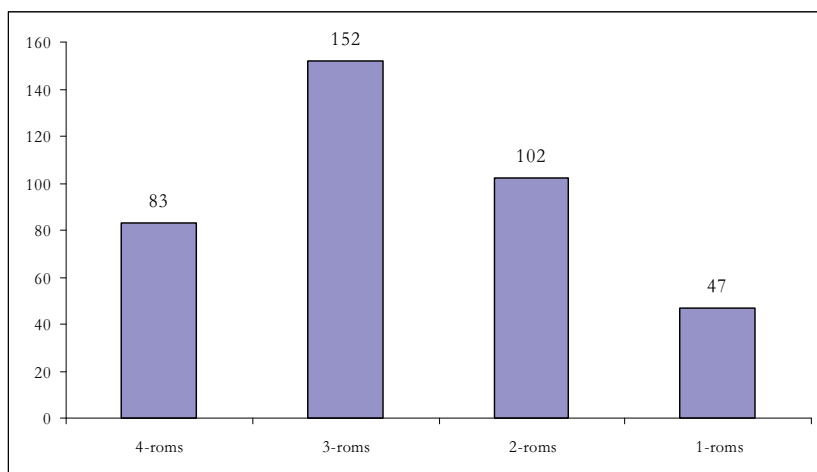
Kilde: LL

Boligbyggingen kan altså delvis tolkes som et uttrykk for at Longyearbyen fornyes og utvikler seg. Selv om de store aktørene fortsatt er svært betydningsfulle boligbyggere og boligeiere, er det etter hvert også blitt et innslag av privateide boliger. Det betyr samtidig at boligmarkedet i Longyearbyen, i hvert fall sammenliknet med før midten av 1990-tallet, har begynt å fungere. Det kommersielle markedet er fortsatt lite, siden mange i de tradisjonelle næringene fortsatt tilbys tjenestebolig, og innebærer en viss risiko både for utbyggere og boligkjøpere. Etterspørselen

etter boliger har likevel vært høy i forhold til tilbudet. Svalbardposten nr. 32, 2008 opplyser at boligprisene i Longyearbyen er på nivå med de største byene på fastlandet.

Det (noe) mer fleksible boligmarkedet henger også sammen med at boligbyggingen i Longyearbyen de siste ti årene er dominert av større boenheter enn tidligere. Selv om det fortsatt bygges hybler, er de fleste leilighetene som bygges nå mellom to og fire rom (se Figur 5.4). Dette gjelder også de leilighetene som bygges av de store bedriftene. Kravene til minimumsstandard, både når det gjelder boligens kvalitet og størrelse, har økt også i Longyearbyen. Endringene i retning av et mer familieorientert lokalsamfunn slår også gjennom i boligmarkedet. Det forbedrede boligtilbudet øker anledningen for dem som jobber i Longyearbyen har til å ta med seg familien.

Figur 5.4 *Antall ferdige boenheter etter størrelse i Longyearbyen. 1997 til juni 2008.*

Kilde: LL

5.6 Økonomiske levekår⁴³

Økonomi har lenge vært et viktig insitamant for å få folk til å bosette seg i Longyearbyen. Et lønnsnivå på linje med fastlandet,

⁴³ Dette avsnittet er, bortsett fra avsnitt 5.6.5, i sin helhet basert på Samfunns- og næringsanalysen (2006)

kombinert med lav skatt og i mange tilfeller subsidiert bolig, har bidratt til at de fleste grupper på Svalbard har kommet relativt godt ut økonomisk. I følge Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse for Longyearbyen fra år 2000 (Notater 2000/31) oppga 24 % av dem som flyttet til Svalbard muligheten til å legge seg opp penger som et viktig flyttemotiv. Når man først var kommet til Svalbard mente 66 % at den lave svalbardskatten var en viktig begrunnelse for å bli boende. Blant dem som hadde bodd på Svalbard i 2-4 år vektla hele 78 % lav skatt som motiv. Andelen som oppga lav skatt som motiv økte med inntektsnivået. Nedenfor gjennomgår vi noen av de forholdene som påvirker de økonomiske levekårene for dem som er bosatt på Svalbard.

5.6.1 Inntektssituasjonen

Det har skjedd betydelige endringer i de økonomiske rammevilkårene for å bo på Svalbard. *For det første* har befolkningen på Svalbard hatt en svakere inntektsutvikling på 1990-tallet enn sammenlignbare grupper på fastlandet. For yrkesaktive menn i alderen 25-55 år lå gjennomsnittlig bruttoinntekt drøyt 4 prosent under landsgjennomsnittet i 1999, mens den for kvinner lå 2 % over. Flerpersonhusholdninger, herunder barnefamilier, hadde også lavere yrkesinntekt enn landsgjennomsnittet.

5.6.2 Boligpris

For det andre må en økende gruppe av arbeidstakere betale en høyere leiepris på bolig enn tidligere. Flertallet av flerpersonhusholdningene leier fortsatt subsidiert bolig av sin arbeidsgiver. Blant disse er det samtidig mange som også har hus på fastlandet, som det koster å holde.

5.6.3 Kostnadsnivå

For det tredje har spesielt barnefamiliene på Svalbard langt høyere kostnader til klær og skotøy, transport og en del andre varer og tjenester enn familier på fastlandet.

5.6.4 Gebyrer

For det fjerde er det i løpet av de siste 20 årene innført gebyrer på de fleste offentlige varer og tjenester. Kostnadsdekning er i hovedsak innført som prinsipp. For folk flest innebærer dette store uttellingene til oppvarming, strøm, vann/avløp, barnehage, vei, post osv, som ikke var pålagt i det gamle ”gratissamfunnet”. Vi vil spesielt peke på den planlagte utbyggingen av reservekraft på Svalbard, som må skje uten vesentlig statsstøtte. På den annen side betales det fortsatt ingen merverdiavgift og få særavgifter på Svalbard.

5.6.5 Endringer i personbeskatningen

For det femte har skattenivået økt betydelig i løpet av det siste tiåret. Arbeidstakere på Svalbard betaler trygdeavgiften på 7,8 prosent på samme måte som på fastlandet. I tillegg pålegges innbyggerne en flat prosentvis inntektsskatt, lik for alle arbeidstakere. I 1997 var denne skattesatsen lik 4 prosent. Siden ble satsen økt til 8 prosent og endelig til 12 prosent i 2006. Denne siste skatteskjerpelsen vakte sterke reaksjoner i befolkningen. På grunn av systemet med flat bruttobeskatning var det særlig lavtlønnede og familier med stor gjeld som mistet mye av det økonomiske incentivet for å bo på Svalbard. I samtaler med bedriftene i forbindelse med fjorårets analyse (Samfunns- og næringsanalysen 2007) kom det fram at bedriftene mottok færre søknader på ledige stillinger og høyere turnover blant de ansatte. Mange så disse endringene i sammenheng med skatteskjerpelsen. Dette strider med myndighetenes ønske om å styrke familiesamfunnet i Longyearbyen, og myndighetene har derfor innført særskilte tiltak rettet mot barnefamiliene. Fra 2007 ble det, som kompensasjon, innført et særskilt svalbardtillegg i barnetrygden. Barnetrygden ble økt til samme nivå som i Finnmark.

I forbindelse med statsbudsjettet⁴⁴ i 2008 ble svalbardskatten igjen satt ned til 8 prosent⁴⁵ fra budsjettåret 2008. Samtidig ble selskaps-

⁴⁴ Ot.prp. nr. 1 (2007-2008): *Skatte- og avgiftsopplegget 2008. Lovendringer*. Skatteopplegget for Svalbard er omtalt i kapittel 17.

⁴⁵ Dette gjelder for inntekter lavere enn 12 G. For overskytende inntekt trekkes skatt med 22 prosent. For ytterligere informasjon om skatteomleggingen, se Samfunns- og næringsanalysen 2007, s.139-140.

og kapitalbeskatningen skjerpet fra 10 til 16 prosent. Det generelle bunnfradraget i alminnelig inntekt ble imidlertid doblet fra 10.000 til 20.000 kroner. Selvstendig næringsdrivende fikk i noen grad også skjerpet skatt ved en overgang fra å beregne personinntekt etter skjermingsmetoden til å skattlegge netto næringsoverskudd med samme skatte- og trygdeavgiftssatser som lønn.

- Samlet sett vil denne omleggingen trolig medføre en skattelettelse for 2008. Lønnsinntakere får åpenbart lettelse i skatten, men forslagene fører på den annen side til at bedriftene får skjerpet skatten, og at selvstendig næringsdrivende kan risikere høyere skatt. Skatteomleggingen kan derfor få konsekvenser for blant annet for det private tjenestetilbudet i Longyearbyen.

5.6.6 Arbeidsmarked og rekruttering

Hitil har det stort sett vært lett å få nye arbeidstakere og deres familier til å flytte til Svalbard. En relativt stor andel av befolkningen har også valgt å bli her i mange år. Mange arbeidsgivere meldte i 2006 om økte vansker med å rekruttere nye arbeidstakere, og lokalstyret foretok samme en undersøkelse blant flere av firmaene i Longyearbyen om søknadsmengden til nye stillinger, sammenlignet med fjoråret. Denne viser en klar nedgang i antallet søkere til ledige stillinger på Svalbard. Mange av bedriftene opplyste at de ikke fikk tak i kvalifisert arbeidskraft og fagfolk, og at de sliter med rekrutteringen.

I årets samtaler med bedriftene ble ikke lenger rekruttering sett på som noe utpreget problem. Unntakene var ingeniør- og mellomlederstillinger. Slike stillinger er imidlertid vanskelige å få fylt også på fastlandet. Spesielt Store Norske rapporterer om mange søknader ved stillingsutlysninger. Noen virksomheter innen reiseliv og privat tjenesteyting rapporterer imidlertid at de i stadig større grad rekrutterer arbeidskraft fra utlandet. Dette gjelder i første rekke innen renhold, catering o.a. Det er ingen markerte endringer i arbeidsmarkedet og økonomiske konjunkturer på fastlandet som kan forklare en observerbar endring i rekrutteringen til arbeidslivet på Svalbard. Det kan derfor se ut til at næringslivet enten overdrev betydningen av skatteskjerpelsen i sin rapportering i 2006, eller at et skattenivå på 12 prosent (pluss trygdeavgift) gir

for liten økonomisk gevinst til at folk ønsker å tilbringe tid på Svalbard.

Mulighetene for jobb til ektefelle/samboer og tilgang på tilfredsstillende bolig er andre faktorer som nok teller vel så mye for rekrutteringssituasjonen i dag.

6 Oppsummering og konklusjoner. Veggen videre

Rammebetingelsene for utvikling av et levedyktig lokalsamfunn i Longyearbyen er under stadig endring. Dette har da også ført til at lokalsamfunnet har endret seg vesentlig de siste årene, og at det på mange måter har blitt likere tilsvarende lokalsamfunn på fastlandet. Spørsmålet er om man nå, slik vi antydte innledningsvis, har kommet i nærheten av det aktivitetsomfanget som er politisk ønskelig og som er tilstrekkelig for fortsatt å kunne hevde norsk suverenitet på Svalbard. Dersom man politisk mener det, kan virkemiddelbruken i tiden framover komme til å bli endret. Da blir det et politisk spørsmål å finne en virkemiddelbalanse, der en verken bruker ”for mye” eller ”for lite” av ulike virkemidler, samtidig som en holder seg innenfor de rammene Svalbardtraktaten setter. Hva sentrale myndigheter vil gjøre i den forbindelse, er usikkert. Skattesaken er ett eksempel. Myndighetene har til en viss grad gått tilbake på sine gamle vedtak når det gjelder skatt, men man kan fortsatt tenke seg at man innfører ulike typer skatter og/eller subsidier, at man øker (reduserer) bygge- og anleggsaktiviteten, at man satser sterkt (eller mindre) på UNIS og så videre. Denne høsten er det Store Norskes planer om å påbegynne grunnlagsinvesteringer i nytt gruvefelt (Lunckefjell) som står i fokus.

Årets samfunns- og næringsanalyse viser først og fremst den utvikling som har funnet sted fra 2006 til 2007. Hovedtrenden for de siste tiår videreføres med fortsatt vekst og potensielt større bredde i befolkning og vare- og tjenestetilbud.

Vi vil spesielt nevne at det har vært en betydelig ekspansjon i sysselsettingen i Store Norske fra 2006 til 2007 med 100 årsverk. Det tilsvarer en årsverksvekst på 25 prosent bare siste år. Bedriften

har hatt et rekordår hva angår produksjon og omsetning. Det har sammenheng med god etterspørsel og historisk høy råvarepris på kull, men også med at driften ikke har vært avbrutt/reduisert av uforutsette hendelser (som brannen i 2005). Ved siden av høyt nivå på produksjonen i Svea, er det planlegging av forekomsten i Lunckefjell som prioriteres i tiden framover.

Også reiselivsnæringa har hatt vekst i 2007. Antall overnattingsdøgn på hoteller og pensjonater har aldri vært høyere og nærmer seg 90.000. Det har imidlertid ikke lyktes næringa å spre turistene bedre utover året. April og juli/august utgjør toppmånedene og da er overnattingskapasiteten i stor grad sprengt. I de dårligst besøkte månedene (fra oktober og ut januar) gikk besøket faktisk ned fra 2006 til 2007. Siste år har det vært vekst i både ferie/fritidsreiser og i kurs/konferanser. Antall yrkesreiser har imidlertid gått ned. Endringen er ikke dramatisk og det er mulig yrkesreisene i 2005/2006 må sees i sammenheng med brannen i Svea. Sammen med veksten i antall overnattingsdøgn har det i 2007 vært vekst i antall årsverk utført innen reiselivet. Det har i tidligere samfunns- og næringsanalyser vært spekulert om reiselivsnæringa er i en konsolideringsfase der en har funnet en årsverkskapasitet som klarer å betjene veksten i antall besøkende. Årets resultater tyder i så fall på at enkelte terskler er nådd og at næringa har behov for utvidelse av kapasiteten. De gode resultatene for reiselivsnæringa dempes noe av nedgang i cruisetrafikken. Det er for antall passasjerer at vi finner den sterkeste nedgangen, men passasjertallet var også særskilt høyt i 2006.

Vi har framskrevet sysselsettingen og befolkningen til 2012 på tilsvarende måte som i tidligere analyser. Årets framskriving viser en sysselsettings- og befolkningsvekst på om lag ti prosent, noe som i stor grad kan knyttes opp mot vekstanslagene for forsknings- og undervisningsaktiviteten (UNIS). I årets beregninger har vi sett årsverksutviklingen innen lokal offentlig virksomhet i sammenheng med utviklingen i antall barn. Det har resultert i høyere sysselsettingsvekst innen lokal offentlig virksomhet enn innen statlig. I de øvrige basisnæringene forventes en moderat utvikling på 0,5 – 1 prosents årlig vekst.

Tidligere samfunns- og næringsanalyser har lagt stor vekt på å framskaffe *tall* for å beskrive den historiske utviklingen og

utviklingen framover. Tall har naturligvis hatt, og vil fortsatt ha, stor betydning i planleggingen. Likevel tror vi det er minst like viktig i en slik rapport at vi også diskuterer prosesser og styrker/svakheter ved tallene som er brukt. Dette har vi forsøkt å få til i år, og vi ønsker å fortsette med en slik tilnærming til utviklingen også i kommende analyser.

Vi tror med andre ord at årets analyse gir en relativt grundig gjennomgang av Svalbards økonomi. Framskrivningene er basert på ”best mulig” informasjon fra basisnæringene, og denne informasjonen er innhentet både skriftlig og muntlig (gjennom regnskaps- og nøkkeltall samt i samtaler med bedriftene). Vi mener modellen er egnet, at data er bra, og at inndelingen i basisnæringer og avledet virksomhet er omtrent så god som det er mulig å få den i dag.

Det hefter selvfølgelig fortsatt noe usikkerhet til de beregningene som gjøres for utviklingen framover. Vi kan ikke spå presist om framtiden. Dette gjelder særlig for et såpass lite og isolert samfunn som Longyearbyen, hvor turnoveren for befolkning og arbeidsliv er høy, og hvor usikkerheten også forsterkes av Svalbards unike posisjon i norsk politikk. Det ligger flere nasjonale styringshensyn til grunn for utviklingen på Svalbard knyttet til suverenitet, miljøvern, nærings- og samfunnsutvikling. Samfunnet skal være livskraftig, men ikke for stort. Familieliv skal gi stabilitet, men Longyearbyen skal ikke være et livsløpssamfunn. Myndighetene kan sette inn tiltak for å korrigere utviklingen dersom denne beveger seg bort fra regjeringens målsetninger for Svalbard. Slik intervensjon kan for eksempel være omlegging av skattesystemet (som i 2006), eller tiltak som regulerer mulighetene til å drive økonomisk aktivitet.

Litteratur

- Acta Consult as: *Samfunns- og næringsanalyser for Svalbard*. Diverse årganger siden 1992. Longyearbyen lokalstyre, Longyearbyen.
- Bjørnsen, H-M og S Johansen (2007a): *Samfunns- og næringsanalyse for Longyearbyen. Metode- og datadiskusjon*. NIBR-notat 2007:106, Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.
- Bjørnsen, H-M og S Johansen (2007b): *Samfunns- og næringsanalyse for Svalbard 2007*. NIBR-rapport 2007:23, Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.
- Dybedal, P., H. Edvardsen, T.N. Evensen, S. Johansen, K. Sørensen og J. Toresen (1999): *Turismens regionale betydning. Et forprosjekt*. Samarbeidsrapport NIBR, SSB, TØI. Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.
- Fløttum, E J (2005): *Samfunns- og næringsutvikling på Svalbard – metodentvikling – fase 1*. Notat av februar 2005, presentert på seminar i Longyearbyen, 14. mars 2005. Statistisk sentralbyrå, Oslo.
- Johansen, I (2006): *Konsumprisindeks for Svalbard 2006*. Rapporter 2006/5, Statistisk sentralbyrå, Oslo – Kongsvinger.
- Johansen, S (2005): *Samfunns- og næringsutvikling på Svalbard. Metodeutvikling fase 1*. Arbeidsdokument TØ/1782/2005. Transportøkonomisk institutt, Oslo.
- Linnerud, K og E S Rauan (2008): *Prisnivåundersøkelse for Svalbard*. Rapporter 2008/15. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger.

- Mønnesland, J og S Karlstad (1998): *Norsk virksomhet på Svalbard. Gjennomgang av rapporten fra en interdepartemental arbeidsgruppe om statsstøtten til Svalbard*. NIBR-prosjektrapport 1998:17, Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo – Alta.
- Mørk, E (2008): *Forbruksundersøkelse på Svalbard, Longyearbyen 2007*. Rapport 2008/8. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger.
- Nilssen, I (2007): *Lønnsombetsanalyse – foretak på Svalbard*. Arbeidsnotat 2007:1007, Norut Alta.
- Ot.prp. nr. 1 (2007-2008): *Skatte- og avgiftsopplegget 2008 – lovendringer*. Kapittel 17: Endringer i skattesystemet for Svalbard. Finans- og tolldepartementet, Oslo.
- Riksrevisjonen (2007): *Riksrevisjonens undersøkelse av forvaltningen av Svalbard*. Dokument nr. 3:8 (2006-2007), Riksrevisjonen, Oslo.
- St.meld. nr. 9 (1999-2000): *Svalbard*. Justis- og politidepartementet, Oslo.
- Store Norske Spitsbergen Kullkompani (2008). *Årsberetning og regnskap 2007*. SNSK, Longyearbyen.
- St.prp. nr. 1 (2007-2008): *Svalbardbudsjettet*. Justis- og politidepartementet, Oslo.
- St.prp. nr. 2 (2001-2002): *Store Norske Spitsbergen Kullkompani A/S og Svea Nord-prosjektet*. Nærings- og handelsdepartementet, Oslo.
- Svalbardposten (2008): *Boligprisene når stadig høyere*, av Gunnar Thorenfeldt. Svalbardposten nr. 32.
- Svalbardposten (2008): *Trenger familieboliger*, av Karine Nigar Aarskog. Svalbardposten nr. 37.

Vedlegg 1

Fordeling av virksomheter etter basiskategori

Statlig forvaltning og service

- 63.230 Avinor
- 64.110 Longyearbyen postkontor
- 75.110 Svalbard skattekontor
- 75.130 Bergvesenet med bergmesteren for Svalbard
- 75.140 Statsbygg Nord, Svalbardkontoret
- 75.240 Sysselemanden på Svalbard
- 75.300 NAV Tromsø, avd. Svalbard
- 91.310 Svalbard Kirke

Lokal statlig forvaltning og service

- 75.120 Longyearbyen lokalstyre
- 75.120 Longyearbyen lokalstyre, Kultur og fritid
- 75.140 Bydrift Longyearbyen AS
- 80.102 Longyearbyen lokalstyre, Oppvekstforetak
- 85.111 Longyearbyen Sykehus

Forskning og høyere undervisning

- 64.200 Kongsberg Satellite Services AS, avd. SvalSat
- 73.100 Eiscat Svalbard Radar
- 73.100 Norsk Polarinstitut
- 74.140 Svalbard Science Forum
- 80.301 Universitetssenteret på Svalbard (UNIS)

Bergverk og petroleumsvirksomhet

- 10.100 Store Norske Spitsbergen Grubekompani AS
- 10.100 Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS
- 11.200 Statoil

Reiseliv

Alle bedrifter med salg til tilreisende.

Vedlegg 2

Fordeling av virksomheter etter SSBs næringsgruppering

Virksomheter merket med + har hatt aktivitet på Svalbard i 2007.

I tillegg inneholder listen bedrifter som har vært med tidligere, men som ikke lenger er aktuelle på grunn av avvikling, navneskifte el.l.

For at kvaliteten på analysetallene skal kunne vurderes av eksterne brukere, er de foretakene som vi ikke har mottatt tall fra, listet bakerst i denne oversikten. Totalt ble det sendt ut 158 spørreskjema. 157 foretak hjalp oss med tall, og dette gir en svarprosent på 99.

For en del selskap er tidligere navn tatt med i parentes. Dette omfatter selskap som bare har skiftet navn uten at det har vært totalt eierskifte.

A Jordbruk og skogbruk (01-02)	
B Fiske (05)	
C Bergverksdrift og utvinning (10-14)	
10.100	Store Norske Spitsbergen Grubekompani AS +
10.100	Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS +
11.200	Petro Arctic Svalbard
11.200	Statoil +
D Industri (15-37)	
15.810	Aksel's Arktiske Brød AS
15.810	Longyearbyen Bakeri AS
15.810	Svalbard Bakeri AS
15.810	Bakehuset Nord-Norge AS, avd. Svalbard +
17.540	Lunastrikk AS +

17.710	Eline Stenseth
17.720	Skredderloftet
18.100	Longyearbyen Sel Design
18.100	Storø Pels (tidl.: Storø Skinnsøm)
18.220	Randi's Systue +
20.510	Polar Kunst & Ramme AS
20.510	Rammeverkstedet
20.510	Sølvsten Galleri & Ramme +
22.120	Svalbardposten AS +
22.240	Spitsbergen Grafisk Design
22.250	AMB Design +
26.700	Spitsbergen Diamantsliperi AS
36.220	Draupne
36.220	Gullsmed Marina van Dijk +
36.220	Naturligvis
36.630	NOAS Arktis AS +
E Kraft- og vannforsyning (40-41)	
F Bygge- og anleggsvirksomhet (45)	
45.110	LNS Spitsbergen AS (tidl.: Leonhard Nilsen & Sønner Store Norske AS) +
45.110	Øijord & Aanes AS
45.211	Bredal & Hansen
45.211	Brefront Invest AS
45.211	Longyear Byggservice AS
45.211	Lundenes
45.211	O & K Service AS
45.211	Sandmo & Svenkerud AS +
45.211	Skanska Norge AS (tidl.: Selmer Skanska AS) +
45.211	Sjøen Bygg Svalbard
45.211	Svalbard ServiceSenter AS
45.211	Teigen Eiendom & Service Senter +
45.211	Veidekke, AS
45.310	J. M. Hansen AS, Elektro +
45.310	Jensen Elektriske Svalbard +
45.310	Siemens A/S
45.330	Anders O. Grevstad AS
45.330	Gunnar Karlsen AS +
45.330	Ingeniør Svein Sorem
45.330	Spitsbergen VVS AS +
45.330	Svalbard Rørservice AS +

45.330	Vekas AS
45.330	Åge Nilsen AS
45.441	Håndverkskompaniet Svalbard AS
45.441	Karstein Stene AS
45.441	Maler Anderssen +
45.441	Svalbard Malerforretning AS
45.441	Vedlikeholdsbutikken AS +
G Varehandel. Reparasjon av kjøretøyer og husholdn.apparater (50-52)	
50.200	Svalbard Auto AS +
50.402	Ingeniør G. Paulsen AS +
50.402	Polaris, Svein Sørensen
50.402	Spitsbergen Ski-Doo Service AS
50.402	Svalbard Snøscooterutleie AS +
51.180	Art Pro AS Galleri
51.180	Astronor AS
51.421	Arctic Design AS (Spitsbergen Import) +
51.510	Svea Tankanlegg AS +
52.110	Coop Svalbard BA (Svalbardbutikken) +
52.110	Svalbard Matsenter AS
52.251	Handel med ansatte
52.251	Nordpolet AS +
52.410	RaBi's Bua AS +
52.420	Arctica AS +
52.420	Isblink AS +
52.420	Jentekroken AS
52.420	Skinnboden Arctic Products AS +
52.461	Reinrosen Eiendom AS +
52.481	Konica Photo Svalbard AS
52.482	Gullgruva, Olga Troldmyr +
52.482	Trønder-Hjørnet
52.483	Arctic Marine Service +
52.483	SF Arctic DA
52.483	Sportscenteret, avd. Svalbard, Stig Kristiansen +
52.483	Svalbard Arctic Sport AS +
52.484	Bajaz barneklær og utstyr, Merethe Kvandal +
52.484	Isrosen AS +
52.489	Arctic Souvenir, Kononoutchenkos +
52.489	Galleri Storø, Gustav Halsvik
52.489	Handelskompaniet AS
52.489	Isbjørnbutikken 80o Nord AS +
52.489	Frisk Briis AS (tidl. Rebekkas Gave og Souvenir AS/Steinkroa) +

52.489	Sentrum Souvenir AS
52.489	Svalbard Museum, stiftelse
52.489	Thai Asia Produkt, Bengt Gunnar Andreassen +
52.611	Svalbardshop, Robert Johansen
52.619	Polar Post Svalbard, Mathias Bjerrang
H Hotell- og restaurantvirksomhet (55)	
55.110	Mary-Ann's Polarrigg / Gla Vask +
55.110	Radisson SAS Polar Hotel Spitsbergen +
55.110	Spitsbergen Hotel
55.110	Svalbard Hotel Drift AS
55.110	Svalbard Hotel Invest AS
55.110	Svalbard Kro og Motell AS
55.110	Svalbard Polar Gruppen AS
55.110	Svalbard Polar Hotell AS
55.110	Svalbard Wildlife Expeditions AS +
55.120	Spitsbergen Guesthouse
55.120	Spitsbergen Travel Hotel AS +
55.301	78 Grader Bar & Cafe DA
55.301	Natt og Dag AS (tidl. Arkt. Våtrom og Overflate AS) avd. Grillen +
55.301	Classic Pizza, Ziaei
55.301	Fruene AS +
55.301	Huset Restaurantdrift AS +
55.301	Kafe Busen AS
55.301	Longyearbyen Grill & Restaurant (Nordic)
55.301	Steakers Svalbard AS (Kroa) +
55.301	Tjeldsundbrua Management AS
55.400	Arctic Pub Invest AS (Karls-Berger) +
55.400	Svalbard Pub AS +
55.401	Hollandsbjerg Drift & Handel AS (tidl.: Karls-Berger AS)
I Transport og kommunikasjon (60-64)	
60.220	Longyearbyen Maxi Taxi AS
60.220	Longyearbyen Taxi AS +
60.220	Svalbard Limmo DA +
60.220	Svalbard Maxi Taxi AS +
60.230	Arctic Buss & Båttransport AS
60.230	Arctic Wilderness Experience AS
60.230	Longyearbyen Buss AS +
60.230	Spitsbergen Buss AS +
60.230	Svalbard4you +
60.230	Svalbard Busservice AS +

60.230	Svalbard Reiser AS +
60.230	Svalbard Wildlife Service AS +
60.230	Terje Aunevik
60.240	Polar Transport AS
60.240	Stene Transport
61.104	Langøysund AS
61.109	Arctic Speed AS
61.109	Nordcruise AS
61.109	Rieber Shipping AS
61.109	Stig Henningsen Transport & Guiding +
62.100	Aeroflot
62.100	Braathens
62.100	Helikopterservice AS
62.100	SAS
62.100	Scandinavian Ground Services +
62.200	Airlift AS +
62.200	Lufttransport AS +
63.120	Lagerservice AS +
63.223	Spitsbergen Isdykk Ans
63.230	Avinor AS (tidl.: Luftfartsverket) +
63.301	Summit AS
63.302	Svalbard Reiseliv AS +
63.303	Arctic Adventures AS +
63.303	Barents Adventure AS
63.303	Basecamp Spitsbergen AS +
63.303	Nox Polaris DA +
63.303	Poli Arctici +
63.303	Spitsbergen Tours, Andreas Umbreit +
63.303	Spitsbergen Travel AS +
63.303	Svalbard Huskies, Niklas Gerhardsson +
63.303	Svalbard Nature AS +
63.303	Svalbard Polar Travel AS
63.303	Svalbard Villmarkssenter AS (tidl.: Spitsbergen Polarhundsender AS, Svalbard Miljøturer-Polarhundsender, Svalbard Miljøturer) +
63.303	Ulfstedt Husky Tours, Niklas Ulfstedt
63.304	Gruve 3 AS +
63.401	Nor-Cargo Svalbard AS +
63.401	Pole Position Spitsbergen AS (tidl. Basecamp Spitsb. Skipsagent) +
63.402	ScanNautic AS Spitsbergen
64.110	Posten Norge BA, avd. Longyearbyen +
64.200	Longyearbyen TV AS
64.200	MTG Svalbard AS +

64.200	N. Romsenter/Kongsberg Lockheed
64.200	Telenor Telecom Solutions AS, Maritim Radio (tidl.: Telenor Networks, Telenor Nett AS, Svalbard Radio) +
64.200	Telenor Svalbard AS +
64.200	Tromsø Satellittstasjon AS, avd. SvalSat
64.230	Chat Nordic AS
64.240	Kongsberg Satellite Services AS, avd. SvalSat +
64.240	Nordpol Telecom AS
64.240	Teleworld AS +
J Finansiell tjenesteyting og forsikring (65-67)	
65.120	Sparebank1 Nord-Norge, avd. Svalbard +
65.239	Svalbard Kompetanse
66.010	Gjensidige Nord
K Eiendomsdrift, forretningsmessig tjenesteyting og utleievirks. (70-74)	
70.112	Gamlemekken AS +
70.112	Lompensenteret AS +
70.120	Materiallageret AS +
70.120	Svalbard utleieselskap AS +
70.202	BBB-Eiendom AS +
70.202	Blåmyra Eiendom AS
70.202	Fangstmannshotellet AS +
70.202	Gamle Sykehuset AS
70.202	Huset AS +
70.202	Longyearbyen Buss og Taxi, Jan Arne Johansen +
70.202	Longyearbygg AS +
70.202	Nordisk Eiendomsselskap Longyearbyen AS
70.202	Polar Boligutvikling AS
70.202	Polar Eiendom Svalbard AS +
70.202	Saxifraga Eiendom AS +
70.202	Spitsbergen Eiendom AS
70.202	Store Norske Boliger AS +
70.202	Studentsamskipnaden i Tromsø +
70.202	Svalbard Boligutleie AS
70.202	Svalbard Eiendom AS +
70.202	Svalbard Eiendomsselskap AS
70.202	Svalbard Næringsbygg AS
70.202	Wild Arctic Invest AS +
70.320	Kings Bay AS (tidl.: Kings Bay Kull Compani AS) +
71.100	Arctic Autorent AS +
71.100	Longyearbyen Bilutleie AS +

71.210	Henningsen Transport & Guiding AS +
71.210	Spitsbergen Safari AS/Svalbard Safari AS
71.340	Industriutleie Svalbard AS
71.340	Seadrill Rig AS +
71.400	Golf Spitsbergen AS
72.200	IT Service Spitsbergen, Eggenfellner
72.220	Polar Data, Kaxem Ariaiwand
72.220	SpitsbergenIT AS +
73.100	EISCAT Svalbard Radar +
73.100	Norsk Polarinstitutt +
74.110	Advokat Barfod +
74.110	Advokatfirmaet Haavind Vislie DA - MNA +
74.121	Svalbard Regnskap AS +
74.122	Pricewaterhouse Coopers (tidl.: AS Coopers & Lybrand)
74.122	Rev.firma Bjørn Gundersen Spitsbergen AS
74.122	Revisjonsfirma Halvor Hunstad AS +
74.140	Spitsbergen Consulting AS
74.140	Svalbard Kompetanse AS
74.140	Svalbard Næringsutvikling AS
74.140	Svalbard Science Forum +
74.150	Nordisk Motorsport AS +
74.150	Svalbard Polar Gruppen AS
74.201	A3 arkitektkontor AS
74.202	Barlindhaug Consult AS +
74.202	Instanes Svalbard AS +
74.202	Reistad Consult AS +
74.202	Sletten AS +
74.203	GeoArktis AS
74.209	Yaarco AS
74.300	Securitas, avd. Svalbard +
74.400	Skilt og Dekor AS
74.700	Gla Vask
74.700	ISS Facility Services AS (tidl.: ISS Norge AS) +
74.700	Polar Vask AS
74.700	Sompong Haugs Hushjelp +
74.700	Svalbard Rengjøringsbyrå AS
74.810	Fotograf Kristin Stoltz
74.810	Synnøve Haga +
74.840	Polar Compass AS
74.840	Spitsbergen Navigasjon AS
74.872	Tundra Design, Gro Skåland
74.872	F45.no +

L Offentlig forvaltning (75)	
75.110	Svalbard likningskontor +
75.110	Svalbard Samfunnsdrift AS
75.110	Svalbardrådet
75.120	Longyearbyen lokalstyre +
75.120	Longyearbyen lokalstyre, Kulturforetak +
75.130	Bergvesenet med bergmesteren for Svalbard (tidl.: Bergmesteren for Svalbard) +
75.140	Bydrift Longyearbyen AS +
75.140	Statsbygg Nord, Svalbardkontoret +
75.240	Sysselemanden på Svalbard +
75.300	NAV Tromsø, avd. Svalbard (tidl.: Tromsø Trygdekontor, avd. Svalbard) +
M Undervisning (80)	
80.102	Longyearbyen lokalstyre, Oppvekstforetak +
80.301	Universitetet i Tromsø
80.301	Universitetet i Trondheim
80.301	Universitetssenteret på Svalbard (tidl.: Universitetsstudiene på Svalbard) +
80.420	Næringsakademiet
N Helse- og sosialtjenester (85)	
85.111	Longyearbyen Sykehus +
85.121	Polarlegesenteret, Jon Sandmo +
85.321	Kvitungen Familiebarnehage (Moffen)
O Andre sosiale og personlige tjenester (90-93)	
90.000	Svalbard MiljøService AS
90.000	Østbø A/S
90.020	Nordmiljø AS
90.020	Miljøexpert AS +
91.200	Longyearbyen Arbeiderforening +
91.310	Guiding Voice +
91.310	Svalbard Kirke +
91.330	Den Norske Turistforening
92.110	Jason Roberts Productions
92.110	Svalbard Video Produksjon, Geir Aasebøstøl +
92.200	Svalbard TV
92.310	Atelier Aino Grib +
92.310	Atelier Olaf Storø +
92.400	Nox Polaris DA +

92.400	Svalbard Informasjonstjeneste
92.400	Synnøve Haga
92.510	Longyearbyen folkeboksamling
92.520	Svalbard Museum +
92.720	Svalbard Hestesenter, Jørn Dybdahl +
92.721	Svalbard Explorer AS +
93.010	Longyearbyen vaskeri AS
93.020	Polarklipp
93.020	Salong Butterfly
93.020	Salong Mikkis
93.020	Saxifraga AS +
93.050	SQ Networks AS
P Lønnet husarbeid (95)	
Q Internasjonale organer og organisasjoner (99)	
99.000	Intern. Wilderness Leadership Foundation

Nedenstående bedrifter har vi ikke mottatt spørreskjemaet i retur fra. Bedriftene er sortert etter næringsgruppe.

Gruppe I	Spitsbergen Tours, Andreas Umbreit
-----------------	------------------------------------

Vedlegg 3

Spørreskjema Bedriftsundersøkelsen

Det er utarbeidet et en-sides spørreskjema som leveres til alle bedriftene på Svalbard (gjengitt på neste side). Bedriftene er også bedt om å oppgi følgende kontaktinformasjon:

Virksomhet:	
Adresse:	
Kontaktperson:	
Tlf:	Faks:

Skjemaet er sendt ut fra Longyearbyen lokalstyre. Rådgiver Turid Telebond i LL har hatt ansvaret for å samle inn data og tilrettelegge dem i en database for videre analyse. Hun har fulgt opp innsamlingen, slik at svarprosenten har ligget på hele 99 prosent.

Bedriftsundersøkelsen er det mest sentrale informasjonsgrunnlaget for analysen. Årets undersøkelse er kompatibel med tidligere undersøkelser, slik at utviklingen over tid kan analyseres.

OMSETNING/SALG		i alt		
Herav rettet mot/ (Omsetning etter undergruppe)	andre virksomheter på Svalbard			
	Lokalbefolkningen			
	tilreisende (som er på Svalbard og kommer fra fastlandet/utlandet)			
	Salg av reiselivsprodukt til fastlandet/utlandet (både til bedrifter og enkeltpersoner)			
Annet salg til fastlandet/utlandet (både til bedrifter og enkeltpersoner)				
MIDLER BEVILGET FRA DET OFFENTLIGE		i alt		
KJØP AV VARER OG TJENESTER (= Sum andre driftskostnader, fratrukket lønnskostnader og eventuelle investeringer og avskrivninger)		i alt		
herav kjøpt av: (Innkjøp etter leverandørgruppe)	virksomheter lokalt			
	virksomheter på fastlandet			
	utlandet (direkteimport)			
BARE INVESTERINGENE		i alt		
herav kjøpt fra: (Innkjøp etter leverandørgruppe)	virksomheter lokalt			
	virksomheter på fastlandet			
	utlandet (direkteimport)			
RENE LØNSKOSTNADER (All lønnsutbetaling, også eventuell overtid, skifttillegg og lignende, men ekskl. øvrige personalkostnader)		i alt		
BEMANNING		Antall menn	Antall kvinner	Sum
Ansatte i faste heltidsstillinger per 31.12.2006				
Ansatte i faste deltidstillinger per 31.12.2006				
Sesongansatte/kottidsvikarer i løpet av 2006				
Antall fast ansatte som begynte i 2006 (både hel- og deltidansatte)		Antall fast ansatte som sluttet i 2006 (både hel- og deltidsansatte)		
		i alt	herav i Svea	og i NÅ
ÅRSVERK utført i virksomheten i 2006 (inkl. overtid, ekskl. permisjon)				